

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDÚSTRIA ENTRE 1903 I 1923

MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

Tesi doctoral dirigida pel doctor
Josep Termes i Ardévol

Josep Termes

Les activitats permanents entre 1914 i 1918

Al costat dels factors dinàmics, interiors i exteriors, les activitats permanents enregistraven els grans trets permanents del CADCI i subratllaven la continuïtat de la seva actuació.

Les inauguracions de curs cercaven d'esdevenir "festes culturals" que donessin el to d'una "veritable Universitat Comercial Catalana" -"leiv motiv" tants cops repetit- (274).

Esmentem que si bé el primer d'octubre de 1914 es feia l'obertura de les classes, les obres d'agencament del nou local impedièn de celebrar l'acte de cada any així com el de repartiment de premis del curs 1913-1914 (275). El 20 de novembre de 1915, se celebrava per primera vegada al casal de la Rambla de Santa Mònica, la sessió d'inauguració del curs, en aquest cas del de 1915-1916, amb l'assistència de representants de l'Ajuntament i de la Diputació, de diverses entitats i de centres de dependents de Catalunya, acte que coincidí alhora amb el repartiment de premis als alumnes del curs anterior (276). El 31 d'octubre de 1916, se celebrava l'acte conjunt d'inauguració de les classes del curs 1916-1917 i de repartiment de premis (277), i el 27 d'octubre de 1917 es feia el del 1917-1918 (278), els parlaments i manifestacions dels quals seguien la tònica nacionalista i panegírica de l'obra del CADCI dels anys anteriors.

Al costat de les inauguracions de curs, i deixant de banda els cants de les caramelles la vigília del diumenge de Pasqua a la nit (279), la gran manifestació interna del Centre la constituïa com sempre, la celebració de l'aniversari de la fundació de l'entitat. La de 1915 es retardà al mes de maig per a fer-la coincidir amb la inauguració "oficial" del nou local després de fer-hi les obres d'habilitació esmentades a l'apartat anterior (280). Del 8 al 16 de maig se celebraren tota mena d'actes cívics, culturals i esportius que donaren gran relleu a l'aniversari així com un gran ressò públic a l'obra del CADCI (281). El dia 8, es feia la "inauguració solemne del Casal", en la qual, l'alcalde accidental Joan Fich abraçaria "en nom de Barcelona tota, que si tota fos al local s'hi adheriria de cor", a Josep Puig i Esteve (282). El dia 9, regates i sardanes (283), el dia 10, un concert instrumental (284), l'onze s'inaugurava oficialment el Dispensari establert al Cen-

tre per la Secció de Socors Mutus (285), el 12 s'inauguraven "les noves aules construïdes expressament sobre la gran sala d'actes del Centre" (286), el 13 se celebrava un berenar col·lectiu i una festa gimnàstica (287), el dia 14 Guifré Coroleu donava una conferència sobre "el sistema de Taylor i l'organització científica del treball" (288), el 15 un miting nacionalista al que tot seguit ens referirem, i el 16 una festa atlètica i un concert coral (289). El miting nacionalista - fóra realment l'acte més rellevant amb un gran èxit de públic, el qual omplia totalment el local (290) "malgrat haver-se limitat l'entrada - al Centre per als socis i persones que aquests acompanyessin, acord - que prengué el C. D. -i així ho posà aquest en coneixement del governador civil- per a evitar que s'introduïssin en nostre local certs -- elements pertorbadors que tothom coneix, fins amb l'olor" (291). Al miting hi intervingueren, Josep Puig i Esteve, que obrí l'acte, Miquel Guinart de la Secció de Propaganda Autonomista organitzadora del mateix, Josep Pi i Sunyer, en nom de la Junta d'Afirmació Catalana, - que lloà l'obra del centre i el nacionalisme dels seus membres; Andreu Nin "en representació dels socialistes nacionalistes catalans", el qual, segons el butlletí "Acció", "pronuncià un dels més bells discursos que s'hagin pronunciat en nostra casa. Demostrà com es buit i xorc -pura abstracció filosòfica- tot socialisme que no es basi en el respecte a les petites nacionalitats i no defensi llurs drets, sense la consecució dels quals la pau i la igualtat en la terra no seran -- factibles. I en termes d'un emocionant sentiment exposà el seu ardo-- rós amor a Catalunya i cridà al nostre proletariat a compartir-lo, no sols per sentiment, sinó per dignitat, car és incompreensible com els nostres obrers que no toleren la més lleu imposició, s'acoten davant les irritants injustícies de l'unitarisme espanyol." Les ovacions que cloïen el parlament de Nin -subratllava el mateix butlletí-, "foren - també d'aquelles de perdurable memòria i ben merescudes per cert" --- (292). Francesc Layret, tot seguit, parlaria en nom del nou Bloc Republicà Autonomista, subratllant "l'oportunitat del miting i de tota -- acció nacionalista, per a contrarrestar certes influències de provin-- cianisme, que han reviscolat en nostra terra i que s'han volgut empa-- rar amb l'esperit de tolerància i de cortesia d'aquest país", proba-- ble referència a l'enlluernament que estaven experimentant alguns po-- lítics catalans -per exemple, Lluís Companys- envers el reformisme de

Melquíades Alvarez (293). Pere Coromines, després, en nom dels nacionalistes republicans, manifestaria que el míting era "la festa de con sagració de la més bella de les entitats catalanistes" (294). "Venent dies perillosos -afirmaria el mateix orador- i cal afrontar-los (...). Cal que nosaltres tinguem plantejat el nostre problema nacional i no ens quedem endarrerits en l'hora que se solucionin els altres. La nostra joventut ha de fer el que no hem sapigut fer els polítics, perquè fóra una vergonya que es resolguessin els plets de les nacionalitats d'Europa, menys el nostre (295)". Joan Garriga i Massó ho faria per la Lliga Regionalista, en substitució de Raimon d'Abadal, malalt --- aquell dia, que subratllaria i elogiaria el caire nacionalista afirmatiu de l'acte. "ben necessari per a fer conèixer la nostra personalitat nacional que encara hi ha qui vol ignorar" (296). Martí i Julià, per la seva banda, en nom de la Unió Catalanista, faria igualment "grans lloances per al Centre per haver sapigut agermanar l'esperit patriòtic amb el social". "Això -escriu hom a "Acció"- el portà a relacionar magistralment el nacionalisme i el socialisme que definí d'una manera admirable, afirmant que en una plena harmonia són el substractum, la plenitud de la vida dels pobles" (297). Puig i Esteve, finalment, clouria l'acte tot manifestant que el CADCI havia adquirit aquell -- casal "per a continuar l'obra començada" i que abans deixaria el Centre d'existir "com a col·lectivitat que abandonar el sentiment català". Puig llegiria un telegrama d'adhesió de Folguera i Duran i Josep Grant i Sala, i després d'unes paraules de solidaritat de Pere Coromines pel procés que era objecte, a causa del discurs pronunciat amb motiu del darrer onze de setembre a l'Ajuntament, n'explicaria les vicissituds, "refermant-se serena però enèrgicament en els conceptes -- pel qual se'l persegueix, fills, digué, de la clara consciència del meu deure" (298). Prop de 300 entitats adreçaren representacions a alguna o a la totalitat dels actes fets que mereixeren l'atenció de la premsa catalana i de fora (299). J. Carreras i Fugal, el 17 d'abril de 1915, publicava un article titulat Conclusió, el qual subratllava que aquestes festes havien estat "una fita de tot el realitzat durant els 12 anys de la seva existència" (del CADCI), ensems que havien "en senyat a qui no volia saber i a qui no coneixia la potència d'aquesta organització catalana". "Organització catalana, sí -prosseguia-. -- Aquest és el nostre principal element: la catalanitat de les nostres

activitats i progressos. Quants ens n'hem hagut de sentir d'insults i baixeses per aquesta tara que portem al damunt. Si, tenim una tara, - però no com ells volen suposar-la; la nostra tara és (...) la marca - de la nostra pàtria que tenim posada a dins del nostre cos (...). -- Heus aquí perquè ens odien; perquè som massa nacionalistes, massa patriotes, massa bons. No fem mal a ningú, no ataquem a cap germà nostre del qual respectem les idees per oposades que siguin a les nostres. I perquè és tan difícil aconseguir a la nostra terra una organització dintre la qual tots s'hi sentin compenetrats i units per una sola voluntat, per una sola finalitat, ens diuen que la nostra tasca és buida, que és una tasca de negació, perquè no combatem res: defensem només a Catalunya, sempre a Catalunya. I no obstant qui sap més - que nosaltres, qui sap més que tots aquells que ens vilipendien, ens diu que la nostra obra és un exemple. Ens ho diu en Jaume Carner, amb aquelles seves paraules màgiques dites quan la sessió inaugural: persequiu amb la vostra obra l'ideal de pàtria i l'ideal d'emancipació.

I saben els nostres enemics si la nostra col·lectivitat persegueix -- cap més fi que aquests? Pot haver-hi cap fi més noble, més gran, més humà que els que perseguim amb la nostra actuació? Sí, tot ho enclouen aquests dos ideals nostres: l'ideal de la pàtria, el més gran ideal que un digne fill de Catalunya pot sentir; i l'anhel de millorament social. (...) I per la nostra obra realitzada se'ns concedeix - que som un exemple, qual exemple deuen haver de seguir els nostres - rics comerciants, els nostres industrials, els nostres agricultors, - els nostres artistes, els nostres obrers manuals. És una glòria que - avui, en mig d'aquesta desorganització, d'aquest mal conviure entre - els catalans, se'ns digui que nosaltres som un exemple. Dissortadament no tindrem el goig, malgrat l'ésser joves, de veure la nostra Catalunya convertida en una poderosa organització nacional. Però pensem que el nostre exemple d'avui serà apreciat per una nova generació. -- Llavors veuran el nostre exemple i diran: quina gran obra patriòtica no hem de fer nosaltres per a aconseguir l'alt grau de perfecció que aquells nacionalistes del nostre passat aconseguiren amb la seva obra col·lectiva. Aquesta serà la nostra glòria, la glòria de tots (...)."

Les festes de l'aniversari de 1916, es feren el 15 i 16 d'abril amb un programa d'audició de sardanes, regates, àpat de germanor, festa atlètica i esportiva i l'escenificació a la sala del CADCI de l'obra

d'Ignasi Iglesias, Els vells (300); les de 1917 es dugueren a terme - el 17, 19 i 20 de maig, amb una festa atlètica, el repartiment de premis d'un certamen literari-patriòtic-social, una audició de sardanes, un àpat de germanor, regates i funció teatral (301); i les de 1918, - el 31 de març i 1 d'abril amb un programa semblant d'actes, regates, exposició de fotografies, tenis, audició de sardanes i vetllada teatral (302).

A partir de 1915, el Centre protagonitzava una nova iniciativa. El 17 de març de 1915, hom acordava que la Secció Permanent de Propaganda - Autonomista, en nom del Centre i juntament amb la Cooperació Mutual - Catalana, organitzés una "gran festa de primavera anomenada de flors i d'infants", a benefici de l'Associació Protectora de l'Ensenyança - Catalana; amb aquesta finalitat s'establia que cada una de les cinc - seccions permanents del Centre nomenés un delegat, que se sumarien -- als altres cinc que designaria la Cooperativa Mutual Catalana per a - formar part del Comité organitzador, al qual, per un altre costat s'hi - cridava diversos periòdics catalanistes com "Renaixement" (303). La - festa se celebrava efectivament el 23 de maig de 1915 al Turó Park, - amb la intervenció de la cobla Els Peps de Figueres, els Xiquets de - Valls, l'Orfeó Gracienc, el Cor Infantil Mossèn Cinto, esbarts dansa_ res, la cobla La Principal de Perelada, la qual resultava resultava - un èxit "malgrat la inseguretats del temps" (304) i es conclouia amb un - benefici de 583.70 pts. (305). La mateixa nit del 23 de maig, la Co-- bla Perelada, aprofitant l'avinantesa de la seva estada a Barcelona, donava una audició al local del CADCI (306). A partir d'aquesta data, la celebració de la Festa d'Infants i Flors esdevé una activitat -- permanent més, amb un caire eminentment popular. La festa se celebra- ria el 4 de juny de 1916, al Parc Güell, amb la participació de l'Or- feó Gracienc, del Cor Infantil Mossèn Cinto, l'Esbart Floklore de Ca- talunya i la Cobla la Principal de la Bisbal (307); el 17 de juny de 1917, al mateix lloc que esdevindria l'indret permanent de celebració (308); i el 1918 no se celebraria, si més no en la data prevista del 9 de juny, encara que sí es duria a terme la sessió de teatre progra- mada, al local del CADCI (309).

Durant el mes de juny hom desenrotllava el "concurs de treballs que - anyalment s'efectua de ço que s'ensenyava de cada assignatura" a les Es- coles Mercantils Catalanes (310) i la festa de germanor organitzada -

pels alumnes i dedicada al professorat (311).

També el mes de juny, a l'igual que els altres anys, era el temps -- dels consells generals ordinaris del CADCI i de les seves seccions -- permanents, especials i gremis, en els quals es renovaven els càrrecs que pertocaven del Consell Directiu i les juntes de govern. El consell general del CADCI del 27 de juny de 1915 ratificaria la decisió de la Secció permanent de Socors Mutus de crear dues seccions especials, la una adherida a la "Quinta de Salud La Alianza" i l'altra de subsidis en cas de mort, a les que podrien ingressar tots els socis del Centre (312); en el del 25 de juny de 1916, Puig i Esteve presentaria la seva dimissió com a president del CADCI, si bé la Secció Permanent de Propaganda Autonomista l'elegiria president de la mateixa (313); el del 24 de juny de 1917 es desenrotllaria sense cap incidència coneguda (314); el del 23 de juny de 1918 donà lloc a aquella nota de "La Publicidad" esmentada a l'apartat anterior i que desvetllà la protesta dels socis assistents (315). Al costat dels consells generals ordinaris, cal esmentar els extraordinaris: el del 26 de gener de 1915, que donà un vot de confiança al Consell Directiu per a col·laborar a les festes del carnestoltes (316); el del 25 de juny que -- fou convocat per iniciativa de la Comissió Administrativa per a donar compte de la seva gestió durant l'exercici social de 1914 a 1915 --- (317); el del primer de desembre de 1915 autoritzà al Consell Directiu a rebre l'emprèstec del Banc Hipotecari per a cancel·lar les hipoteques que pesaven sobre el casal del Centre i aprovà la reforma dels estatuts del CADCI que suposava, entre d'altres qüestions, la conversió de la Secció de Relació i Treball en Organització i Treball, com ja assenyalàrem a l'apartat anterior (318); el del 28 de juliol posà a discussió i a aprovació el projecte de reglament de la caixa d'estalvi (319); i el del 15 de desembre de 1917 elegí el patronat de la caixa d'estalvi esmentada (320).

El CADCI se sumava també cada any a l'Aplec de la Sardana (321) i, sobre tot, feia acte de presència a la diada del 11 de setembre.

A l'obertura del curs i a les festes de l'aniversari l'afirmació nacionalista i l'exaltació de l'obra del CADCI anaven parionades, car es tractava de festes internes, encara que de ressò públic; a la festa d'infants i flors, el CADCI sortia fora i protagonitzava l'orga--

nització d'una manifestació eminentment popular, folclòrica i nacionalista; l'onze de setembre era el moment cabdal d'aquesta afirmació nacionalista en què els dependents del CADCI s'afegien -i s'afegia --- aquest darrer- a totes les entitats, grups i persones que impregnaven d'animació i entusiasme popular a la diada. El Centre, participava al si de la comissió encarregada de l'aconduiment de les ofrenes a l'estàtua de Rafael Casanova, ofrenes entre les quals hi figurava, com -- sempre, la corona dels dependents (322), a l'ensem que no deixava de desenrotllar d'altres iniciatives per a aquell mateix dia. D'aquestes, la que portà més conseqüències sobre el CADCI o, millor, sobre el seu president, fou el lliurament d'una bandera catalana per part d'aquest darrer a l'Ajuntament l'onze de setembre de 1914. Aquest acte culminava la iniciativa esmentada en capítols anteriors d'Eduard Segarra i Cendra l'any 1908, que donà lloc a la constitució d'una comissió d'entitats autonomistes a fi d'oferir una bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona per a hissar-la sobre la portalada gòtica (323). La Comissió, domiciliada al local del CADCI i a la que aquest estava associat, obrí una subscripció pública per a aquest fi, però la mateixa es dissolgué posteriorment "per vicissituds de la nostra política" (324). - Tanmateix, el CADCI, l'estiu de 1914 recollia aquesta iniciativa i es proposava de dur-la a compliment. D'aquesta manera, el juny de 1914, Puig i Esteve s'adreçava per escrit a l'alcalde de Barcelona tot oferint-li la bandera i explicant l'origen de la iniciativa (325). No obstant, calgueren dues sessions municipals per a arribar a un acord transaccional entre els regidors, car el dictamen de la Comissió de governació que acceptava l'oferiment del CADCI restà sobre la taula - en la sessió del 9 de juliol de 1914, en trobar l'oposició de diversos regidors que consideraven el Centre entitat "política" (326), fet que motivà el descontent dels membres del CADCI i de la premsa més nacionalista (327). Es tractava, per un altre costat, de fer coincidir l'acte de lliurament amb la celebració de l'onze de setembre.

Efectivament, l'onze de setembre de 1914 representava el 200 aniversari pel que aquella diada es presentava en mig d'una expectació molt més important que en d'altres anys. La comissió commemorativa de la diada, formada per representants de la Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà, Esquerra Catalanista i el -- CADCI ho entenia així i dirigia els seus passos a aconseguir l'adhe-

sió de l'Ajuntament i que les ofrenes a l'estàtua del conseller barce-
loní fossin més nombroses que mai, alhora que se sollicitava i s'a--
consegua que l'estàtua es traslladés de lloc (328). La diada respon-
gué realment a l'expectació, una expectació no solament entre els am-
bients nacionalistes, sinó entre d'altres que esguardaven amb més --
aprehensió aquesta celebració (329). El governador civil, per la seva
banda, feia prendre "precaucions policiaques que feia anys, molts --
anys que havien caigut en desús per innecessàries", "sense que cap --
causa ho justificués" (330). Pel matí començà la desfilada d'entitats
i persones que anaren a dipositar la seva ofrena, gest ritual de cada
any, en el que no hi mancava tampoc mai el CADCI (330 bis); aquest --
cop hi participaren també l'Ajuntament i la Diputació (331). L'acte --
més esperat del matí, però, era el lliurament de la bandera catalana
a l'Ajuntament, previst a la una del migdia. "Molt abans de l'hora --
anunciada per a la sortida de la manifestació, al CADCI hi havia ja --
una gran animació tant a dins del local com a fora -- escriu la crònica
de "El Poble Català"- (...). Dins del Centre hi havia una taula per a
rebre les adhesions d'entitats que sense interrupció anaven venint --
(...)." (332). A l'hora esmentada, es formava la comitiva, oberta i --
tancada per una parella de guàrdies municipals muntats, i "una impo--
nent manifestació que espontàniament es formà i seguí a la bandera --
que un cotxe portava ben estesa, a la qual acompanyaven d'una manera
preferent els components del Consell Directiu i d'aquesta Secció (de
Propaganda Autonomista)" (333). La manifestació que acompanyava aques-
ta comitiva, en arribar a la Plaça de Sant Jaume "passava d'un miler
de manifestants" que engroixien "una gran massa de públic estacionat
allí" (334). Una vintena de joves, socis del Centre, recolliren la --
bandera del cotxe, en arribar aquest, i la traslladaren al Saló de --
Cent on esperaven l'alcalde accidental Pich, nombrosos regidors, el --
diputat Pere Coromines, Àngel Guimerà, Rubió i Lluch, Puig i Cada---
falch, en representació de la Diputació, i un gran nombre de públic.
Allí es feia el lliurament i Puig i Esteve pronunciava un discurs d'o-
frena, de tons fortament nacionalistes que li havien de merèixer la --
incoació d'un procés com veurem més endavant. Puig i Esteve, feia l'o-
frena de la bandera en nom de la ciutat "perquè onegi en els balcons
d'aquesta casa comunal, com a símbol del fervent amor patriòtic que --
alena en els nostres cors". Puig i Esteve, després d'assenyalar que --

era per "atzar" (335) que ell feia l'oferiment, subratllava que en -- aquella bandera hi havia "l'esperit d'aquestes generacions que sense més lema que l'amor a Catalunya han treballat fort i ferm pel seu resorgiment; aquesta bandera vol dir que Catalunya retorna com a nació a la vida dels pobles, bregant per la seva llibertat, per a tornar a ésser un altre cop un factor més, si pot ser el més perfecte, en la -- inacabable obra del progrés humà". Després de recordar tots els que -- havien contribuït a la realització d'aquest acte (336), cloïa el seu parlament amb aquestes paraules que havien d'ésser precisament objecte de denúncia: "En nom, doncs, de tots els que hi han contribuït; -- avui que tot just es compleixen dos cents anys en què, hereva d'una -- llarga i honrosa història, després de combats gloriosíssims va caure retuda per les nombroses forces de dos estats poderosos aliats; tinc excel.lentíssim senyor l'altíssim honor de posar a les vostres mans -- aquesta preuadíssima bandera catalana, fent vots perquè, quan volei -- ant al vent sos guspirejants reflexes, brillin en els ulls dels via -- nants, despertin en els seus pensaments la idea de les nacions esclavitzades i en els seus pits l'afany indomable de lluitar per la seva santa llibertat" (337). L'alcalde Fich agrai l'ofrena "en nom de l'Ajuntament", la qual onejaria "ben alta al costat de la bandera espanyola que recull en els seus plecs també l'amor dels catalans que volen veure a Catalunya rica i plena, germana volguda de les demás regions d'Espanya" (338). Ambdós discursos foren "entusiàsticament -- aplaudits" i tot seguit hom hissava la bandera a la façana gòtica de l'Ajuntament, al carrer de la Ciutat, mentre el públic, amb una presència abundosa de dependents, i "que durant llarga estona esperava -- el moment solemne amb tot i la calor que feia, prorrompé en una salva indescriptible d'aplaudiments i visques, essent un moment corprenent de tant entusiasme, cantant-se "Els Segadors". El públic aplaudia en veure apostada al balcó la testa venerable de l'Angel Guimerà, com -- també d'en Pere Coromines, invitant-los a què parlessin. Per fi es re -- tiraren cap al despatx de l'alcalde, sense que els manifestants poguessin aconseguir el seu objecte. Però no es donaren per satisfets -- encara perquè a l'aparèixer alguns regidors a la façana principal de la casa de la ciutat, el públic quedà estacionat allí, seguint amb incessants visques i cantant "Els Segadors" que eren corejats per una -- multitud." (339). En aquest ambient intervingueren alguns pertorba --

dors que foren aviat acallats per la gent (340) i s'assajà de formar una manifestació pel carrer Ferran i més tard per les Rambles, cosa que fou obstruïda, de manera contundent, per la força pública que detingué també alguns manifestants (341). Els fets del matí i les informacions que arribaren al governador, segons les quals hom havia cridat visques a Catalunya lliure i moris a Espanya, motivà que aquest prohibís tota manifestació per la tarda i que fes adoptar un gran desplegament policíac entorn del local del CADCI on havia de fer-se un míting a la nit (342).

A 2/4 d'onze de la nit començava el míting organitzat pel CADCI per a commemorar el segon centenari de l'onze de setembre de 1714. Pere Coromines (UFNR), Bofill i Mates (Lliga Regionalista), Martí i Julià (Unió Catalanista) i Puig i Esteve del CADCI, presidirien i prendrien la paraula en aquest acte que ratificava la voluntat del CADCI d'englobar totes les tendències nacionalistes (343). "Diferents motius d'ordre interior els uns i d'ordre exterior els altres -assenyalaria Puig i Esteve en obrir el míting-, fan enguany més que mai justificada aquesta commemoració: el fet de fer dos cents anys de la caiguda de Barcelona, l'acte de l'hissament de la bandera catalana a la casa de la ciutat i encara el que en aquests moments en què Irlanda veu arribar la seva somniada autonomia, en aquests moments en què la redempció va a realitzar-se, és quan més devem enfortir-nos en les nostres virtuts patriòtiques, per a assolir la llibertat de Catalunya (344)." Al llarg dels parlaments, Fere Coromines, que assenyalaria com feia algun temps que no prenia part en actes públics a causa de la seva malaltia ("la meua malaltia me n'ha privat de fer discursos" diria), però que davant "d'una invitació com la d'aquest Centre no m'he pogut negar a venir-hi", afirmaria que "passi el que passi, nosaltres serem com sempre catalanistes extremats, fins que vingui una revisió d'aquell moment cruel de la pèrdua de les llibertats catalanes de 1714" i que "nosaltres volem la revisió del setge i continuarem demanant-la. El dia que hi hagi una discussió sobre Catalunya direm el que volem, però si se'ns vol atropellar, llavors guerrejarem" (345). Bofill i Mates elogiaria la tasca del CADCI i assenyalaria que "ara que l'Europa sofreix la convulsió de l'esmicolament d'un món revellit; ara que necessàriament s'acosta la celebració d'una conferència internacional on

es posi a revisió la constitució dels estats, és necessari que donem fe de vida, que intensifiquem el nostre nacionalisme, que tornem a -- plantejar allò que en Maragall anomenava el tràgic conflicte perquè - l'Estat Espanyol a l'acudir a aquesta conferència, no pugui escamotejar el fet que aquí hi ha una nació oprimida (346)." Els aplaudiments i ovacions que havien interromput i clos els anteriors parlaments esclataren amb més força encara, en aixecar-se a parlar Martí i Julià - alhora que se sentien visques i el públic cantava "Els Segadors". "Amb cants i aplaudiments sols -afirmaria, entre d'altres coses-, no s'aixequen els pobles. Hem de conquerir l'esperit dels nostres germans, i - hem de mirar si el nostre ja li és ben bé sempre fidel a la pàtria. - (...) Els pobles que vulguin fer-se dignes de la llibertat -afegiria més endavant-, han de conrear amb fermesa llur esperit nacional. Ara el nostre renaixement va prenent una actuació positiva, amb la creació d'instituts de cultura popular. És amb la cultura com hem d'enfortir-lo el poble. Els homes que són cultes són sempre de la seva pàtria, -- perquè tenen coneixement de la veritat. I quan els homes coneixen llur pàtria, senten un anhel vivíssim d'assolir per a ella la llibertat." - (347). A l'acabar tornaven a entonar-se "Els Segadors". Puig i Esteve, abans de desallotjar el local, recomanava a tothom que sortís ordenadament sense donar lloc a cap manifestació, car el governador ho havia - prohibit. Segons "El Poble Català", el governador civil ho havia comunicat a Pere Coromines i aquest ho manifestà als organitzadors del míting. "I així hi havia el propòsit" (348). El fet és que la policia -- que havia "assetjat" el casal del Centre (349) i que "en gran profusió guardava l'entrada del nostre local, provocà alguns incidents que anaven a ésser molt dolorosos si no ho haguessin evitat, aconseguint imposar-se, els senyors Coromines, Bofill i Mates, i Matons" (350). Pere Coromines i Bofill i Mates, per un altre costat, es personarien al govern civil per a protestar davant del governador mateix de l'actitud - de la policia, i, en no trobar-lo allí, li deixarien escrita la seva - protesta per "la agresión de los agentes de la autoridad contra pacíficos ciudadanos asistentes a una reunión pública en local cerrado, dentro de este mismo local cerrado. Cuando el presidente del míting acababa de aconsejar que los asistentes desalojasen ordenadamente el local, las seis o siete primeras personas que han salido han sido agredidas, habiendo penetrado detrás de ellos agentes de la autoridad apaleándo--

los. Dos de estos agentes han empuñado el revólver en el patio, sin que nadie les hiciera frente ni se resistiese, y uno de los agentes - dió el grito de ¡Fuera Cataluña! Protestamos de que por parte de la - autoridad se acuda a tales procedimientos, que habrían podido produ-- cir un conflicto de no impedirlo el concejal señor Matons y los fir-- mantes." (351) La mateixa nit dels fets, se sentia dir a l'Ajuntament, segons la crònica d'un diari de l'endemà, que el text del discurs de Puig i Esteve "se había remitido al fiscal, quien había declarado pro-- cesado a su autor" (352). El dia següent, 12, continuava la tensió, - palesada amb la presència de la policia per la ciutat i, en especial, per les rambles (353) alhora que la premsa catalanista en condemnava el capteniment mostrat durant la diada de l'onze de setembre, negava l'autenticitat dels "crits subversius" (354) i ressenyava extensament els diversos actes (355). Una Comissió de dependents del CADCI, per - la seva banda, acudia al govern civil per a protestar per l'actitud - dels agents (356). La premsa dels dies següents seguiria encara ocu-- pant-se d'aquest tema (357) i més quan es coneixeria la notícia del - processament de Puig i Esteve, que "El Foble Català" atribuïria a una delació de "El Diluvio", atribució que instrumentalitzaria al mateix temps per a atacar, d'esquillentes, a la Lliga Regionalista (358). Du-- rant diversos dies "El Foble Català" atacà amb duresa "El Diluvio" i de passada a la Lliga (359), mentre "La Nació", òrgan del catalanisme radical i adherit a la Unió Catalanista criticava aquest procedir de "El Foble Català" i l'oblit que feia de les responsabilitats en què - havia incorregut "El Progreso", diari dels radicals aliats de la UFNR pel pacte de Sant Gervasi (360).

Puig i Esteve, rebria amb aquest motiu nombroses expressions de soli-- daritat, entre les quals un article de Josep Carner a "La Veu de Cata-- lunya", titulat La bandera de la ciutat que feia referència al lliura-- ment d'aquesta a l'Ajuntament l'onze de setembre (361). Pel que fa a la incoació de procés, semblà, en el primer moment, que aquest fóra - per incitació a la rebel·lió però després l'acte de processament as-- senyalaria "por ataques a la integridad de la nación española", i en-- cara hom assajaria de fer-lo entrat dins de la Llei de Jurisdiccions (362). "La Nació", per la seva banda, assenyalaria la sospita que dar-- rera de la denúncia contra Puig i Esteve s'hi amagava "infligir un -

dany a la més forta entitat catalanista de la nostra terra" (363). - El 28 de setembre de 1914, per un altre costat, es reunien a la Lliga les minories parlamentàries regionalistes per a parlar extensament - del procés a Puig i Esteve, a més d'altres qüestions (364), iniciativa que donava lloc a què "El Poble Català" acusés els regionalistes - de voler "fer-se seu el cas d'en Puig i Esteve" (365), picabaralles - que, ben segur, no devien pas satisfer a aquest darrer. Alhora es des- plegaven les gestions legals corresponents per a aconseguir el sobres- seïment del procés, en especial en anunciar-se pel novembre del ma-- teix any un "projecte de llei presentat pel govern a les Corts, conce- dint una amnistia pels delictes de caràcter social i polític" (366). Els dirigents del Centre, per una altra banda, en considerar aquest - "projecte massa esquifit", gestionaren el seu millorament i ampliació a fi d'aconseguir que l'amnistia arribés als "6 soldats -tres d'ells socis del Centre- que estan arrestats per haver assistit a alguns -- dels actes celebrats el darrer 11 de setembre, i els diversos com-- panys que estan sotmesos a processos a conseqüència d'algun dels inci- dents a què tan sovint dona lloc l'escandalós incompliment de la Llei del descans dominical o pels que provocà la campanya iniciada pel Cen- tre l'any passat per a obtenir el tancament dels establiments a les - vuit del vespre" (367). A aquest darrer fi, Puig i Esteve cursaria te- legrames als diputats Cambó, Rodés i Macià "pregant-los gestionessin que dits soldats i companys entréssin també a l'amnistia" (368). Els sis soldats esmentats eren indultats la primera desena de desembre - (369), però quan tot feia semblar que Puig i Esteve havia de veure's inclòs en la darrera mesura de gràcia del govern, el febrer de 1915 - la Sala de l'Audiència refusava "la petició d'amnistia que havien sol- licitat per a ell, els defensors d'en Puig senyors Abadal i Gay" (370). Aquesta notícia produí una general indignació en els ambients catala- nistes i un moviment de solidaritat envers Puig i Esteve (371). Alho- ra que es realitzaven novament gestions per aconseguir d'incloure'l - en aquella amnistia (372), les joventuts nacionalistes iniciaren una campanya al seu favor. A finals de febrer de 1915 i convocada per la Joventut Nacionalista, se celebrava una reunió de les joventuts de to- tes les branques catalanistes per a tractar d'aquest afer; hom hi de- cidia "d'iniciar una acció conjunta de totes les forces organitzades del nacionalisme que demostrí al govern el disgust que a l'opinió ca-

talana ha produït la persecució que és objecte el senyor Puig i Esteve, i oferir a aquest el suport i solidaritat necessaris per a veure's lliure ben aviat de tota persecució". Amb aquest objectiu es convocava a "totes les entitats, periòdics i organismes nacionalistes a una gran assemblea que se celebrarà el proper dijous, dia 4 de març (...) al vell Teatre Olimpo d'aquesta ciutat (...) (373). La Junta Municipal de Barcelona de la UFNR, per la seva banda, es posava a disposició de Puig i Esteve per tot el que calgués fer "a favor d'ell després de la injustificable comesa de no ésser inclòs entre els que gaudixen els beneficis de la darrera amnistia" (374). El 4 de març de 1915, com estava anunciada, se celebrava l'assemblea al Teatre "Olimpo". Plena de gom a gom, hi estigueren presents representants de més de cent entitats, entre les quals podem esmentar nombrosos ateneus, orfeons (l'Orfeó Català, entre ells), l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el Centre Excursionista de Catalunya, l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, els grups polítics catalanistes com la Unió Catalanista, la UFNR i la Lliga Regionalista, i els periòdics "La Veu de Catalunya", "El Poble Català", "Renaixement", "El Teatre Català", "Anals de Medecina", "Gent Nova", "València", "La Nació", "Foment" de Reus, "La Veu de l'Empordà" i "Germanor", a més a més de nombroses adhesions de tot Catalunya (375). L'assemblea era presidida pels representants de les joventuts convocadores de l'acte, Puig de la Bellacasa, Culi i Verdaguer, i Guinart; i per Massot i Noguera i Comet. Noguera i Comet llegiria una carta de Puig i Esteve --- (376), Puig i Bellacasa explicaria l'estat del procés (377) i proposaria dirigir un missatge als diputats i senadors de Catalunya, perquè "usessin dels mitjans que tenen, amb el fi d'obtenir un reglament que desfés la interpretació absurda que s'ha donat a la llei d'amnistia", proposta que trobaria l'oposició de Folguera perquè "ell no era partidari d'adreçar missatges als diputats i senadors per Catalunya per a demanar-los-hi a la fi no altra cosa sinó que facin el que ja haurien de fer per propi impuls, si estessin més atents -com és llur obligació- als batecs del poble que diuen representar. Que els nostres parlamentaris compleixin el deure llur; -digué- però fora de llur actuació, nosaltres, som els qui en definitiva, en aquest cas com en tots els que afecten a la dignitat de la Pàtria, amb la nostra actitud enèrgica i valenta per a suportar tots els sacrificis, hem de resol-

dre el plet, si arriba que les gestions dels diputats i senadors, no aconseguen restablir la justícia (378)." Noguer i Comet referiria les gestions d'Abadal, Cambó i Corominas per a aconseguir aquella finalitat. Puig i Pey, president del Casal Nacionalista del Districte V, proposaria -i així s'aprovaria- fer una subscripció amb una quota màxima d'una pesseta per a "costejar les despeses del procés, i del sobrant oferir un record a Puig i Esteve, no permetent que pagués -- aquestes despeses, com té acordat fer-ho, el Centre de Dependents" - (379). Joan Bas i Soler, per la seva banda, agrairia en nom del CADCI l'interès palesat pel procés de Puig del qual feu "un just i calurós elogi" (380). L'assemblea, finalment, aprovaria manifestar la seva adhesió incondicional a Puig i Esteve, nomenar una comissió perquè reunís els diputats i senadors de Catalunya "per a significar-los la conveniència" d'aquell reglament del qual havia parlat Puig de la Bellacasa, que fes incloure Puig i Esteve a la darrera amnistia, i cas de fracassar els representants parlamentaris en llur actuació, convocar una nova assemblea. Rovira i Virgili, Curet, Culi i Verdaguier, - Jordà, Puig de la Bellacasa, Bofill i Mates, Guinart, Joan Carner i Josep Cuadras eren nomenats per a formar part d'aquella comissió -- (381). Durant els mesos següents, les gestions de caire jurídic, per una banda (382), i les empeses per la darrera comissió esmentada, -- continuarien. Aquesta darrera, impulsaria la subscripció per a pagar les despeses del procés (383), i redactaria i adreçaria el missatge abans esmentat als diputats i senadors per Catalunya (384). Un bon nombre d'aquests responia positivament (385) i el maig de 1915, 24 parlamentaris adreçaven un escrit al Ministre de Gràcia i Justícia d'acord amb els desitjos d'aquella Comissió (386). La resposta del Ministeri "fent-los avinent que farà tot el possible perquè s'atorgui l'indult que segons li sembla s'ha incoat" no satisfesia en absolut als animadors de la campanya. "El Poble Català" i la revista "Re naixement", adherida a la Unió Catalanista, així ho manifestaven -- (387). El cas és que els mesos anirien passant entre esperances i impaciències (388). El setembre de 1915, Rovira i Virgili, Culi i Verdaguier i F. Curet dimitien de la Comissió pro Puig i Esteve en considerar que aquesta es trobava en punt mort, car "si amb tres mesos -- d'actuació no s'havia obtingut res, ni una esperança, només hi cabia una acció pública, revolucionària potser, o dissoldre's" (389). --

Existia malestar perquè es considerava que els diputats i senadors no havien fet tot el possible pel cas Puig i Esteve (390). Precisament a proposta d'un dels dimissionaris, Culi i Verdaguer, en la reunió de finals de juliol, s'aprovaria i s'adreçaria un nou escrit als parlamentaris catalans, "el qual és evident que constitueix un descàrrec per la Comissió que ha fet ço que bonament podia fer"; carta que no fóra publicada, "malgrat l'acord pres" i que incloïa una "censura ben justa", segons "Renaixement" envers aquells parlamentaris esmentats (391). Tanmateix, passats uns pocs mesos, el 27 de novembre de 1915 la Sala de l'Audiència Provincial de Barcelona declarava Puig i Esteve comprès en la darrera amnistia (392). El lliurament de la bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona l'onze de setembre, havia donat lloc, doncs, a una incoació de procés que havia palesat, per les incidències internes referides, les tensions existents al si del catalanisme polític. Per un altre costat, el mateix procés, el desig d'incloure'l primer a la jurisdicció militar i després de negar-li de gaudir dels efectes de l'amnistia, evidenciava ben bé el desafecte que el nacionalisme popular del CADCI, aquesta vegada en la persona del seu president, provocava.

Pel que fa a les altres celebracions de l'onze de setembre, el CADCI prosseguí la seva tasca al si de la comissió organitzadora dels actes commemoratius de la diada. En la corresponent a l'onze de setembre de 1915, a part de la seva intervenció al si d'aquella comissió (393) i de l'ofrena consegüent (394), el CADCI organitzava una vetllada commemorativa (395), a part de la intervenció de Puig i Esteve per aconseguir la llibertat dels detinguts pels "inevitables" incidents d'aquell dia (396). En la mateixa diada de 1916, el CADCI s'encarregà de la recepció de les corones al peu de l'estàtua del conseller barceloní (397). Els incidents i les detencions aquest cop no havien tampoc de faltar (398). Aquest dia, per un altre costat, com ja hem assenyalat en un altre lloc, la Joventut Catalanista de Barcelona, presidida per Jaume Cardús, membre del CADCI, editava un full dirigit als treballadors amb motiu d'aquesta commemoració (399). La diada de 1917 transcorregué amb la major normalitat malgrat els esdeveniments transcorreguts aquell estiu, probablement mercè a les grans precaucions adoptades per la policia (400). El CADCI faria la seva habitual ofre-

na al peu de l'estàtua (401), com ho acompliria el 1918, alhora que aquest any es feia present a la "vetllada patriòtica" al Teatre Espanyol (402).

L'activisme nacionalista del Centre entre 1914 i 1918

El butlletí "Acció" del CADCI, del mes de novembre de 1917, en convidar els dependents del Centre a col·laborar econòmicament amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i l'Associació Catalana de Beneficència, començava amb uns mots que ens servien ben bé per a definir el nacionalisme dels mateixos dependents del CADCI i que la Secció de Propaganda Autonomista tenia prou cura a esperonar amb el seu activisme: "El nacionalisme català, norma de vida i compendi de virtuts i aspiracions, manera única d'arribar a la conquesta de les llibertats de Catalunya, exigeix, de tothom que desitgi merèixer el dictat de fill digne de nostra terra, un seguit d'esforços que és precis veure traduïts en quelcom material, en quelcom que representi el lloc de partida d'una actuació o el redós amorós per als que s'esforcen" (403).

Miquel Guinart i Castellà, secretari de la Secció de Propaganda Autonomista, a la Memòria del curs 1914-1915 d'aquesta secció, en subratllava el paper dins el moviment nacional català: "No podeu pensar amb quina intensitat -afirmava tot dirigint-se als dependents inscrits a Propaganda Autonomista- sent reposar sobre seu aquesta Secció la tebior dels esguards de tot un poble. No podeu pensar de quina manera s'adquireix consciència, des del nostre lloc, de què ens movem dintre una entitat potent, guia i exemple de moltes altres creades arreu de Catalunya. Hem arribat a forjar-nos la idea que aquest edifici era -- una immensa fàbrica de saba patriòtica. Considereu, doncs, la responsabilitat que atribuïm a la Secció de Propaganda, que té al seu càrrec una missió altíssima i delicada dintre d'ella, que tot i no essent de bon troç, tan complicada i difícil com la de les altres Seccions, és més visible, més aparatosa, més exterior que totes elles. Pot dir-se que tan sols es redueix a curar que aquest gran espill -- clar i diafan que és el nostre Centre, en el qual es contemplen per a embellir i perfeccionar llurs imatges les entitats de tots els bàndols en què es destrua el catalanisme, conservi sempre al llarg dels anys, sense que el més lleuger entelament l'ombregi, aquesta seva actual bona llum que avui tant s'hi admira i que a nosaltres tant ens enorgulleix." (404).

Aquesta imatge del CADCI com a fàbrica de "saba patriòtica", fóra -- compartida pels amics i enemics de l'entitat. Rovira i Virgili, en -- començar una conferència seva al Centre, el 17 d'octubre de 1914, ho subratllava de manera precisa tot manifestant la seva "admiració" -- per la seva tasca: "Aquest Centre realitza una obra importantíssima per la causa nacional catalana; realitza una obra fecunda de naciona lització; i davant d'aquesta obra, jo sento una admiració gran i sin cera. Hi ha qui ha dit que aquest Centre és una fàbrica de separatistes; deixant a part l'apreciació de la paraula, jo crec que, en realitat, aquest Centre és una fàbrica de patriotes, i la nostra sort -- més gran, la sort més gran per a Catalunya, fóra que cada estament -- social tingués una fàbrica com aquesta. Gràcies a l'obra d'aquest -- Centre, en la qual té una part importantíssima el seu digne presi-- dent (president avui processat, però que de segur continua amb el -- cap ben alt i amb el cor ben valent), gràcies dic a l'obra d'aquest Centre, el catalanisme té un lloc on s'educa la nova generació. Els que s'eduquen en aquest Centre venen a admirar la seva obra de catalanització, i per damunt de l'obra de classe, el Centre realitza una obra nacional." (405). No podrien trobar-se millors paraules per a -- definir amb exactitud el nacionalisme dels dependents del CADCI, en especial dels seus dirigents d'aquell moment, i, per un altre costat, els límits de les posicions socials dels mateixos, o potser millor, de la seva consciència de classe.

Entre 1914 i 1918, doncs, l'activitat nacionalista del CADCI fóra mo guda per l'esperit que traslluien aquests textos esmentats i per les paraules de Rafael Fons, a la Membria del curs 1914-1915: "Avui dia, el Centre vé a ésser l'eix on convergeixen bona part de les manifes tacions patriòtiques catalanes. Ell és el que dóna la modalitat de -- molts actes i festes que arriben a germinar i a prosperar mercè als elements juvenils inestroncables d'aquesta casa." (406). Aquesta tas ca era protagonitzada sobre tot per la Secció de Propaganda Autono-- mista, com ja hem vist en d'altres capítols, però el nacionalisme -- animava igualment l'actuació i les manifestacions de les altres sec cions i lògicament del CADCI, en general. El Consell Directiu, per -- un altre costat, quan es tractava d'iniciatives o de participar en -- actuacions de caire nacionalista, freqüentment ho encarregava a aque lla secció o bé en delegava la representació en les persones de la --

Junta de Govern de la mateixa. Així, per exemple, era la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, l'encarregada d'organitzar els actes commemoratius de l'onze de setembre, l'ofrena del Centre a l'estàtua i l'exercici de la corresponent representació de l'entitat en els actes organitzats per d'altres aquell dia. Era també la mateixa secció la que participava a l'Aplec de la Sardana, la que tenia cura de la vinguda de les caramelles al CADCI cada dissabte de glòria i l'organitzadora de la nova activitat, ben aviat popularitzada, de la Festa d'infants i flors, juntament amb la Cooperativa Mutual Catalana -en la qual, per un altre costat, s'hi moien molts socis del Centre-. De totes aquestes manifestacions ens en hem ocupat a l'apartat anterior sobre les activitats permanents.

Aquesta etapa, doncs, oberta amb l'esclat de la Gran Guerra, s'iniciava per al CADCI, des de la perspectiva de la seva actuació nacionalista, amb l'oferiment de la bandera catalana per Josep Puig i Esteve a l'Ajuntament de Barcelona (407). El discurs de Puig amb motiu d'aquesta avinantesa, la participació massiva de socis en l'escenari de l'acte, amb els incidents i detencions que es produïren, en especial de sis soldats, tres dels quals eren membres del Centre, el miting nacionalista, al vespre, en el local del Centre Autonomista de Dependents amb la intervenció corresponent de la policia al final, el processament de Puig, els esforços per la seva amnistia, així com per la dels sis soldats esmentats, l'acte al Teatre Olimpo, la constitució de la Comissió Puig i Esteve per aconseguir l'acompliment d'aquella mesura sobre el president del CADCI, les innombrables adhesions que rebé aquest, la intervenció dels diputats i senadors catalans a favor seu, l'atenció de la premsa, tot plegat, al que ens hi hem referit llargament a l'apartat anterior, posava en el primer pla de l'actualitat l'obra del CADCI i la persona del seu president. El procés en sí i les dificultats perquè Puig i Esteve fos amnistiàt, els mesos que passaren fins al definitiu sobreseïment, la mateixa sentència, palesaven de manera prou clara el protagonisme del CADCI en aquests moments, en la consciència de catalanistes i anti catalanistes, justificant, enfi, els mots que hem esmentat de Rovira i Virgili en començar aquest apartat. I si en alguna de les seves modalitats, la del nacionalisme republicà, el catalanisme es troba en crisi en aquests anys, aquesta no sembla pas que atenyi al CADCI. Hem --

vist a l'apartat anterior, també, la importància de les festes del XII aniversari, el maig de 1915, en especial el miting nacionalista del dia 15. Però, el mateix 1915, quan encara no s'havia resolt l'afar de Puig i Esteve, el Centre es trobaria en mig d'un altre conflicte, que mostrava un cop més les animadversions que el CADCI desvetllava i que donaria ocasió a un nou enfrontament entre regionalistes i nacionalistes republicans. El 19 de setembre es duia a terme la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall en un acte oficial i popular alhora (408). La significació de la personalitat de Pi i Margall atragué a aquesta manifestació republicans radicals i catalanistes, a més a més de nacionalistes purs (409). Entre les adhesions hi figurarien des de entitats polítiques com la Lliga Regionalista fins a l'Associació de la Dependència Mercantil (410). El CADCI tampoc hi faltaria i una nombrosa comissió de socis, presidida per Puig i Esteve, amb la bandera de l'entitat, formaria part de la comitiva que des de l'Ajuntament es traslladà a l'encreuament Passeig de Gràcia-Diagonal, indret on havia de dinositar-se la primera pedra del monument i que es vegé concorregut per una gran quantitat de públic, banderes i estandarts de les societats i grups presents allí. L'alcalde Pich, Fere Coromines i Pi Arsuaga pronunciaren discursos, es col·locà la pedra i, tot seguit, el públic entonava la Marsellesa i es donaven visques a la República alhora que hom començava a desfilar Passeig de Gràcia avall. Els dependents del CADCI, llavors, "després d'haver entonat amb el públic la Marsellesa (...), al redós de la seva bandera, es disposaren a tornar a nostre estatge, davallant pel Passeig de Gràcia, al cant de Els Segadors. A les poques passes ja, alguns nuclis de radicals amb les seves banderes i banderins s'acostaren al grup format per nostres companys i als --- crits de Viva la integridad de la patria española, Mueran los separatistas i altres per l'estil, intentaren envoltar a nostres companys, que als crits aquells respongueren amb altres de Visca Catalunya. En mig de la natural confusió que es produí, es començaren a sentir trets, partits indubtablement del grup dels agressors, els --- quals aprofitant-se d'aquella, intentaren apoderar-se de la nostra bandera, el qual naturalment no aconseguiren perquè tots els socis del Centre allí aplegats repeliren l'agressió amb tota energia. Refe--- ta un poc la calma, el grup de nostres consocis es tornà a posar en

marxa, amb la bandera al davant, i a les poques passes -a la cantona da del carrer Provença- novament els escometeren a trets els lerrouxistes, sense per això aconseguir el seu evident objecte d'apoderar-se de nostra senyera. Segons sembla, amb l'estúpid pretext que no en som dignes, volien apoderar-se amb preferència del llaç dels colors francesos que en ella hi figura i que ens regalaren nostres companys de Lyó en la visita que ens feren l'any 1913. Fer tercera vegada es produí l'agressió a l'ésser aprop del carrer de València, interve-- nint-hi aleshores seriosament la força pública. En vista de la per-- torbació dels lerrouxistes i per a no portar la pertorbació fins al centre de la ciutat, nostre president junt amb el company portador - de la bandera, entraren aquesta al magatzem de l'Editorial Española que ens obrí noblement les seves portes." (411)

"Tota la premsa catalana, a excepció, naturalment, -afegia la mateixa font- de la petita part que defensa el partit dels agressors o que - amb aquests simpatitza, tingué també al ressenyar els fets, paraules d'elogi per al Centre i l'obra patriòtica i de civisme que aconsegueix" (412). L'incident, però, a més a més, donaria lloc a una polèmica en tre "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català". La situació, certa-- ment, resultava incòmoda per als nacionalistes republicans aliats -- amb els radicals, i de la mateixa manera que "El Poble Català" havia aprofitat el tema de la real o suposada delació de "El Diluvio" quan el discurs de Puig i Esteve en el lliurament de la bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona per a combatre la Lliga Regionalista, -- aquest cop fóra aquesta qui aprofitaria l'avinantesa per a fer-ho en vers la UFNR i "El Poble Català". Val a dir que aquest darrer diari, d'alguna manera, mirà d'excusar el Partit Radical i llançar les culpes sobre grups marginals o incontrolats (413), els quals en un editorial, publicat el 20 de setembre, eren qualificats d'"inadaptats" (414). El mateix periòdic, l'endemà, manifestava que no es podia imputar l'esdevingut al Partit Radical, tot apel.lant a les paraules - Pronunciades per l'alcalde Fich, que era radical, a l'Ajuntament -- (415). Foren aquests comentaris i interpretacions de "El Poble Català", en ésser rebutats per "La Veu de Catalunya", els que donarien lloc a una polèmica entre ambdós. "La Veu de Catalunya" retrauria el "servilisme" de l'òrgue de la UFNR respecte dels radicals, la desfi-- guració de la realitat i la manca de coratge per a acarar-se clara--

ment amb els lerrouxistes i ésser conseqüent amb el seu proclamat nacionalisme, mentre "El Poble Català" responia àgrament i titllant de "falsos nacionalistes" als membres de la Lliga Regionalista (416). - "El Progreso", per la seva banda, atribuïa l'agressió feta als dependents del CADCI al grup de "El Alma Popular", indignada pel "odio irracional contra Castilla" i per haver-se pronunciat un "mora Espanya" (417). Les informacions confuses que correren dels fets i les mateixes que donaren alguns òrgues de premsa el dia 20 (418), donaren lloc a què el CADCI difongués una nota oficial precisant la seva versió dels esdeveniments, tot subratllant que els socis del CADCI - tan sols havien cridat "Visca Catalunya" i que els agressors "enron-daven les banderes i banderins de diferents centres radicals" (419). En un altre ordre de coses, l'incident contribuï al distanciament de Puig i Esteve de la UFNR com assenyàvem al capítol anterior (420).

El desembre de 1915, el CADCI s'adherirà al gest de Macià de renunciar a l'acta de diputat per Les Borges Blanques. Josep Puig i Esteve, com a president i Rafael Pons, com a secretari, adreçarien una lletra a Francesc Macià, "plena d'afecte i d'admiració":

"No sabem que admirar més -hi llegim-: si la vostra enteresa o el vostre patriotisme. El vostre acte memorable davant del Congrés d'Espanya, acte que constitueix el més alt exemple de civisme dels nostres temps i del nostre país, us fa acreedor a l'admiració i a l'aplaudiment de tots els bons patriotes. Rebeu, doncs, el d'aquest Centre, que veu en vos la més noble representació de la raça i que considera que, amb vos, Catalunya ha començat a absentar-se del Parlament d'Espanya, fugint de les pestilències d'una política de liquidació, de la qual és de desitjar que Catalunya sàpiga sostreure-se'n, com vos heu fet." (420 bis). Sens dubte aquest text és una prova més que el catalanisme del CADCI no anava precisament a remolc de les influències de la Lliga Regionalista. El Centre, però, encara convidaria Macià a pronunciar una conferència pública al CADCI perquè hi exposés "el seu concepte sobre la situació actual del moviment polític català amb relació al problema general d'Espanya" (421). A la vista de la "gran expectació causada per l'anunci de la conferència" que havia de pronunciar-se el dia 19 de desembre, el Consell Directiu, per a evitar una excessiva aglomeració de públic", acordava que l'en

trada fos "per rigurosa invitació", lliurant-ne dues a cada soci que es presentés al local a demanar-les (422). La Unió Catalanista, per la seva banda, organitzava un àpat en honor de Macià el mateix dia - (423). El diumenge, dia 19, unes 400 persones acudien a l'estació - del Passeig de Gràcia a rebre al diputat dimissionari, entre les -- quals Folguera i Duran, Coloma i Grant i Sala de la Unió Catalanis- ta, i Puig i Esteve del CADCI. Pel que fa a la conferència, "bona es- tona abans de començar la sala estava atapeïda" així com "tots els - llocs d'accés a la sala. La gentada era extraordinària (424)." Forma ven la presidència: Puig i Esteve, Roig i Fruna del C.N.R., Martí i Julià de la Unió Catalanista, i Folguera i Duran i Antoni Suñol, ex presidents ambdós d'aquesta darrera entitat. Fer l'escenari estaven repartides "moltes altres representacions" i el cronista de "El Fo- ble Català" indica que "una estona començada la conferència aparegué el diputat per Barcelona Pere Coromines", i subratlla que "no hi ha- via cap representant de la Lliga Regionalista" (425). Puig i Esteve, llegiria una salutació, "plena d'admiració i entusiasme, a la perso- nalitat del noble patrici", "explicant l'objecte de la mateixa -de la conferència- que l'havia organitzada el CADCI per rendir un home- natge a Macià", i remarcaria "que no feia la presentació (de Macià) perquè fóra una mesquinesa després de la grandiositat del gest seu, acció que ha corprés als bons catalans i que el manifesta tan gran, tan noble i tan digne com s'ha presentat sempre". (426) Francesc Ma- cià, "enmig d'una ovació indescriptible", començà la seva conferèn- cia en la qual faria una crítica de la política espanyola, dedicant una bona extensió a criticar la política militar del govern des de - la guerra de Cuba, tot denunciant la incompetència i incapacitat -- dels ministres de guerra i, en darrer terme, dels caps de govern -- (427). Macià, tot partint de les qüestions militars faria una crítica general de la política governamental apuntant a la responsabilitat - de la mateixa corona (428), censuraria la llei de jurisdiccions i - "els qui administren la justícia", subratllant que no es podia tole- rar més "que el Parlament de la llei sigui el de la farsa i el de la mentida" (429). "Davant d'aquest estat de coses -afirmaria- vaig re- nunciar l'acta creient que era el millor que podia fer. Ho vaig fer pensant amb Catalunya." (430) I respecte de la política catalana, ma- nifestaria que sempre havia "estat partidari de la unió de tots els catalans". "Va venir l'assemblea del dia 10 d'octubre (431) i Catalu

nya va presentar unes demandes convençuda de la seva força. No vaig anar a l'Assemblea, però sí a la manifestació adherint-m'hi per tant. Dels balcons de casa ciutat es va dir que si el govern no atenia aquelles peticions, els parlamentaris renunciarien l'acta i farien si convingués la revolució. Això ho vaig creure contraproduent perquè dubtava que es fes i seria la causa de desil.lusió pels catalans. Però això jo no podia tolerar-ho i vaig presentar la meua renúncia al Parlament. I no renunciaria una acta per Catalunya sinó cent." (432). Macià, finalment, acabaria la seva conferència fent una crida a la unió dels catalans, car "aquesta unió ens tornarà forts". "Si així no ho fem -diria-, la funesta política de l'Estat ens arrossegaria a les seves dissorts, i nosaltres no ho hem de permetre si volem veure convertides en realitats les aspiracions de Catalunya (433)." Macià fóra aplaudit i vitorejat a peu dret pel públic, que l'havia interromput diversos cops al llarg de la seva dissertació, i que clouria l'acte amb el cant de Els Segadors. Després, 200 comensals prendrien seient en el dinar que la Unió Catalanista oferia a Macià, amb la presència de Puig i Esteve a la presidència. Aquest manifestaria a l'hora dels parlaments que se sentia "joïós de poder portar la representació del Centre Autonomista, desitjant que l'exemple d'en Macià trascendeixi al cor dels fills dels catalans" (434).

El dia 1 de gener de 1916, el CADCI participava activament en la realització de la Diada de la Llengua Catalana. Aquesta celebració naixé com una reacció contra unes declaracions, fetes al Senat, el 22 de novembre de 1915, per Royo Villanueva, en les quals s'oposava a la redacció de la documentació oficial de les corporacions públiques en català, tot donant lloc a un debat que durà alguns dies i que posà novament de relleu el plet nacional i les aprehensions que provocava els intents de normalització que la Mancomunitat, en especial, intentava (435), tot donant lloc a una forta reacció en els mitjans catalanistes, encara que Puig i Cadafalch, a "La Veu de Catalunya", intentés, per la via de la persuasió i de les bones maneres, fer entendre les posicions catalanes a Royo Villanueva, en un article que significativament es titulava La qüestió de la llengua. Al senyor Royo Villanueva, nostre aliat i amic (436). Aquest cop, -

però, no es produí cap picabaralla amb ocasió d'aquest afer, com s'havia esdevingut abans, entre nacionalistes republicans i regionalistes quan el processament de Puig i Esteve o l'agressió dels lerrouxistes contra els socis i la bandera del CADCI el dia de la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall (436 bis). El fet desvetllà l'emocionalitat catalana i es produí un ràpid moviment de repulsa que, precisament, fóra el CADCI qui l'encapçalaria. Efectivament, el dia 25 de novembre de 1915, convocada per aquesta darrera entitat, se celebrava al seu local mateix una reunió de representants de tots els partits autonomistes de Catalunya. Allí, hom prenia l'acord de celebrar "una gran festa nacional en desagravi als atacs de què ha estat víctima la nostra llengua en el recent debat promogut en el Senat". Aquesta festa, es faria el primer de gener per tot Catalunya i s'anomenaria "Dia de la llengua catalana"; hom hi procuraria recaptar diners per a la "construcció del Teatre Català". Alhora, com a preparació de la festa, se celebrarien diversos actes, "mitings, vetllades i com a iniciació una assemblea que tindrà lloc el dia 4 de desembre a la qual el CADCI convidarà a totes les entitats de cultura, corporacions, cooperatives, societats obreres, etc., en la qual es nomenarà un Comité que porti a terme tots els treballs preparatoris". Amb aquesta festa nacional havia de respondre "Catalunya tota a aquests atacs i injúries que inflinxeixen els anticatalans al que és essència de la seva personalitat" (437). Mentre la premsa continuava referint-se a les intervencions de Royo Villanueva (438), el CADCI convocava la projectada assemblea d'entitats per al quatre de desembre (439). Aquest dia, se celebrava efectivament l'assemblea, amb l'assistència d'un públic que omplia tota la sala i més de setanta representacions d'entitats (440). Puig i Esteve, Pere Coromines, Martí i Julià, Fuig de la Bellacasa, Noguer i altres membres del CADCI, ocupaven la taula presidencial. Fuig i Esteve, obriria l'acte manifestant que feia "més de dos cents anys que malauradament ens privaren per la força del dret a usar en tota llibertat la nostra estimada llengua, continuant fins avui l'intent d'anorrear-la i escarnir-la sense haver-ho aconseguit. La raça catalana s'ha venjat dels seus opressors servant el seu idioma en contra de tot, creant un prestigi d'orgull que és tota la seva superioritat i grandesa. Som més forts, sortosament, del

que a nosaltres mateixos a vegades ens ha semblat. Per això els insults i vexacions que a la llengua se'ns dirigeixen, a la nostra ànima nacional, no podem deixar sense una vibrant protesta vindicadòria i com ara recentment des del Senat s'ha llançat en contra de Catalunya una ofensa ben declarada, més que mai estem obligats a oposar-hi la nostra resolució més positiva i eficaç enlairant la nostra llengua a l'admiració i respecte de tothom." Puig i Esteve, assenyalaria, també, que la primera intenció havia estat la de "dirigir-se als parlamentaris catalans perquè presentessin l'oportú projecte de llei, a fi que tant en l'ensenyament primari com en el superior, hi tingués la nostra llengua catalana una directa intervenció". Exposava després la idea general del "gran homenatge" que havia "d'ésser obra -- de tots" i llegiria una "comunicació dels nacionalistes de Valls proposant, entre altres coses, la creació en cada població d'una junta de defensa de la llengua catalana", per a, tot seguit, donar compte d'unes "conclusions provisionals perquè servissin de base de discussió". Puig i Esteve acabaria, remarcant que havien d'ésser "en aquestes qüestions bon xic intransigents, per a fer prevaler tot el vigor de la nostra indignació" (441). Pere Coromines, intervindria a continuació tot manifestant-se partidari no solament de "demanar una participació del nostre idioma en el primer i segon ensenyament, sinó -- que deu demanar-se que sigui totalment en català"; adduïria diversos arguments a favor d'aquesta exigència, reivindicaria la catalanitat de la Universitat de Barcelona i faria diversos suggeriments sobre la recaptació pel teatre català i l'exposició del llibre català --- (442). Casas Carbó s'adheriria als suggeriments de Coromines i oferiria d'"interessar-se prop de l'Ateneu per el de l'exposició". Martí i Julià recomanaria que no se celebrés una "festeta més, amb molta -- profusió de banderetes i flors com altres festes d'exportació, sinó una duradora i sorprenent manifestació que, a la vegada, donés a conèixer arreu la virilitat de la nostra ànima" i proposaria la "constitució d'un comitè permanent que podria anomenar-se de la nacionalització i defensa de la llengua catalana". Parlarien després, Puig de la Bellacasa que assenyalaria el doble caràcter de la idea projectada, "un de transitori, que és el crit de l'ànima ferida i l'altre de nacionalització, de defensa i conquesta de la llengua pàtria"; Ramon Monegal que subratllaria la "necessitat d'augmentar les escoles

catalanes" i que, en aquest sentit, "podria demanar-se als diputats a corts que en discutir-se el pressupost d'instrucció pública, plante-- gessin aquesta qüestió"; Maspons i Anglasell que remarcaria la neces-- sitat d'usar a fons dels "drets legals que avui té la llengua catala-- na" (443); Ramon Duran que atacaria els "diaris que a Catalunya es pu-- bliquen en castellà", plantejant la necessitat d'una campanya perquè "quan menys tinguin les seves columnes obertes a la col.laboració ca-- talana"; i Jaume Bofill i Mates que defensaria l'ús de la llengua ca-- talana, i es doldria que aquesta s'abandonés en corporacions cíviques ja fossin oficials o no (444). Assenyalaria, igualment, la convenièn-- cia que la comissió que es constituís "anés vigilant les punyalades - traïdores que van sortint a "La Gaceta", especialment en el ram d'Ins-- trucció Pública (445). L'Assemblea finalment, aprovaria, com a con-- clusions la creació d'una comissió "encarregada de la defensa i nacio-- nalització de la llengua catalana", per a la designació de la qual -- l'assemblea, a proposta de Maspons i Anglasell, donà un vot de confi-- ança a la taula perquè procedís ella mateixa a fer-ho; segonament, - hom va aprovar d'interessar "dels parlamentaris catalans que pels mit-- jans que el seu patriotisme els aconselli", procuressin aconseguir el més aviat millor l'ensenyament obligatori en català a les escoles pú-- bliques de Catalunya, l'establiment de càtedres obligatòries de llen-- gua i literatura catalanes a les "universitats, instituts i escoles - normals de terra catalana", l'obligatorietat de "conèixer perfecta-- ment" el català per a "exercir qualsevol càrrec públic a Catalunya" i que fos "respectat i reconegut oficialment el dret dels catalans a -- usar el seu idioma propi en tots els actes de llur vida pública i pri-- vada"; i tercer, l'assemblea acordà la seva "adhesió a l'obra de la - Diputació d'usar el nostre idioma, solidaritzant-se amb la seva con-- ducta i expressar el seu desig que totes les corporacions públiques - catalanes i especialment de Barcelona secundin i segueixin l'exemple" (446). El Comité Executiu de la Diada restà format per Martí i Julià de la Unió Catalanista, Raimon d'Abadal de la Lliga Regionalista, Pe-- re Coromines del Centre Nacionalista Republicà, Francesc Layret del - Bloc Autonomista Republicà, Josep Puig i Esteve del CADCI, H. Puig i Sais de l'Academia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, -- Josep M. Roca de l'Ateneu Barcelonès, Ricard Giralt i Casadesús de la Joventut Nacionalista de Catalunya, Carles Jordà de la Joventut Nacio

nalista, Albert Solsona de la Joventut Nacionalista Republicana, Josep M. Fí i Suñer de la Joventut Republicana Nacionalista, Josep Carner de la Junta d'Afirmació Catalana, M. Folguera i Duran de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Jaume Massó i Torrents - del Centre Excursionista de Catalunya, Martí Matons per l'Orfeó Gra-cienc, F. Flos i Calcat pel Col·legi de Sant Jordi, Josep Morató per "La Veu de Catalunya", el mateix Fere Coromines per "El Poble Català", Antoni Rovira i Virgili per "L'esquella de la Torratxa" i "La Campa-na de Gràcia", M. Alcàntara i Gusar per "Renaixement", Joaquim Del-clós per "La Nació", i Francesc Curet per "El Teatre Català". Tots - plegats en representació de les entitats i periòdics assenyalats, -- signarien un "missatge", redactat per Rovira i Virgili, que, amb data del 14 de desembre de 1915, fóra adreçat a la premsa de Catalunya i a totes les entitats catalanistes, tot explicant la motivació del ma-teix (447). L'escrit reproduïa les conclusions de l'assemblea del 4 de desembre, abans esmentades, i manifestava l'acord de celebrar la "Diada de la llengua catalana, que ha de celebrar-se a tot Catalunya el dia de Cap d'Any" i pregava que amb tal motiu "totes les entitats autonomistes de la nostra terra", promoguessin una sèrie d'iniciati-ves i actes a favor de la normalització de la llengua catalana en la vida municipal i a l'escola i, en general, a favor de l'"enaltiment" de la mateixa (448). La comissió, a l'ensem recomanà que a cada lo-calitat es constituís una comissió o comitè, en el que estiguessin - representades, "a ésser possible", "totes les associacions" que s'en-carregaven d'organitzar les diverses manifestacions el dia assenya--lat i de posar-se en relació amb el Comitè de Barcelona, el qual tin-dria el caràcter de "central", alhora que aquest, "per a millor dis-tribuir-se la feina, s'ha dividit en comissions especials cada una - de les quals té una tasca pròpia". El Comitè central fixava el seu - domicili al local del CADCI, i, per delegació del Comitè, les joven-tuts nacionalistes de tots els grups, eren "encarregades de les ofi-cines que s'han instalat al local del benemèrit CADCI" (449). El no-menament encara de Rojo Villanueva pel govern de director general -- d'ensenyament ajudava indubtablement a augmentar l'activitat organit-zadora i l'espectació envers la diada (450). La premsa catalanista - com el mateix butlletí "Acció", començarien a publicar les iniciati-ves i actes projectats en nombroses ciutats i viles de Catalunya --

(451), alhora que informava de la tasca del Comité executiu de Barcelona i de les diverses comissions que aquí treballaven (452). El dia 1 de gener de 1916, diversos periòdics publicaven números extraordinaris com "El Poble Català", "Via Fora" o "La Falç", a part dels espais remarcables que es dedicaven en d'altres a glossar la jornada com, a "La Nació" o "Renaixement" (453). La celebració de la Diada de la llengua catalana, es duria a terme en tres manifestacions, -- dues de les quals es desenrotllarien al CADCI. Primerament, pel matí, a la sala d'actes d'aquesta entitat es desenrotllà un míting de vindicació de la llengua catalana, amb el local plé i l'adhesió de més de setanta entitats de Barcelona i d'altres poblacions catalanes, al marge d'aquelles en què s'hi celebraren actes de la diada (454). --- Puig i Esteve ocuparia la presidència, acompanyat d'Àngel Guimerà, -- Ignasi Iglesias, Albert Bastardas, Raimon d'Abadal, M. Folguera i Duran, Josep M. Roca, Joaquim Casas Carbó, Josep Francuesa i Gomis, -- Martí i Julià, Pompeu Fabra, Fere Coromines, Francesc Mateu, Puig i Cadafalch i Josep Coromines, a part d'altres persones assistents -- (455). Puig i Esteve obriria l'acte amb unes poques paraules i No -- guer i Comet llegiria les adhesions de l'Ajuntament i de la Diputació de Barcelona, i de la Mancomunitat de Catalunya, que foren llargament aplaudides (456). Al llarg dels mítings, intervindrien Josep Coromines en nom de l'Associació Catalana d'Estudiants que combatria "aquests professionals de l'insult a Catalunya" i afirmaria que "els nostres representants en corts s'haurien de retirar del saló de sessions quan s'aixequés un senyor qualsevol a malparlar de Catalunya" (457); Ignasi Iglesias pel Foment del Teatre Català que subratllaria la necessitat de catalanitzar tots els aspectes de la vida catalana, els privats, els familiars, els comercials, els lingüístics i literaris, cridaria a estimar "sempre la nostra llengua", a tenir-la "com la més hermosa perquè és nostra" i a portar el català al teatre, al que defensà de les "mentides" que s'havien dit sobre ell al senat; -- Manuel Folguera i Duran, per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana que assenyalaria que no servirien de res els entusiasmes momentanis si "en totes les manifestacions de la vida i de la cultura catalanes i principalment en el teatre, no es rendeix el degut homenatge al nostre idioma, i no pot viure el nostre teatre" (458) i acabaria demanant que "constés la simpatia amb què s'havia vist l'adhe-

sió dels mallorquins, valencians i rossellonesos a l'acte"; Josep -- Franquesa i Gomis per l'Acadèmia de la Llengua Catalana que manifestaria la necessitat de lluitar per la llengua catalana perquè "és - l'única arma formidable que ens resta del nostre antic poder"; Josep Garriga i Massó pel Foment del Treball Nacional que defensà la seva corporació de l'acusació de falta de catalanitat (459); Frederic Rahaola per l'Econòmica d'Amics del País que comentaria els mots de -- Franquesa i Gomis "que en el temps de l'absolutisme se'ns respectava parlar amb la nostra llengua, en canvi avui en temps de llibertat - se'ns nega aquest dret. Abans els reis invasors aprenien el català. Avui no tan sols no l'aprenen sinó que el neguen." Advocaria per una Confederació Ibèrica amb tres llengües, català, castellà i portugués, i acabaria manifestant: "Espanya ens pot demanar el sacrifici de la nostra vida. Però que no ens demani l'abolició de la nostra llengua perquè ella és la nostra ànima i l'ànima no pot morir mai." Parlarien després Josep M. Roca, president de l'Ateneu Barcelonés, que s'adheriria als conceptes pronunciats pels altres oradors i subratllaria la necessitat de propagar les idees exposades al miting, "exortant a què la llengua catalana sigui purificada per a què tots la respectin com a llengua nacional catalana"; i Pere Coromines, per l'Institut d'Estudis Catalans, el qual remarcaria la tasca d'aquesta institució, reivindicaria el català com a llengua de la cultura superior i de - les ciències, i s'adreçaria a la Cambra de Comerç demanant-li que de posés la "seva actitud de no permetre que les classes es donin en ca talà". Puig i Esteve, finalment, donaria lectura a les conclusions - que foren aprovades per aclamació, les quals interessaven dels po-- ders públics que el més aviat possible s'establís l'ensenyament --- obligatori en català a les escoles públiques de Catalunya, la instau ració, també obligatòria de càtedres de llengua, història i literatu ra catalanes a les universitats, instituts i escoles de "terra cata lana", el coneixement correcte de la llengua catalana parlada i es-- crita per als qui vinguessin a exercir qualsevol càrrec públic a Ca talunya, i, per últim, que fos respectat i reconegut oficialment "el dret dels catalans a usar son idioma propi en tots els actes de llur vida pública i privada", conclusions que foren lliurades a la tarda a l'Ajuntament barceloní al tinent d'alcalde Duran i Ventosa, "en de legació de l'alcalde senyor Collaso", per la Comissió Executiva de -

la Diada, encapçalada per Puig i Esteve (460).

A la tarda, també, es faria al Palau de Belles Arts, el segon acte de la jornada, el "Cap d'Any Català (Any I)", a profit de l'Associació - Protectora de l'Ensenyança Catalana i organitzada per la Joventut Catalanista i l'Orfeó Gracienc, en la qual intervindrien l'Orfeó Gracienc i la Cobla la Principal de Cassà de la Selva. A la nit, se celebraria el tercer acte al CADCI, la representació teatral de Mar i Cel i de La fi de Serrallonga que constituiria la primera sessió teatral de la sèrie que, a partir d'aquesta data, anava a organitzar el CADCI i a la que ens hem de referir més endavant.

L'activitat del Comité Executiu de la Diada no finí amb aquesta. El 10 de gener de 1916, es reunia novament al local del CADCI per a --- "acordar la manera de dur a terme les conclusions" aprovades el dia 1 (461). El Comité Executiu faria públic, per un altre costat, la "seva satisfacció per l'èxit que tingué la Diada arreu de Catalunya", l'agraïment envers les persones i entitats que havien prestat la seva col.laboració i, "especialment", la "seva profunda simpatia i remerciament als germans del Rosselló, Mallorca i València, que cooperaren a la jornada patriòtica demostrant així, que la unitat espiritual de la Catalunya històrica que es reflexa a la seva gloriosa parla, és indestructible"; hom acordava també l'edició d'un llibre de la Diada que hauria de contenir "les principals comunicacions, oficis, fragments periodístics, publicats o cursats amb motiu d'aquella", la redacció del qual s'encarregaria a "un competent escriptor", i que fóra finançat, "a més del sobrant del recaudat pel Comité", per la subscripció que aquest "ha obert (...) entre totes les entitats i persones que -- vulguin rebre el llibre" (462). El Comité Executiu decidia també, per a "procurar donar compliment immediat a l'acord de l'assemblea del 4 de desembre, de constituir en totes les poblacions de Catalunya on sigui possible, juntes de defensa i de propagació de l'idioma català i una junta central a Barcelona", d'encarregar a Puig i Esteve i Noguer i Comet, "l'estudi i redacció d'unes bases per al funcionament de -- dits organismes" i que, un cop "sancionades pel comité", foren "sotmeses a l'aprovació d'una gran assemblea d'entitats patriòtiques, culturals, etc." El Comité delegava, per un altre costat, a Josep M. Roca i Pere Corominas que fessin les gestions escaients per a organitzar -

l'exposició del llibre català, recollint així una de les idees plantejades a l'assemblea d'entitats del 4 de desembre de 1915. Igualment s'acordava de comunicar els acords de la Diada al president del Consell de Ministres per mitjà d'algun parlamentari català, "a l'objecte que no ignorin els poders públics la voluntat manifesta del poble català, que es traduirà posteriorment en actes qual finalitat serà la de portar a la pràctica les dites conclusions", que també serien comunicades "als principals periòdics d'Espanya, per a què se sàpiga arreu el pensament i el voler de Catalunya, respecte a l'ús de son gloriós idioma". Finalment, el Comité decidia exercir provisionalment les funcions de les Juntes de Defensa esmentades, mentre aquestes no estiguessin constituïdes (463). El Comité, havia subratllat que "la tasca de defensar i propagar el nostre idioma no pot estar subjecta a moviments passionals i com a tals passatgers, sinó que requereix una labor persistent i quotidiana" (464), tanmateix la major part de les conclusions i propostes quedarien com a bones intencions o reivindicacions sempre presents dels grups i institucions catalanes, car, a partir de febrer de 1916, no veiem aparèixer a la premsa o al butlletí "Acció" les actuacions del Comité Executiu, ni les anunciades juntes de defensa, ni el projecte d'una nova assemblea d'entitats que aprovés llurs bases de constitució i funcionament. Però, sí, en canvi, que alguns fruits havia de tenir la celebració d'aquella diada; per un costat, fou la primera d'una celebració que esdevindria tradicional el primer jorn de cada any, si bé, a partir de la de 1917, s'encarregaria de la seva organització l'entitat "La nostra Parla" (465). Però, per una altra banda, les iniciatives o actuacions desafortunades dels poders i de les institucions centrals espanyoles havien d'assegurar la continuïtat dels esforços vindicadors de la llengua catalana. Així una comunicació feta per Antonio Maura, en nom de la "Real Academia Española de la Lengua", el 20 de gener de 1916, i difosa pel Ministre d'Instrucció Pública contra l'ús dels "dialectes de la regió o província" en la documentació oficial i en l'ensenyament (466), posaria en tota la seva actualitat les reivindicacions de la Diada i donaria lloc a una nova reacció de les entitats catalanistes (467), entre elles del mateix Comité Executiu de la Diada (468), encapçalades per les mateixes corporacions oficials de l'Ajuntament de Barcelona i de la Mancomunitat (469).

Precisament, pel que fa a l'Ajuntament, el 22 de febrer de 1916, el regidor Bofill i Mates protagonitzava un debat sobre la llengua catalana, en presentar una proposició que ratificava l'adhesió de l'Ajuntament a aquesta (470), que expressava el desig de l'Ajuntament de l'oficialitat del català al Principat "como uno de los derechos inherentes a la personalidad de Cataluña", que significava "a la Comisión ejecutiva del mitin celebrado en el Centre Autonomista de Dependents del Comerç durante la Diada de la Llengua Catalana" el ferm propòsit de l'Ajuntament de "seguir honrando la lengua catalana y usándola en la vida municipal, como aquella solicita", i que l'alcalde s'adreçés al president del Consell de Ministres perquè "en las disposiciones de carácter puramente administrativo como en los proyectos de ley que se meta a la deliberación del Parlamento, se inspire en los principios de la más amplia libertad y profundo respeto al uso de todos los idiomas españoles". La moció, signada pels regidors Duran, Bofill i Andreu, donaria lloc, com hem dit a un debat, en trobar l'oposició del regidor radical Giner de los Rios (471), i en el qual es destacaria la intervenció de Bofill i Mates que fóra objecte d'una comunicació d'adhesió de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI (472). L'actuació del Centre en el camp de la llengua, duria, finalment, a l'Institut d'Estudis Catalans a adreçar "una vibrant i patriòtica comunicació" al CADCI, "remerciant (...) tot el fet per ell en defensa i enaltiment de nostra gloriosa llengua catalana" (473).

Al miting esmentat del primer de gener de 1916, al CADCI, alguns dels oradors feren referència a la situació del teatre català en uns termes que traduïen l'existència d'una crisi, si més no de representacions públiques i àdhuc de públic (474). I en el mateix dia 1, el tercer acte d'aquella Diada consistia en una representació teatral com hem vist. Doncs bé, aquesta sessió constituïa la primera d'un cicle amb què el CADCI responia a la crisi del teatre català d'aquests anys (475). Aquesta situació havia ja estat exposada en una conferència donada al mateix Centre per Francesc Curet, director de la revista "El Teatre Català", membre del Foment del Teatre Català i soci també del CADCI, el 7 de novembre de 1914, sobre el tema "El teatre català i la vida social catalana". Francesc Curet hi remarcaria que el "teatre, per ésser l'art que està més en contacte amb el poble, ha estat a Catalunya una escola de nacionalisme que ha donat fruits ubèrrims" (476),

presentaria un panorama històric, esmentant les obres de Renart, Robreño, Pitarra, Roure, Vidal i Valenciano i, finalment, Guimerà: "Vé en Guimerà que engrandeix i eleva el nivell de qualsevol teatre estranger (...). Floreix un bell esbart d'escriptors al seu entorn. Les nostres obres corren el món i són celebrades arreu. Les companyies catalanes que aquí actuen, són integrades per grans actors. Es dedica un gran homenatge a en Guimerà. S'alça un monument a en Pitarra ... I de sobte la vitalitat del nostre teatre s'estronca? És que a l'igual que la consciència general catalana, el nostre teatre nada en divagacions? Curet s'interrogava sobre les possibles causes d'aquest estroncament (477), assenyalava el fet que aquest fenomen arribava -- "fins el punt de no haver-hi actualment una empresa sèria de teatre català a diari", i acabava "recomanant a tots la fe més absoluta en el Foment del Teatre Català, obra de voluntat i de patriotisme, que posarà el nostre gloriós teatre en l'altíssim lloc que li pertoca" -- (478). El CADCI organitzaria el 20 de febrer de 1915, una nova conferència a cura del "ferm campió del nostre teatre nacional", Ramon Vilaró i Guillemí sobre l'"Actuació present i futura del Foment del Teatre Català" (479), recomanaria als socis la seva cooperació al Foment així com a d'altres "institucions patriòtiques" (480); la Secció de Socors Mutus programava per al 26 de maig una funció d'"Art Dramàtic Català", a benefici de la caixa mutual, al Teatre Català Romea (481); el 16 d'octubre de 1915, Puig i Alfonso donaria un altre conferència també sobre tema teatral, aquest cop sobre "els teatres de Barcelona -Resum històric" (482). Un incident, però, l'incendi del Teatre Principal, havia de motivar que el CADCI prengués una iniciativa molt més a fons en aquest camp. "Després de les vicissituds sofertes en aquests darrers anys pel nostre dissortat teatre -escrivia hom a "El Poble Català"-, durant els quals solament ha tingut ocasió de rebre l'homenatge dels seus devots en manifestacions isolades, que esclata ven un dia per a apaivagar-se l'endemà; després d'aquest llarg període de postració, en el que els teatres d'afezionats de Catalunya tota han estat els únics voluntariosos sostenidors, ens destinàvem a endiumenjar-nos per a celebrar la inauguració de la temporada, prometedora de fruite ubèrrims per la solidesa de la mateixa, que sota els auspicis de Frederic Bassó havia de cursar a hores d'ara en el Teatre Principal, quan traïdorament llengües de foc, enverinades, soterraven aquelles històriques parets tan estimades i colgaren entre

les runes, els projectes de l'empresa. (...) I els amants de la nostra escena (...) havíem de veure com allò que freturàvem i que quasi vèiem acomplert, era objecte d'un nou ajornament, d'un ajornament in definit. Però, en mig de la nostra (...) aflicció, hem rebut una gran alegria: la que una prestigiosa i catalaníssima entitat, model d'institucions similars i glòria de la nostra terra, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, es disposava amb febreza activitat a instal·lar un escenari en el seu local per a inaugurar-lo seguidament." (483). La Secció de Propaganda Autonomista, efectivament després que es produïssin diverses peticions de socis (484), i després d'un temps "que la Secció acaronava el projecte de donar algunes vetllades de teatre seriós no té aquest any, per diverses i doloroses circumstàncies, cap escena a Barcelona" (485), el dia 1 de gener de 1916, aprofitant l'avinantesa de la celebració de la Diada de la Llengua Catalana, inaugurava les vetllades de teatre català. Fer a això, calgué habilitar la sala d'actes per a fer representacions teatrals, car no havia estat concebuda per a aquesta finalitat (486), hom fixà per a cobrir les despeses d'habilitació de la sala d'actes, un dret d'entrada provisional d'una pesseta la cadira per a cada funció (487). Les vetllades, foren posades sota la direcció d'Ignasi Iglesias, "al qual ens fou fàcil d'atreure a la nostra iniciativa" (488) i que posà "tot el seu cor, pròdig d'entusiasmes, en l'organització de les mateixes i a ell es deu en gran part l'èxit imponderable que han obtingut" (les vetllades) (489). En la primera, com ja hem assenyalat en parlar de la Diada de la llengua catalana, es representà Mar i Cel d'Angel Guimerà i s'escenificà el poema de Maragall, La fi de Serrallonga; Ignasi Iglesias, abans de començar la primera vetllada, faria "breus (...) atinades consideracions sobre l'estat actual del teatre català" tot "complaent-se que sempre resti algú, com ara els dependents, que es disposi a vestir de festa la seva casa, per a rebre-hi, amb el cor generosament obert, al gloriós Teatre que ha irradiat pel món el coneixement de l'existència de la nostra pàtria, ben definida i diversa de qualsevol altra" (490). El públic obligaria Angel Guimerà a sortir als finals d'acte i, en el darrer, es veuria "precisat a pronunciar unes paraules al·lusives al Centre per a satisfer la concurrència" (491). Les vetllades teatrals s'anirien desenrotllant a raó de dues cada més, generalment espaiades de quatorze dies, des del primer de gener de 1916 fins el 28 de maig inclusiu, amb un èxit complet de públic, represen--

tant-hi obres de Guimerà, Santiago Rusiñol, Pitarra, Feliu i Codina, Apel.les Mestres, Ignasi Iglesias, Pous i Pagés, Puig i Ferrater i -- d'altres (492). Una d'aquestes sessions teatrals, formaria part de -- les festes del XIII aniversari com hem vist a l'apartat anterior, la del 16 d'abril de 1916, i en ella, Ignasi Iglesias, al final de l'obra, reclamat pel públic, pronunciaria unes paraules, "que per cert foren de plany pels diaris catalans, que pregonant amor al nostre teatre, -- venen fent el buit a les selectes vetllades d'art català que es fan al Centre" (493). Tanmateix, "El Poble Català" dedicaria bons espais a -- recensionar les vetllades, generalment en termes elogiosos i no sense que algun cop n'assenyalés les falles de representació (494). El butlletí "Acció" del Centre, en comentar la darrera sessió del dia 28 -- de maig, subratllava que havien estat complertes les finalitats que -- s'havien proposat: "Ens proposàrem suplir el teatre organitzat, ac--- tuant a diari i en català, que deuria haver-hi a Barcelona, implan--- tant el teatre en el Centre, i hem aconseguit de ple el que entrava -- en els nostres càlculs, això és que si bé les nostres vetllades s'han succert de tard en tard, i en conseqüència no han arribat a donar la tònica de l'existència del Teatre Català, en canvi, les nostres repre-- sentacions han estat una magnífica demostració del que pot la volun-- tat, quan va menada del patriotisme i han alligonat a qui s'hagi vol-- gut donar per entès que les obres del nostre teatre, quan es presen-- ten curosament i són intel·ligentment dirigides i degudament assajades, prenen un relleu insospitat fins pel públic que no està acostumat a -- aquestes atencions." I acabava fent vots perquè la propera temporada "el teatre català no hagués de menester el nostre esforç" (495).

La Junta general de la Secció de Propaganda Autonomista del 8 de -- juny es faria ressò d'aquestes vetllades, en especial del paper desen-- volupat per Ignasi Iglesias, al qual adreçaria un escrit de "reconeixement" alhora que decidia de rètre-li un homenatge (496) que se cele-- braria el 8 d'octubre de 1916 en forma d'un "àpat íntim" (497) "com -- a agraïment a la cooperació entusiasta desinteressada i donada" per -- Ignasi Iglesias "dirigint les vetllades de teatre català". A l'àpat, hom li lliuraria una plaça d'argent, costejada per la mateixa Secció de Propaganda Autonomista; Rafael Pons faria present" l'adhesió del Consell Directiu a l'acte i, a més intervindrien Puncernau com a pre-- sident sortint de la Secció de Propaganda que ofrenaria l'obsequi, -- Puig i Esteve, president en aquells moments de la Secció, Bas, i Vila

ró, entre d'altres, i Ignasi Iglesias que regraciaria "l'obsequi --- (...) pronunciant un formós discurs rublert d'amor al Centre; al teatre català i a Catalunya" (498). La intervenció del CADCI en la promoció del teatre català, no finiria pas encara. Vilaró i Guillemí, -- president del Foment del Teatre Català, en el mateix acte esmentat -- d'homenatge a Ignasi Iglesias, faria referència al trencament de les negociacions amb el Teatre Romea, "per a implantar de nou, allí, el teatre català" (499). Aquest fet i el que l'esmentada sala, en conseqüència, no oferís teatre en llengua catalana d'acord amb el nom del local, donaria lloc, el 21 d'octubre de 1916, a una lletra de Rafael Pons, com a president, i J. Bertran, com a secretari, adreçada als -- empresaris del Teatre Romea, "per acord del Consell Directiu", i en la qual, "en nom i representació dels 4.500 socis que formen el CADCI (...) i amb la seguretat d'interpretar el sentir de tota l'opinió -- catalana", els hi demanaven que traguessin de la façana del Teatre -- Romea les paraules "Teatre Català" i desistissin "des d'avui a fer -- constar aquest subtítol en els cartells i anuncis de tota mena que -- publiqui" (500). "Com sigui --assenyalaven més endavant-- que aqueixa empresa, segons testimonis irrecusables, s'ha fet indigna de la confiança del nostre poble amb els seus repetits actes de desamor a nostre gloriós teatre; actes que renunciem a relacionar pel recents i coneguts que són de tothom, i que han dut com a natural conseqüència el foragitament de nostra escena de son vell baluard; formulem el -- present prec amb tot el respecte no dubtant ésser atesos"(501). Els signataris prevenien, finalment, que si no era atesa la seva petició "que amb el coratge i la intensitat que sabem posar sempre en nos-- tres empreses, estimulats per la indignació que ens causa una tossu-- deria incomprendible, que ens apart una befa insana, apel.larem a -- l'opinió pública, al boicot i a tots els recursos legítims que aconsella l'amor filial ofès i escarnit".

En persistir la mateixa situació de manca de temporada oficial de -- teatre català per al nou curs, la Secció Permanent de Propaganda -- Autonomista decidia d'organitzar, l'octubre de 1916, una nova tanda de sessions teatrals (502). Aquesta es desenrotllaria de forma semblant a l'anterior, amb algunes modificacions en l'habilitació de la sala i en els preus (503), a la nit, llevat de la diada de Sant Esteve que es faria a la tarda (504), i a partir del 5 de novembre de -- 1916 fins el 4 de febrer de 1917 (505). En aquesta data se suspe---

nien les vetllades en començar, el febrer de 1917, les representa---
 cions al Teatre Novetats, dedicades a Angel Guimerà (506). L'octubre
 de 1917, finalment, el mateix Teatre Romea estimagtitzat en aquella
 lletra esmentada dels dependents del CADCI, anava a començar, "sor--
 tosament per a nostre art escènic", d'una "manera completa i defini--
 tiva en nostra ciutat les representacions de teatre català per dis--
 sort interrompudes durant tant de temps" (507). Aquest fet donava --
 lloc a què la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, per a con--
 tinuar oferint vetllades als socis, gestionés, "després d'haver con--
 sultat el Consell Directiu del Centre i tenint en compte totes les -
 circumstàncies i tots els factors que intervenen en la temporada vi--
 nent", prop de l'Empresa Romea "l'establiment d'un abonament que con--
 senti a mesura de les nostres forces i entusiasme aportar a favor --
 del teatre català nostra cooperació". "La tasca ha estat planera ---
 -assenyalaria una circular de la secció als socis- mercès a l'excel--
 lent disposició dels elements directius d'aquell Teatre, havent-se -
 establert una sèrie d'abonaments a quatre funcions en diumenge a la
 nit, ço qual resulta perfectament compatible amb les necessitats de
 nostra vida social". Amb aquests termes esmentats, la Secció de Pro--
 paganda Autonomista adreçava una circular als socis, el setembre de
 1917, comunicant-los, a més, els preus especials que gaudirien i ---
 convidant-los a "assistir a les vetllades que sota el patrocini de -
 nostre (...) Centre començaran el dia 7 del proper mes d'octubre" --
 (508). Cada diumenge a la nit, doncs, els socis del CADCI podien as--
 sistir a preus especials a les sessions teatrals del Romea, fins el
 mes de maig de 1918 que quedà tancada la "tanda d'abonaments" (509).
 A l'apartat anterior, en parlar de les Festes del XIV aniversari del
 CADCI, celebrades durant el mes de maig de 1917, citàvem l'acte de
 lliurament de premis d'un "Certamen patriòtic-literari" (510), que -
 volia ésser la continuació d'aquell "Petit Concurs", organitzat el
 1909 i la proclamació del qual es realitzà també a les festes de ---
 l'aniversari (511). Aquest cop fou convocat al butlletí "Acció", el
 febrer de 1917 per la Secció de Propaganda Autonomista, si bé el car--
 tell definitiu aparegué al mateix butlletí del mes de març. Hom hi -
 atorgava tres premis de poesia per a composicions dedicades respecti--
 vament a cantar la pàtria, l'amor, i la tercera a servir d'himne del
 Centre; i sis premis més atorgats respectivament, a un treball lite--
 rari en prosa de tema lliure, a un aplec de castellanismes i barba--

rismes, "no publicats fins ara, que s'usen en nostre llenguatge i -- que convé combatre", a un treball "demostratiu de la manera com un -- comerciant o industrial català pot i deu usar l'idioma nacional en el desenrotllament del seu negoci", a un que estudiés "la manera de cons-- tituir en el Centre una cooperativa de producció" amb el "negoci o -- negocis que pot comprendre", a una composició que estudiés "un assump-- te de caràcter social més interessant per al dependent de comerç", i, finalment, al treball "que millor glosi l'esport" (512). L'acte de -- lliurament de premis, com hem escrit se celebraria el 17 de maig de -- 1917, dins de les festes del XIV aniversari, amb la presència dels re-- presentants de la Diputació Sansalvador i Utrillo, de l'alcalde de -- Barcelona Marqués d'Olèrdola, dels regidors Puig i Alfonso, Cirera, -- Cararach i Llopis, dels representants de la Cambra de Comerç i d'al-- tres organismes, i dels membres del jurat qualificador, presidit per Bofill i Mates i format per Pere Coromines, Ignasi Iglesias, M. Folch i Torres, Rafael Pons, Josep Viura i Puig i Esteve, secretari del ma-- teix. Bofill i Mates, obriria l'acte i Puig i Esteve llegiria el ve-- redicte tot explicant les raons del certamen (513) al qual es presen-- taren vuitanta i una composicions. Pel que fa als premis, s'atorgaren els dos primers de poesia a Casimir Aregall i Massip i a Pere Zarago-- za i Alemany, i respecte del tercer hom atorgà dos accèssits, a Mi--- quel Guinart i Castellà i a Casimir Aregall Massip (514); el premi -- de prosa literària s'atorgaria a Josep Roig i Mas, el de barbarismes a Lluís Pascual Sanmartí amb un accèssit a Francesc Casademont, el de la llengua catalana en el comerç a Josep Altura i Pujada, el refe--- rent a una cooperativa de producció a Joaquim Estrems i Borràs amb -- un accèssit "quin autor no s'ha donat a conèixer encara", el de caràc-- ter social a Josep Vives i Figuerola (515), i el dedicat a l'esport a Joan Sala Ricart amb un accèssit, l'autor del qual tampoc s'havia -- donat a conèixer segons la recensió d'"Acció" (516). Bona part dels -- treballs premiats foren llegits, tret dels de més extensió, i després de lliurats els premis i accèssits, el Quartet Pàtria donaria una --- audició de sardanes i el president del CADCI, Rafael Pons, clouria -- l'acte (517).

Bofill i Mates, en el discurs esmentat d'obertura del repartiment de premis al que ens acabem de referir, subratllava que "actualment se segueixen els dies de festa i els dies de lluita i que, com si sentís-- sim el que el poeta italià digué la joia del dissabte esperem un diu-

menge de pau" (518).

El que vingué, però, no fou un "diumenge de pau", sinó nous "dies de lluita", un estiu, el d'aquell any 1917, farcit de crisis, militar, política, social, dins d'una nova conjuntura internacional revolucionària que ara s'encetava. Els dependents, com qualsevol altre grup social, no hi quedarien pas al marge. Els dependents del CADCI, a més a més, aquest cop no havien de deixar de fer-se presents en una de les manifestacions de la crisi, la de l'Assemblea de Parlamentaris. Puig i Esteve, president llavors de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, prestaria la seva col.laboració a l'Assemblea de Parlamentaris, com ja assenyalàvem en un capítol anterior (519). Segons un article necrològic de la "Veu de Catalunya" quan la mort de Puig i Esteve, aquest "prestà serveis molt valuosos. Ell amb un estol de dependents voluntaris, amb una rapidesa inaudita, anaven despatxant, com si res, la delicada organització de la convocatòria que el govern volia impedir de totes maneres" (520). "Acció", d'agost de 1917, reflectia, per un altre costat, l'ambient en el CADCI durant el dia 18 i 19 de juliol: "Tot ço que es referia a la celebració d'aquesta Assemblea (de Parlamentaris), no podia deixar d'apassionar als socis del Centre, que des de mitjans del mes passat fins transcorregut el memorable dia 19, feren vida més intensa que de costum, en el nostre Casal, comentant entusiàsticament els trascendentalíssims de palpitant actualitat, encara avui, per a la nostra pàtria. El dia abans de la celebració de l'Assemblea, tinguérem el gust d'hostatjar uns moments, en el nostre casal, els dos homes il.lustres, el senador Pere Rahola i el diputat albert Rusiñol, els quals es presentaren a la nostra sala d'actes, davant d'una nombrosíssima concurrència de socis, a infondir en l'ànim dels oients de confiança i la seguretat en el seny amb què prendrien l'endemà les seves decisions. En mig d'una intensa emoció que fluctuava en l'ambient de la nostra sala, en Pere Rahola tingué sàbies paraules recomanant prudència i ponderació en aquelles hores trascendentals del dia 19 a la tarda... S'havia recomanat, del bell antuvi, que ningú prorrompés en visques ni en aplaudiments, i era ben visible l'esforç que costava a tots obeir aquest manament. En Rahola s'acomiadà de nosaltres, afegint que a l'endemà al vespre vindria, amb el seu company Rusiñol a explicar suscintament com s'era escaiguda la realització de l'Assemblea. El dia 19 que fou solemnitzat amb el tancament general del comerç barceloní, fou per a

la nostra Casa un dia de tràit immens. Tothom anava adalerat en cerca de noves sobre el curs de l'Assemblea. Espectació que fou a bastament satisfeta amb la visita promesa dels dos referits parlamentaris, que explicaren -en mig d'una atenció supresa del socis que omplien la sala d'actes- amb quines habilidoses estratagemes i amb quanta -- fermesa i valentia havien arribat al terme de la celebració de l'Assemblea, que cristal·litzà en l'aprovació d'unes saboroses Conclusions." (521) La llarga transcripció esmentada no deixa de traduir, -- certament, l'abast i les limitacions del moviment, àdhuc l'adjectiu -- final "saboroses" aplicat a les conclusions no deixa de tenir un to irònic per a l'observador d'avui ... És evident, però, que els dependents del CADCI visqueren el moment amb intensitat i il·lusió. -- Com tradueixen els textos esmentats aquests se sentiren al costat de l'Assemblea de Parlamentaris, com hi estigué l'opinió pública en general (522). El Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI, al mateix butlletí "Acció", subratllava que no "recordem mai haver-lo presentat tan formós i unànim -un "esclatant entusiasme"-, com durant -- l'últim mes de juliol, per tot Catalunya i Espanya, envers la nostra classe. Pels Cafès-Hotels, durant el viatge no es parlava d'altra cosa que de la qüestió que ens tenia a tots preocupats: de l'Assemblea de Parlamentaris celebrada a Barcelona el 19 de juliol. Assedegats -- tots de tenir noves de tan trascendental acte, vàrem tenir que valdre'ns de totes les imaginacions, per a poder-les tenir, i ço que és més important, que fossin certes." I afegia l'adhesió del Gremi de Viatjants i Corredors "amb tot entusiasme als acords presos per l'esmentada Assemblea" (523). En canvi, les fonts impreses no ens han -- deixat cap impressió dels mateixos dependents davant de la vaga -- d'agost de 1917, fet igualment significatiu alhora de precisar les -- posicions socials i la consciència de classe dels dependents del CADCI. Com ja veurem a l'apartat proper, els fets de la setmana del 13 al 19 d'agost produïren la interrupció de la campanya pel descans dominical, cosa que també s'havia esdevingut el mes anterior per la -- crisi política assenyalada (524).

L'estiu de 1917, per un altre costat, havia de dur la mort de dues -- personalitats importants del catalanisme polític bé que diferents en ideologia i pràctica polítiques, Prat de la Riba i Martí i Julià. -- Pel que fa al primer, el Consell Directiu del CADCI expressà el seu sentiment quan l'agreujament de la seva malaltia (525) i el seu dol

un cop mort, assistint al seu enterrament, juntament amb moltes altres entitats de Catalunya (526). Pel que fa al segon, hem assenyalat repetidament la seva popularitat i influència entre els dependents del Centre, traduïda en mil fets prou significatius com eren el que fos el primer conferenciant convidat a parlar al CADCI quan aquest es creà, la seva presència repetida als actes del Centre on sempre era acollida, aquesta i els seus parlaments, amb grans entusiasmes i ovacions i la mateixa realitat dels socis que en altres llocs hem esmentat pertanyents a la Unió Catalanista. Puig i Esteve figuraria entre els acompanyants del fèretre a l'enterrament (527) i la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, organitzava tot seguit una vetllada necrològica per al 7 de juliol de 1917 que fóra suspesa, tanmateix, per ordre governativa (528). Finalment, la mateixa secció, que s'havia proposat, també, d'organitzar, una altra vetllada per a Prat de la Riba, quan aquest poc després de Martí i Julià moria (529), ajuntava les dues sessions en una sola i decidia la celebració d'una vetllada dedicada a tots dos i a Maragall. --- Aquesta després d'alguns aplaçaments, se celebraria el 10 de setembre de 1918 (530) alhora que el Consell Directiu acordava la col·locació dels retrats de Prat, Martí i Julià i Maragall al costat de la "col·lecció de quadres de catalans il·lustres que honoren la Sala de Juntes" (531). A la vetllada esmentada "en honor dels que foren fermes lluitadors i exemplars patricis, els il·lustres catalans Enric Prat de la Riba i el Dr. Martí i Julià", intervindrien el soci del CADCI i membre de la Unió Catalanista, Manuel Alcàntara i Guarsart que glossaria la biografia de Martí i Julià, Martí Esteve que evocaria la figura i l'obra de Prat de la Riba, M. Folguera i Duran que resumí l'acte "fent un just parangó entre les vides dels dos -- il·lustres homenatjats que, encara que lluitant en camps diferents, però per un ideal comú, en moments que la Pàtria ho exigia, es retrobaven i d'acord laboraven pel benestar de Catalunya", i el diputat Sansalvador que clouria la vetllada (532).

L'activitat nacionalista del CADCI podem resseguir-la tant a través d'un gran nombre d'actes organitzats, la major part, per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, com en adhesions o afirmacions nacionalistes del Centre motivades pel fluir continu de conflictes, menuts o grans, que nodrien la crònica periòdica catalana. Si ens aturem en el primer aspecte, haurem d'esmentar la iniciativa d'una

vetllada a la memòria de Rizal el desembre de 1915 (533), la festa dedicada als infants el 30 d'abril de 1916 (534), la vetllada dedicada a Pi i Margall el 28 d'abril de 1916 (535), amb ocasió de commemorar-se el 93 aniversari del neixement de Pi, tot sumant-se als diversos actes que es desenrotllaren aquells dies, entre els quals una manifestació en la que també hi participarien els socis del CADCI (536); la vetllada del 23 de febrer de 1918, dedicada a la poesia patriòtica catalana antiga i moderna, a càrrec de l'esbart de rapsodes de l'Ateneu Enciclopèdic Popular (537); la sessió de rítmica, plàstica, cançons i jocs d'infants del 10 de març de 1918 (538); la vetllada dedicada a la memòria del doctor Estrany el 16 de juny de 1918 (539), a part dels concerts (540) i audicions de sardanes (541). A més a més d'aquestes activitats (542), hauríem de subratllar les conferències. Ja hem remarcat en d'altres capítols la importància del CADCI com a una de les principals tribunes de Barcelona. Amb el nou local, aquest paper s'havia d'acréixer. -- Hom hi habilità fins i tot una sala especial per a conferències. -- Aquestes seran organitzades per totes les seccions, però aquí esmentarem tan sols les muntades per la Secció de Propaganda Autonomista. Entre 1914 i 1918, passarien per la tribuna del CADCI Joaquim Termes i Vilaplana, president de l'Orfeó Català de Buenos Aires (543), Antoni Rovira i Virgili (544), Francesc Curet (545), Ramon N. Comas (546), Daniel Girona (547), Grant i Sala (548), Josep Carner (549), Francesc de Bofarull (550), Ramon Vilaró i Guillemí (551), Martínez Ferrando (551 bis), Puig i Alfonso, (552), Oriol Martorell (553), -- Bonaventura Bassegoda (554), Josep M. López Picó (555), J. Guirao - Homedes (556), Duran i Tartajada (557), Pere Font i Puig (558), Puig i Cadafalch (559), a part d'aquells que citarem en parlar de la tasca de les altres seccions (560).

En un altre ordre de coses, els dependents del CADCI no deixaran -- d'adherir-se a gestos nacionalistes com hem vist amb Macià o a -- d'altres actuacions d'afirmació catalanista, a l'igual que tampoc -- deixaran passar cap ocasió per a manifestar el seu desacord o la seva protesta davant de qualsevol manifestació antiautonomista, antinacionalista o que representés una vexació per qualsevol aspecte de la vida o de la personalitat catalana. D'aquesta manera, el CADCI -- es mostraria, com hem escrit en un altre apartat, contra la manifestació organitzada, entre d'altres, per la Unió Gremial el 10 de no-

vembre de 1914 per la seva significació "en desacord en absolut -- amb els ideals autonomistes que inspiren la nostra entitat" (561); contra un gest anti català de l'alcalde de Vilafranca del Penedès, el maig de 1915 (562); a favor de la protesta de la Joventut Valencianista de València "contra la intervenció de gent i parla forastera en els Jocs Florals que anyalment celebra el Rat Penat de dita ciutat", l'agost de 1915 (563); el juny de 1916 felicitava de manera "entusiasmada", "per acord unànim" del Consell Directiu a Abadal, Cambó i Ventosa "per la brillant campanya patriòtica per dits senyors realitzada en el Parlament de l'Estat" (564), mentre que adreçava un telegrama en contra del diputat Salas Anton per les seves intervencions anticatalanistes, donant lloc a un conflicte polèmic en assegurar-se que aquest darrer havia denunciat als tribunals alguns dels signants dels telegrams que havia rebut, entre ells, el de la Secció de Propaganda Autonomista del CADCI (566). -- Igualment, els dependents del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre protestaven contra l'artista malaguena l'"Argentineta" i contra un article del diari "ABC" (566). Alhora es preparava, la Secció de Propaganda, a protestar davant l'intent del Ministeri de la Governació d'excloure el català dels llistins telefònics de la Mancomunitat, el juliol de 1918 (567). Per un altre costat, la col.laboració d'aquesta secció, era sol.llicitada per la Lliga Regionalista per a "emprendre una campanya a favor de la reglamentació del secretariat municipal" (568) i per la Unió Nacionalista Radical perquè un representant seu "prengué part en les dues festes necrològiques (...) dedicades al doctor Bartomeu Robert i a Mossen Cinto Verdaguer", cosa que feia, els dos cops, Miquel Guinart, secretari de la secció (569). El Centre s'adheria a l'Aplec Nacionalista de Poblet, organitzat per les Joventuts Nacionalistes del Camp de Tarragona l'octubre de 1916 (570), a la Festa de la Pàtria, el 29 de juny de 1915, organitzada per la Joventut Valencianista de Barcelona "per a commemorar la pèrdua de les llibertats de València" (571), a l'Aplec regionalista celebrat al Monestir del Puig a València el juliol de 1915 (572). Recordem com sobre el tema de la unitat nacional entre València i Catalunya, aquest mateix mes, el 10 de juliol de 1915, Miquel Duran i Tartajada pronunciava una conferència al CADCI, titulada "Catalunya i València, nació" (573). El Centre s'adheria, per un altre costat, "al justíssim homenatge -

tributat al Cercle de Sants" el 25 i 26 de març de 1916, "amb motiu de la profitosa tasca de dita entitat en honor del Teatre Català" (574).

A primers de maig de 1916, el CADCI oficiava una lletra al Ministre de Comunicacions de França "agraint-li en termes vibrants la seva disposició autoritzant l'ús del català en la correspondència subjecta a la censura en la veïna república" i una altra al diputat de Perpinyà E. Brousse, a les gestions del qual s'havia degut aquesta autorització (575). A partir de juliol de 1916, el CADCI cooperava, mitjançant una subscripció, en la compra d'una estàtua dedicada a Rafael de Casanova per a la vila de Moïà (576); el 17 de setembre de 1916, la Secció de Propaganda Autonomista, en representació del Centre assistia als Jocs Florals, organitzats pel Casal Nacionalista Martinenc de Sant Martí, per als quals havia dotat un premi de poesia (577). A mitjans de febrer de 1917, el Consell Directiu del CADCI, d'acord "amb el benemèrit apòstol de nostra parla, Mn. Antoni M. Alcover, lliurava a l'Institut d'Estudis Catalans un exemplar del Vocabulari Català de les Indústries Textils i ses derivades, l'origen remot del qual era aquell Concurs lexicogràfic que el 2 de desembre de 1908, decidia d'organitzar el Consell Directiu del CADCI per a cooperar a l'obra del Diccionari d'Alcover. A partir del material recollit en el certamen i de la seva posterior ordenació i classificació, el Consell Directiu, el 12 de març de 1913, delegaria a Rafael Pons, a instància seva, per què formés un "cos de col.laboradors" que enllestissin el citat Vocabulari (578). Quatre anys després quedava complert el treball -- amb un recull de 2.000 mots (579). D'altres col.laboracions o contribucions, finalment, podríem esmentar del CADCI, des de l'ajut a institucions catalanes (580) o a la construcció de monuments o símbols commemoratius, com el de Verdaguer o Pi i Margall (581), fins el lliurament de llibres a la Joventut Valencianista de València (582).

En conjunt l'actuació nacionalista del CADCI i, en particular la de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, seguí essent fonamentalment la mateixa que la dels anys anteriors, si més no exteriorment. Ja ens hem referit al problema de les tendències internes del CADCI i a les influències que podia experimentar aquesta entitat en un altre apartat (583). Aquí només volem assenyalar que

el CADCI seguí mantenint el principi de la neutralitat enfront de les diverses opcions, com hem pogut veure en resseguir els mítings, festes i vetllades del CADCI. Si per una banda s'adheria al gest de Macià de dimitir de la seva acta de diputat, per l'altre costat felicitava Abadal, Cambó i Ventosa per la seva actuació parlamentària, com hem vist. En una ocasió i en l'altra eren les manifestacions o els fets d'afirmació nacional el que els animadors del CADCI aplaudien, i era la coherència nacionalista de les diverses opcions polítiques existents a Catalunya el que motivava una major o menor atracció envers elles per part dels dependents del Centre. En definitiva, era aquesta coherència la que desvetllava la "devoció" de la gent del CADCI envers Martí i Julià i la que els portava en la direcció del nacionalisme radical, nacionalisme, que, com hem dit tants cops en d'altres capítols, tenia la seva base entre els dependents, en especial al si del CADCI, la "fàbrica de separatistes", com prou significativament assenyalava Rovira i Virgili que hom l'havia titllat. Ja hem esmentat en altres capítols els noms de membres del CADCI que ho eren de la Unió Catalanista i d'altres entitats o nuclis; hem subratllat abans també l'aparició de joves descontents de la direcció del CADCI com Jaume Cardús, però de moment el nacionalisme global seguia essent la tònica del Centre. Ni els incidents de la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall el setembre de 1915 havien de privar de veure novament el CADCI representat a la manifestació del 29 d'abril de 1916 en commemorar-se l'aniversari de Pi. I a la mateixa Junta de govern de la secció Permanent de Propaganda Autonomista, hi podem veure figurar un Puig i Esteve que anava evolucionant cap a la Lliga i un Miquel Guinart que el març de 1915 apareixia també com a president de la Joventut de la UFNR "Mestre Olaguer" (584). I no oblidem que l'evolució de Puig i Esteve es produí després del Pacte de Sant Gervasi i dels incidents citats el dia de la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall, quan la Lliga esdevingué, sobre tot, després de la desfeta electoral de la UFNR, a les eleccions d'abril de 1916, pràcticament l'única força representativa del catalanisme a Madrid (584 bis). El catalanisme radical, per un altre costat, ja ho vàrem veure al seu moment, condemnaria la UFNR per aquell pacte i la positura d'aquesta restà molt incòmoda, com també hem vist, quan aquest

darrer incident. El mateix Puig i Esteve, finalment, hauria de formar part de l'escissió nacionalista d'"Acció Catalana" el 1922, cosa prou significativa. De fet l'escrit esmentat en un altre apartat, publicat a "La Publicidad" el 8 de juliol de 1918, és la millor síntesi del -- clima existent entre els dependents del Centre: la inquietud o la pre^sència de noves posicions es manifestava més en el terreny social, que no en el nacionalista, encara que els dos aspectes s'entrelliguessin i la radicalització progressiva a la llarga comprenguéssin tant el nacionalisme com les posicions de classe dels dependents (585). Tot plegat, però, formava part d'un procés l'evolució del qual hem anat remarcant des de la fundació del Centre, un procés on els elements de la Unió - Catalanista hi tenien un paper notable i que amb llur radicalisme nacionalista havien empès a molts cap a posicions socials també més radicalitzades. Quan dins d'aquesta evolució, historiem les biografies - d'aquells dependents del CADCI que en aquests anys i en els venidors - estimularen l'actuació de la Secció d'Organització i Treball o el seu rol sindical, hi trobarem les influències del Doctor Martí i Julià, de la Unió Catalanista, o, senzillament, el nacionalisme pur o radical.

Els mots esmentats de Rovira i Virgili al començament d'aquest apartat, haurien pogut servir, igualment, per a cloure'l. El nacionalisme, com assenyalava Noguer i Comet a l'"Anuari de Catalunya" de 1917, era el "nex i la força" del CADCI, una entitat que qualificava com "el més gran -- fogar de catalanisme" i que, certament, sense exageració, subratllava - que havia esdevingut "una de les institucions barcelonines de més popularitat". Sovint també -afirmava més endavant Noguer i Comet-, tota --- l'actuació social del catalanisme sembla reduir-se a la del Centre, -- que en tal ordre és, sens cap mena de dubte, la més potent organització amb què compta aquell" (586).

Les campanyes de reivindicació social del CADCI entre 1914 i 1918

Hem parlat extensament en un altre apartat sobre les incidències de la gran guerra a Catalunya, en especial sobre la classe treballadora i -- com el grup social de la dependència es vegué igualment arrossegat a -- compartir la sort dels seus companys obrers de la indústria: en un pri-- mer moment el pànic de l'atur, després l'encariment de les subsistèn-- cies i dels lloguers (587), si bé la seva consciència de classe i la -- seva sindicalització, es retardà, com també hem assenyalat, respecte la dels treballadors manuals (588). És dins d'aquest marc de les inci-- dències de la guerra mundial sobre el nostre país, que hem de situar les actuacions reivindicatives del Centre en l'esfera de les condi---- cions laborals i socials dels dependents. Aquesta activitat, era pro-- tagonitzada fonamentalment per la Secció Permanent de Relació i Tre--- ball la qual organitzava "l'acció pròpiament sindical de l'entitat"--- (589).

Ja esmentàrem en aquell apartat citat, sobre els dependents i la crisi, les iniciatives preses per la Secció de Relació i Treball davant l'atur de treball i els acomiadaments de dependents que es produïren en es-- clatar la guerra, l'activitat de la Borsa de Treball i l'evolució de -- les seves xifres (590). En el capítol anterior, subratllàrem també la creació de la caixa de resistència el juliol de 1914 (591). Vèiem aleshores, per un altre costat, com l'estiu de 1914 s'obria amb un projec-- te de llei, regulador de la jornada de la dependència mercantil, pre-- sentat pel govern a la Cambra legislativa el 12 de juny de 1914, i -- que fixava en 11 hores el màxim de duració de l'horari del treball en el comerç. Indicàvem com la jornada de treball havia estat objecte ja de diverses reivindicacions, de les societats de dependents, entre --- elles el CADCI, i com havia constituït un dels temes de l'assemblea de dependents de 1913. Ara, novament reviscolava la sensibilitat dels de-- pendents sobre aquest problema, prou desperta ja arran del conflicte, de la tardor de 1913, per obligar els botiguers a tancar llurs establi-- ments a les vuit de la tarda. Totes les entitats de dependents protes-- tarien unànimament contra la duració de la jornada, fixada en aquell -- projecte de llei, i el CADCI començava a desplegar diverses iniciatives per a fer-hi front (592). L'Associació de la Dependència Mercantil, per la seva banda, adreçà també el seu informe sobre la llei, presentant -- diverses propostes d'esmenes com la que es reformés l'article primer --

del projecte, establint un descans continu de dotze hores en lloc de les onze que assenyalava aquest, i la supressió de l'internat (593), i en passar els dies sense que hom passés a la discussió efectiva del projecte a les Corts, adreçaria telegrams, a finals d'octubre de --- 1914, al president del Consell de Ministres interrogant-lo sobre si el govern sotmetria a aquelles l'esmentat projecte de jornada (594), i al president de la comissió dictaminadora del mateix per a demanar-li, tot interpretant "unánime opinión dependientes comercio", la "pronta terminación correspondiente dictamen proyecto, rogándole merezcan su atención modificaciones solicitadas por representaciones de la clase" (595). El 26 de novembre de 1914, se celebraria al local de l'Associació de la Dependència Mercantil, un míting a fi de pressionar sobre "las esferas gubernamentales para que sea pronto presentado en -- Cortes el Proyecto de ley reguladora de la jornada de la dependencia mercantil y que dicho proyecto sea bajo la base de 10 horas diarias -- como máximo", i en el que hi participarien diverses entitats de dependents, entre les quals el CADCI (596). El Centre, després de diverses reunions, l'octubre de 1914, adreçava un escrit, el 31 d'aquest mes, a tots els senadors catalans, com assenyalàrem al capítol anterior, en sollicitud de llur suport a les posicions dels dependents (597). Ferrò, de moment, el projecte restà paralitzat. Així, "Acció", del mes -- de març de 1915, assenyalava que "el plet que teniem amb els Poders Públs sobre aquest ja enutjós assumpte, segueix igual. El govern -- sembla que per ara té una altra feina i nosaltres no podem fer cap -- treball fins que s'anuncii la discussió a les Corts d'aqueixa llei -- que si s'arriba a aprovar tal com està redactada serà un perjudici -- per a la nostra classe, ben al revés del que el legislador es proposa." (598). Els mesos d'inactivitat sobre aquesta qüestió (599), foren interromputs només pel míting del 18 de novembre de 1915, celebrat a -- l'Associació de la Dependència Mercantil, per a "recabar del govern -- la discussió i l'aprovació a les actuals Corts del projecte de llei -- regulador de la jornada de treball i per a protestar de l'incompliment del descans dominical", amb la participació de representants del CADCI i del Centre de Couradors Mossos de Banca, Indústria i Comerç, a part de l'entitat organitzadora (600), però després tot seguiria -- igual, feta excepció d'un informe, que sobre el tema elaboraria novament la Secció d'Organització i Treball, el juny de 1916 (601) i --- d'una campanya dels dependents d'ultramarins pel tancament de les bo-

tigues a les nou del vespre, el novembre de 1916 (602).

A part d'aquestes actuacions respecte del projecte de llei de la jornada mercantil, durant el curs 1914-1915, la Secció de Relació i Treball es proposà de crear un nou servei, un hotel o residència per als dependents, a iniciativa de Fere Falà, president de la Secció de Relació i Treball (603). Hom començaria a treballar en aquest sentit; es farien consultes (604), es projectaria la construcció d'una casa a l'efecte, si bé partint de la utilització, primer, com a assaig, dels "dos pisos sobrers que el Centre té al seu casal" (605), hom demanaria als socis que, en principi, els interessés la idea, que s'inscrivissin (606), -- s'estudiarien els estatuts i pressupostos, els quals foren debatuts en una reunió feta després de l'estiu de 1915 (607), però malgrat les -- il.lusions i esperances posades (608), aquest projecte no es realitzaria, i el butlletí "Acció", després de novembre de 1915 que recensionava aquella darrera reunió esmentada, no tornava a referir-s'hi. --- Fins i tot, la Secció de Relació i Treball intentaria prendre part a la festa del primer de maig de 1915, sense passar, però, tampoc, del propòsit a la realització efectiva, com ja hem assenyalat en un altre apartat (609).

De fet, però el curs 1914-1915, com la mateixa memòria de la Secció de Relació i Treball reconeixia, fou de "repòs en el que fa referència a la nostra actuació en la vida pública", a diferència del ressò públic de les actuacions passades (campanya pel treball intensiu, assemblea de dependents de 1913) o àdhuc de les estridències d'un moviment com el de la campanya pel tancament de les botigues a les vuit de la tarda, el curs anterior; si bé també, segons la mateixa memòria, havia estat "de reconstitució en el que afecta a nostra vida interior" (610).

"Ho hem fet així -subratllava la mateixa memòria-, seguint un criteri que des del primer moment ens imposàrem. Aquesta Junta, un cop constituïda, al marcar-se la tasca a fer i el camí a seguir, cregué que després de l'esmerçament d'energies en les campanyes que es dugueren a -- terme en els cursos anteriors -les quals, si bé no tingueren l'èxit -- que d'elles podia esperar-se, no per això varen ésser estèrils-, calia reposar, però no amb aquell repòs atrofiador d'energies que condueix a la indolència, sinó amb aquell repòs sagrat del que ha treballat en una noble causa. I la nostra causa ho és de noble." (611). Sols que aquest cop, el repòs, per més "sagrat" que es considerés i fos, s'havia triat

en el pitjor moment, car quan, tot just, la junta d'aquesta secció - duia mes i escaig en el càrrec, esclatava la gran guerra, i la realitat fóra que, en els primers moments, com ja ho hem remarcat en un - altre lloc, la Secció de Relació i Treball no encertaria a reaccionar amb prouta energia (612).

Al marge, tanmateix, del que hem assenyalat per al curs 1914-1915, -- aquest any darrer fóra important per a la Secció de Relació i Treball, en produir-se, el primer de desembre de 1915, la reforma dels esta--- tuts que accentuaven la preocupació social del CADCI i suposaren per a aquella secció, la seva transformació en una altra amb el nom d'Or--- ganització i Treball, amb personalitat jurídica pròpia (613). La Sec--- ció de Relació i Treball, com escriu Noguera i Comet a les seves memò--- ries inèdites, fins aleshores "no tenia formalitat jurídica pròpia", ja que estava constituïda solament "als afectes interiors de l'orga--- nització de l'entitat. Això representava per a aquesta un veritable - handicap, car produïa a l'exterior una confusió perjudicial per al -- Centre en la seva vida de relació amb els altres organitzacions obre--- res i patronals, i sobre tot amb els organismes oficials que intervi--- nien en les qüestions de treball, els quals al.legaven sempre que el Centre era una entitat política -i d'una política per ells odiada- -- per a negar-li personalitat o entrebancar-li la seva actuació. Calia, doncs, posar remei a tal situació, trobar una fórmula jurídica adequa--- da per a ouè la susdita secció pogués defensar amb plena personalitat legal i eficàcia els interessos professionals dels milers de depen--- dents associats al centre." Aquesta tasca, fou encomanada a Noguera i Comet, segons ell mateix remarca (614), i fou resolta amb la redacció d'uns estatuts "per a la susdita secció que va prendre el nom -més en--- certat i comprensiu- de Secció d'Organització i Treball, en els quals el caràcter de sindicat o associació obrera i professional del ram - amb personalitat pròpia, ben definida i separada del Centre, restà -- ben afermat. Mitjançant aquella radical reforma, la citada secció po--- gué ésser inscrita com a associació amb personalitat pròpia, no sols en el registre del Govern Civil de la província, sinó també en el --- Cens de les associacions professionals del ram a tots els efectes de les lleis socials vigents." (615). D'acord amb l'article primer del - Reglament de la Secció Permanent d'Organització i Treball del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Entitat Obre--- ra (616), aquesta secció tenia "per objecte proposar, fomentar i acon

seguir totes aquelles reformes que siguin millorament i perfecció de les condicions de treball de la classe de la dependència mercantil o industrial, així com intervenir en totes aquelles qüestions que, amb referència al seu interès professional, afectin al dependent català. Amb aquest objecte, procurarà organitzar degudament a la dependència comercial i industrial, crear i sostenir institucions socials, intervenir en l'elecció i funcionament de la Junta Local de Reformes Socials, Tribunals Industrials i demés organismes creats o que es creïn amb el fi d'intervenir en els problemes del treball. Igualment i als objectes d'assegurar la seva eficàcia, farà objecte de la seva preferència, la creació i enfortiment d'una Caixa de Resistència (617) que es formarà de la manera que s'indicarà en el lloc corresponent d'aquest Reglament (618). " Per a aconseguir aquests fins, la Secció podria valer-se, segons l'article segon d'aquest reglament, "de tots els mitjans que cregui convenient, mentre concordin amb la general actuació del Centre i en res modifiquin o apartin dels seus ideals" (619).

La reforma estatutària (620) i una cura més escrupulosa en el compliment dels estatuts pel que feia referència a la baixa immediata, com a soci actiu del Centre, de tot aquell que s'establís pel seu compte, amb la corresponent revisió de llistes de membres del CADCI, foren els punts principals d'aquella labor de "reconstitució interior" de la que suara parlava la memòria citada de la Secció de Relació i Treball (621). Una labor tant més necessària i urgent quan aquesta secció es veia obligada a donar una resposta als nous problemes que plantejava als dependents la situació creada pel reflex de la guerra mundial sobre Catalunya (622).

De la revigorització de la Secció d'Organització i Treball, a partir del desembre de 1915, en sorgiria un nou esforç per l'agregació dels socis i la primera campanya per l'augment dels salaris. Pel que fa a la primera tasca, aquesta no era pas nova. La Secció de Relació i Treball s'havia estructurat, des de bon començament, en gremis i l'agregació dels socis havia estat una de les seves preocupacions (623). Més recentment, el butlletí del Centre, "Acció", de desembre de 1914, remarcava que la substitució de Joan Vivè i Leandre Pedro i Fons, di missionaris dels seus càrrecs, per Màrius Valls i Francesc Bacaria, com a representants, respectivament, dels gremis de magatzem i escriptori, donava lloc, "amb l'entrada d'aquests nous companys en aquesta

Junta" a "una empena gran al registre de gremis, estant ja quasi -- llista l'agremiació de tots els socis que ompliren les fulles d'organització gremial que aquesta Junta recomana encara als consocis que no ho hagin fet" (624). Pel que feia al nombre de gremis, el nou reglament de la Secció d'Organització i Treball, preveia d'acord amb l'article 26, "per a facilitar l'estudi i defensa dels interessos -- professionals i de les millores dels mateixos que d'una manera especial afectin als socis de la Secció", l'estructuració dels gremis de Dependents de Magatzem, Dependents d'Escriptori Dependents de Detall, Dependents Viatjans i Corredors de Flaça, Dependents de Fàbrica i Taller, i Dependents Mossos i Cobradors, (625). A mitjans de febrer de 1916, la reunió general de dependents detallistes, aprovava el reglament d'aquest gremi, que tindria com a tasca principal impulsar les campanyes pel descans dominical (626), si bé el Gremi de Dependents - del Detall no s'organitzaria definitivament fins a la reunió general de detallistes del 23 de gener de 1917, sota l'esperó d'una nova campanya pel descans dominical, a la que ens hem de referir més endavant (627), i la major part dels altres gremis no s'estructurarien, igualment de manera definitiva, fins el novembre de 1917 (628). Les dificultats per a la sindicalització de la Secció d'Organització i Treball, foren, doncs, evidents i no se superarien de manera efectiva fins l'any 1917. Un gremi, tanmateix, reeixiria a estructurar-se - aviat i a prendre una força i una activitat molt remarcables, el Gremi de Viatjants i Corredors que amb els seus mil socis, a finals de 1917, i les seves iniciatives, hauria pogut constituir prou bé una - secció permanent del Centre o àdhuc, un agrupament independent.

El 23 d'octubre de 1915, el setmanari "La Nació", publicava un article, signat pel viatjant Ignasi Gual, sota el títol Cal organitzar-nos, el qual subratllava la importància del viatjant dins de la vida comercial i industrial, i com malgrat la importància del seu rol i - la seva vida allunyada d'una llar estable, es veia "recompensat, generalment, amb una mesquina mensualitat". Però, així com "tots els -- estaments busquen el seu millorament, tots s'organitzen per a assolir les seves aspiracions, sols tu (viatjant) restes estancat en la teva marxa. En lloc de veure la prosperitat del viatjant, el que veiem, de dia en dia, és la seva decadència." Els viatjants, per a resoldre -- llurs problemes, havien d'unir-se i organitzar-se. "Hora és ja -manifestava més endavant Ignasi Gual- que deixem aqueix individualisme --

que ens malmet i ens impossibilita d'actuar.(...) Avui qualsevol estatament té la seva organització societària, i això que la immensa majoria d'aquestes societats estan formades per gent humil que, per dissort de la vida, no han pogut tenir la instrucció necessària; al revés de nosaltres, que, encara que molt deficient, hi ha, entre el nostre estatament, certa instrucció que podria afavorir la comprensió detallada de l'indispensable que ens és una bona organització, ben ferma i amb ganes de fer feina, car, desgraciadament, en tenim moltes de qüestions a resoldre. " I acabava l'article tot insinuant que el CADCI fos la plataforma d'aquesta organització:

"No creiem difícil aquesta nova organització, i menys comptant aquí a Catalunya amb una entitat fermament constituïda i a l'alçaria de les millors de l'estranger, que podria ésser una base per a una actuació. Si aquesta no respongués, però, al moviment social que caldria, es podria fins a arribar a la creació d'un Centre Socialista de Dependents de Catalunya." (629). Aquest article, donaria lloc a la publicació al mateix setmanari, les setmanes següents, de diversos articles de viatjans, donant suport a la idea de Gual i plantejant les necessitats i problemes que experimentaven aquests (630). Davant d'aquesta campanya, duta a terme des de les planes de "La Nació", Pere Palà i Joaquim Estrems, president i secretari respectivament de la Secció d'Organització i Treball, adreçaven un comunicat a aquest mateix periòdic, amb data del 10 de gener de 1916, i que "La Nació" publicava el 22 del mateix mes, en la qual, tot recollint l'"amable al·lusió", feta per Ignasi Gual envers el CADCI, asseguraven a aquest i a "tots els companys viatjans" que no s'havien enganyat "quan confiaren que en nostra entitat trobarien el suport necessari en la tasca d'organització del seu estatament". El comunicat d'Organització i Treball oferia la casa del Centre i la seva organització als viatjants, per tal que canalitzessin llur afany associatiu (631), sobre tot mitjançant l'estructuració en gremis de la secció d'Organització i Treball la qual havia previst ja, com hem assenyalat, la formació del gremi de viatjants i corredors (632). "Per a facilitar-vos més la tasca i, alhora, per tal que tingueu aquella autonomia que us caldrà per a l'eficàcia de l'actuació vostra, l'organització del Centre permetrà que us constituïu en secció especial, que, en tot ço que no sigui contrari a les idees mares de la nostra entitat -idees que són precisament les vostres-, gaudirà, com totes, d'una completa llibertat d'acció, tenint a

més intervenció directa i adequada en el govern d'aquesta Secció Permanent i, per això també, indirectament, en el general del Centre. La vostra Secció Especial, llevat d'aquells lligams, mai feixucs, que la uneixin al Centre, pot constituir ben bé -si la vostra acció de proletisme té l'eficàcia que tant com vosaltres desitgem-, la puixant organització professional per la constitució de la qual veniu treballant amb enardiment." (633). Per un altre costat, l'associació al Centre i la inscripció en la Secció de Socors Mutus, segons el comunicat, permetria als viatjants de centrar-se en la tasca d'organització professional per a millorar les condicions de l'estament, perquè "integrant el Centre, ja servireu constantment la pàtria; i formant part de la Secció de Socors Mutus, obtindreu els innombrables avantatges que --- aquesta us pot proporcionar i que difícilment us podria donar el vostre esforç isolat. L'acció societària i l'interès professional vostre quedarien aleshores com a exclusiu camp de la vostra activitat i de les vostres iniciatives, i en ell la vostra tasca pot ésser fecunda per a vosaltres i per a Catalunya." (634). La campanya, no deixaria de tenir els seus detractors, encara que aquests fossin pocs nombrosos. Joan Escapa i Llach, uns mesos després, des de "La Nació", hi feia referència: "Quan La Nació se'ns dirigí oferint-nos les seves pàgines desinteressadament a tots els viatjants per tal d'emprendre aquesta campanya i defensar els interessos de la nostra classe, de seguida sortiren un nombre determinat de companys proclamant a tort i a dret que el que ens proposàvem seria un fracàs. Uns argumentaven que el que cercava aquest periòdic no era res més que actuar amb fins polítics; altres deien que el que ens proposàvem anava nogensmenys que contra l'associació nostra, com si tingués res que veure una cosa -- amb l'altra; i fins alguns s'atreviren a proclamar que la nostra classe no devia confondre's amb altres estaments que lluiten pel seu millorament social, volent dir que la nostra classe és superior a les demés. Així per l'estil s'oi la cantarella dels inútils, dels que no tenen cap ideal social, dels que per ells tot deu estar i deixar-se com és." (635). Ignasi Gual, el 29 de gener de 1916, en un altre article a "La Nació" faria també referència a aquesta actitud (636), després de constatar amb satisfacció els fruits de la campanya feta des de "La Nació" i el "digne coronament" que suposava que el CADCI, "cap i casal dels dependents de Catalunya, escoltant els nostres clams, - hagi deixat sentir la seva veu prestigiosa, identificant-se amb les necessitats nostres, i, ple de germanívols sentiments, ens hagi obert

de bat a bat les seves portes i els seus braços protectors, per tal - que, en son sí, puguem desplegar el nostre programa i veure un dia sa tisfetes les nostres aspiracions" (637).

En conseqüència, i deixant de banda aquelles "insídies" esmentades, - Ignasi Gual considerava que havia arribat ja l'hora "de posar fi a -- les discussions" i després de l'ofertament del CADCI "entrar de ple a la palestra". "Per tant, des d'ara, podem ja enviar nostres adhesions, engroixint les llistes de socis del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, perquè, tot seguit, quedi constituïda - la nostra Secció de Viatjants i puguem entrar de plé a la vida activa i de lluita per l'assoliment de nostres idealismes de social redemp-- ció". Un bon nombre de viatjants començaren a ingressar efectivament al CADCI, mentre les planes de "La Nació" seguien publicant articles sota l'epígraf general citat de Notes del viatge (638). D'aquesta ma-- nera, a mitjans d'abril de 1916, la Secció d'Organització i Treball - del CADCI, convocava a tots els viatjants i corredors, socis d'aques-- ta entitat, a una reunió, el 23 d'abril, diumenge, per a constituir - definitivament el gremi (639). Dels 200 viatjants convocats, hi acudi-- ren 56, els quals, "enmig d'un gran entusiasme", varen constituir el Gremi de Viatjants i Corredors i nomenaren la junta directiva corres-- ponent, encapçalada per Antoni Nada i Vicens, com a president (640). Aquesta junta començaria immediatament a redactar el reglament inte-- rior del gremi, a inscriure-hi els socis que no ho haguessin fet enca-- ra i a captar per al CADCI els viatjants que no n'eren membres; "mer-- cès a aquesta campanya", cada dia "són més els viatjants i corredors (...) que s'inscriuen com a socis del Centre, comptant-se per alguns centenars els que han entrat a formar-ne part des de primers d'any", segons l'"Acció" de juny de 1916 (641). La Junta, per un altre costat, centrava la seva atenció en "la redacció d'un manifest, adreçat a -- tots els viatjants i corredors de Barcelona en el qual la junta del Gremi exposarà els motius que han induït a constituir-se i el camí - que seguirà per a la consecució dels ideals de classe" (642), i, com a conclusió de tota aquesta tasca, convocava per al 11 de juny de -- 1916, una reunió general d'agremiats que aprovaven els estatuts i fi-- xaven les línies d'actuació del Gremi (643) Joan Escapa i Llach, a - "La Nació" del 10 de juny de 1916, a l'article al que hem fet referèn-- cia abans, en parlar dels detractors de la idea, subratllava que mal-- grat "aquesta campanya realitzada pels qui mai seran capaços d'asso-- lir res en profit de cap mena d'ideal, podem dir que tot just fa qua-

tre dies que parlàvem de la nostra organització social, i avui ja la tenim començada. Ha calgut només que en aquestes columnes la discutíssim, per a immediatament posar-se al costat nostre el benemèrit - Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la indústria, organitzant la secció destinada a la nostra classe." (644). El Consell - Directiu del Centre, per la seva banda, el juliol de 1916, acordava de "felicitar a la Junta de Govern del Gremi de Viatjants, recentment constituït al Centre, per la seva brillant actuació que ha donat ja com a fruits l'ingrés en la nostra entitat d'un considerable nombre d'aquells companys (645).

El Gremi de Viatjants i Corredors, per un altre costat, començava --- d'immediat les seves actuacions. A través d'"Acció" i de "La Nació", la seva Junta directiva pregava als viatjants que possessin tot seguit en el seu coneixement, "qualsevol acte de desconsideració o abús" que els hi pogués "ocórrer en els autos, fondes i demás serveis" (646); prosseguiren entrant en el CADCI i completant la tasca d'agregació, s'iniciava una biblioteca del Gremi amb diversos donatius i es començaven a cobrar les quotes voluntàries mensuals "pel foment del nostre Gremi", acordades en la reunió del 11 de juny (647). Pel mes d'agost de 1916, es repartien, "per a ésser fixats en totes les fondes de Catalunya, Balears i València", cartells del Gremi (648); aquest per un altre costat, faria sentir la seva protesta i desplegaria les seves - campanyes contra els "abusos" de les companyies de cotxes de línia --- (649), alhora que cercava descomptes de les companyies de transports - i de tramvies (650), contra la Companyia de Ferrocarrils del Nord pel retard dels seus trens (651), contra les mesures de les companyies -- ferroviàries que perjudicaven als viatjants (652), contra les alces - de preus a les fondes (653) o per la higiene escaient de les mateixes (654). A més a més, organitzava conferències (655), festes de germa--- nor per l'aniversari de la fundació del gremi (656), excursions (657) i d'altres actuacions (658), a part de les preses de posició nacionalista davant fets com la renúncia de Macià (659) a l'acta de diputat, o els esmentats a l'apartat anterior (660), Alhora el Gremi de Viat--- jants i Corredors, continuava el seu creixement que es concretava en la xifra de "prop de 600 socis", a finals de novembre de 1916 (661). En un altre ordre de coses, Puncernau i Giró presentaven una proposició al consell general del Gremi del 6 de gener de 1917, " perquè es fessin els treballs per poder celebrar un Congrés Nacional de Viat--- jants" (662); i el 25 d'agost de 1917, hom creava una ponència "per a

què estudiés un qüestionari per a les reformes i millores que convé a la classe de viatjants i corredors i que tan mancats n'estem" (663). A finals de 1918, el Gremi arribava a 1000 socis i amb aquest motiu editava un butlletí el gener de 1918. Antoni Nadal, president del Gremi, hi afirmava que aquest, havia tingut "la gran virtut de desvetllar als adormits esperits, dels meus companys, que potser més que cap altre estament estava atacat d'aquesta malura, d'individualisme, tan aparellada dins el nostre caràcter català. Afirmit resoltment, que els viatjants de comerç molt menys que cap altre obrer, ja que obrers som nosaltres, mal no els acomodi a més de quatre, hem sofert malaurada-ment les conseqüències desastroses d'aquest individualisme suïcida" (664). Els mots subratllats eren prou significatius i es corresponien amb l'esperit combatiu i resolt manifestat pel gremi a les campanyes esmentades. En aquest mateix sentit, la junta general ordinària del 5 de gener de 1918, aprovava la creació d'un "fons de reserva o de resistència" per a "fer front a futurs esdeveniments" (665) alhora que adreçava, "en mig d'un gran entusiasme, un telegrama d'adhesió al nostre consoci i amic Enric Codina, detingut preventivament a Mahó, oferint-se-li incondicionalment", al mateix temps que en dirigia "un altre al Govern demanant la seva llibertat definitiva" (665 bis). El 22 de juliol de 1918, finalment, una nova junta general, extraordinària, debatia i aprovava uns nous estatuts per al Gremi (666).

A l'encop que des de les planes de "La Nació" es feia campanya per l'organització dels viatjants i es desplegaven les primeres iniciatives que haurien de dur a la constitució del Gremi de Viatjants i Corredors, el CADCI desenrotllava la seva primera campanya per l'augment dels salaris com a resposta davant el procés inflacionari dels preus de les subsistències. Els preparatius de la campanya començaren a finals de 1915 (667), però aquesta no es manifestà, de manera pública, fins a començaments de febrer de 1916. L'acció dels dependents del CADCI, vindria a més a més esperonada per l'èxit assolit, en una iniciativa semblant, pels dependents del País Basc (668). "Acció", de febrer de 1916, subratllava que "hora és ja que aquesta Secció -d'Organització i Treball- que representa el nucli més fort de dependents a Barcelona, deixi sentir la seva veu davant del conflicte econòmic creat en les llars obreres, efecte de la ineptitud dels governants de l'Estat Espanyol que amb la seva passivitat han permès que acaparadors i agiotistes juguessin amb la vida dels treballadors. Després

del moviment iniciat pels obrers de diferents oficis no podíem restar callats, nosaltres que sempre hem estat els més soferts i els més pacients. La nostra Secció, que va adherir-se al Comité pro subsistències, creat de poc a Barcelona, va creure que no era sols per l'abaratiment dels queviures que s'havia de treballar, sinó perquè els sous, migrats de sí, augmentessin amb el que la vida a les nostres llars es faria més passadora. Nosaltres hem vist com moltes cases comercials - s'han enriquit d'ençà del conflicte europeu, nosaltres hem col·laborat en la tasca d'exportar als països actualment en guerra partides - mai somniades per la seva magnitud a Catalunya. I d'aquesta tasca -- nosaltres no n'hem tret cap profit. Al contrari, la vida se'ns fa impossible amb el constant augment del preu dels articles de primera necessitat. No volem pas afirmar que siguin totes les cases les que han tret beneficis de la guerra actual: potser algunes n'han estat víctimes, però, en canvi, els dependents podem assegurar que tots sense excepció n'hem sortit perjudicats. Veus aquí la raó clara i contundent de la campanya que anem a començar. Cal que tots ens ajudeu, car és - en benefici de tots que aquesta Secció treballa. Necessitem que el -- nostre salari augmenti si volem continuar vivint. Necessitem que la - classe patronal es faci càrrec que la demanda és justa i no obeeix a capricioses pretensions. No tenim sinó mirar el lluminós exemple de -- les més importants cases mineres, bancàries i navileres de Bilbao que han concedit als seus empleats un augment de sou que varia entre un - 10 i un 25%." (669). La campanya s'encetaria amb un míting, a cele--- brar el 4 de febrer, i un cicle de conferències sobre "els aspectes socials de l'actual moviment popular i les solucions o remeis que es podrien trobar a la crisi present" (670), que es desenrotllarien du-- rant el mes de febrer de 1916, a càrrec de Josep M. Tallada, Francesc Layret, Francesc Ripoll i Josep Vilalta i Comes (671).

L'acte de ressò més popular fóra, evidentment, el míting citat del 4 de febrer de 1916, celebrat al CADCI, amb un gran èxit de públic, a desgrat que, aquest dia, fos "un dels més dolents del present hivern, malgrat el vent i la pluja" (672). Presidit per Puig i Esteve, hi prendrien la paraula, Pere Palà per la Secció d'Organització i Treball -- del Centre, Roig i Trius pels dependents detallistes, Adrià Presas -- pels dependents d'escriptori, Madrid pels de banca i borsa, Feliu i - Codina de la Secció d'Organització i Treball, i Calmet pels dependents de ferreteria, tots ells del CADCI. Puig i Esteve, que resumiria, fa--

ria remarcar "que l'enorme gentada que s'havia congregat a l'acte, - malgrat la inclemència del temps, demostrava la raó de la demanda - dels dependents, puix els salaris que percebeixen, no solament en - temps anormals com els d'ara, sinó en temps normal, són exigus, in- - suficients per a què l'individu pugui viure amb tot i pesar en ell - una tasca pesada com és la llarga jornada de treball que hi ha esta- - blerta a les cases comercials de Barcelona, i l'haver de vestir amb - luxe". Acabaria "dient que tots hi devien ésser en aquesta campanya - empresa, associats i no associats, i que si la classe patronal no - atén les justíssimes peticions dels dependents, es farà un acte pu- - blic i grandíols per a què allí pugui anar-hi tothom i pugui fer-se - càrrec de la raó que assisteix als dependents" (673). L'acte, "de ver- - dadera oportunitat -segons "Nuestro Programa"- y al que prestó su - concurso grà parte de la dependència mercantil, enviando sus adhe- - siones bastantes entidades profesionales entre ellas, la nuestra -- -l'Associació de la Dependència Mercantil- y los periódicos de clase, El Dependiente Español de Madrid, y Nuestro Programa, aprovaria unes - conclusions, adoptades "en medio del mayor entusiasmo" (674), i de - les que se'n faria una edició de tres mil exemplars per a adreçar - "a tantes altres cases comercials de la nostra ciutat" (675) i a les - entitats econòmiques de Barcelona (676).

"La dependència comercial i industrial catalana -llegim a les con- - clusions citades-, a la qual no pot titllar-se d'exigir ni d'exigent - ni d'agitadora, malgrat el que sistemàticament es conculquin les po- - ques lleis dictades en el seu favor, que amaga els seus sofriments i - les seves necessitats sota una aparença col.lectiva de força i benes- - tar, que ha col.laborat sense benefici propi al mai somniat desen- - rotllament que la guerra ha proporcionat a bona part del comerç i la - indústria de la nostra terra; que sent, com cap altra classe social, - l'angoixa dels actuals moments, declara en aquest solemne acte que - uneix la seva veu clamorosa a la del proletariat català que reclama - un millorament urgent, immediat, de les seves condicions de vida i - adreça una respectuosa però resolta imprecació a totes les empreses - patronals, per a què, mentre durin les actuals circumstàncies, re- - tribueixin més justament i equitativament a llur dependència. Con- - fia la dependència catalana, que els comerciants i industrials cata- - lans demostraran la mateixa generositat de sentiments que ha fet - - que els de les terres de Biscaia, augmentessin, quasi sense necessi-

tat de petició, la retribució de llur dependència, i sobre tot espe-
ra que les grans organitzacions del patronat català Foment del Tre-
ball Nacional, Cambra de Comerç i Indústria, etc., a les quals ha
prestat sempre la dependència catalana, desinteressadament i patriò-
ticament, la col.laboració de les seves organitzacions, en totes --
les campanyes i qüestions que han afectat al comerç o a la indús-
tria del país, faran sentir la seva influència prop d'aquell, empa-
rant amb els seus prestigis, les justes peticions de la dependència.
No pot, finalment, aquesta, determinar concretament i casuísticament
quina millora han de tenir els salaris de les múltiples categories -
de dependents i empleats del comerç i de la indústria perquè per ai-
xò fer, entén que es precisa una mútua i cordial negociació amb els
patrons, negociació que des d'ara sol.licita i per a la qual ofe-
reix la representació de les seves col.lectivitats. Però sí que pot
precisar, des d'ara, que, de l'estudi que ha fet de l'actual situa-
ció, entén que dit augment ha de partir de la base d'un 20% com a
mínim, mínim que defensarà la dependència amb totes les seves for-
ces i valent-se de tots aquells mitjans que les circumstàncies li -
aconsellin posar en pràctica."(677)

Per la premsa i el butlletí "Acció", pot hom seguir el devenir d'a-
questa campanya que, en tot cas, no donaria lloc a cap negociació
col.lectiva, sinó a respostes parcials i individualitzades de diver-
ses cases comercials (678), i a una reunió dels presidents de la --
Cambra del Comerç i de la Indústria i del Foment del Treball Nacio-
nal, el 29 de febrer, en la que acordarien de "redactar una al.locu-
ció, recomanant un augment d'un deu per cent als sous dels empleats
fins a sis mesos després de signada la pau" (679). Val a dir, però,
que en realitat aquesta primera campanya no respongué ben bé a ---
aquest terme, car mancà d'una continuïtat efectiva, i en alguns --
casos reflectí per part dels dependents desinterès i desídia, com -
ho subratllava "Acció" de març de 1916, que feia notar "el contrast
de l'entusiasme que regnà en el míting amb el poc interès que s'han
pres els socis per a indicar-nos noms de cases a les quals enviar -
les conclusions" (680). "Nuestro Programa", òrgan de l'Associació -
de la Dependència Mercantil, per exemple, que ja havia lamentat en
un article citat en planes anteriors, la passivitat i la lentitud -
de reacció de la dependència respecte dels obrers de la indústria -
(681), tornava amb ocasió d'un augment extraordinari de sou, ator-
gat espontàniament pels magatzems "El Siglo", i del míting del 4 de

febrer al CADCI, sobre el mateix tema (682). "El acto del Centre --
--manifesta-- va aquest periòdic el 1 de març de 1916-- hubiera podido
ser la iniciación, el punto de partida de esta campaña noble y ---
equitativa como pocas. Pero, forzoso es consignarlo, aunque ello --
nos apene, este acto, si bien realizado con pleno éxito, tanto de
concurrència como considerando lo mucho y bueno que allí se dijo, -
no ha alcanzado ni es de creer que llegue a alcanzar resultado ge-
neral alguno. Y no lo logrará, no porque nuestros amigos, los direc-
tores de aquella entidad, no hayan cumplido debidamente su cometido,
llevando a cabo lo acordado en el mitín, que ya sabemos lo hicieron
inmediatamente, sino porque dicho acto, como solo y único que fue,
no tuvo, como no tienen todos los que realiza nuestra clase y por -
parte de la inmensa mayoría, de casi todos los individuos, otra fi-
nalidad que el acto en sí, sin ansia de continuidad constante y ac-
tiva hasta lograr el fin apetecido. Al adherirnos y enviar nuestra
representación personal al mitin del Centre lo hicimos, des de lue-
go, de todo corazón y ofreciéndonos por completo en lo poco que so-
mos y valemos, pero lo hicimos sin esperanza, pues sobrado sabemos
el mal que padece nuestra clase, como también demostraron saberlo -
los oradores, que en aquel acto tomaron parte, pues con harta razón,
se condolió uno de ellos de que, siendo de 25 a 30 mil los depen---
dientes que hay en Barcelona, solo haya unos cinco mil asociados en
tre las diversas sociedades, prueba palmaria del estado de apatía,
de despreocupación y de inconsciencia que reina entre nosotros; y
aún, como también allí se dijo, menos mal si todos los asociados --
cumpliesen sus deberes como tales y se preocupasen algo de sus aso-
ciaciones. Seguramente que, teniendo en cuenta estas y otras cosas,
seria por lo que el estimado compañero que presidía aquel acto, ex-
clamó al resumir, que él no tenia gran confianza en el resultado --
del mismo. En efecto, aquel acto, solo, aislado, sin ir seguido de
otro y otros hasta llegar a formar una fuerza de opinión, no dire--
mos que no haya influido algo en algunos patronos pero en muy esca-
so número y aún en aquellos que por ser más inclinados a la conside-
ración para con sus dependientes suelen ya tenerlos en mejores con-
diciones. Nuestra clase atraviesa una época de crisis volitiva, y
hablarle de asuntos societarios y de campañas emancipadoras es ma--
chacar en hierro frio; bien experimentado lo tenemos en nuestra ca-
sa en donde tantas veces hemos predicado poco menos que en desier--
to." (683)

Les conclusions del míting del CADCI, trobarien encara l'adhesió - d'una acte semblant, celebrat per la Unió Ultramarina, el 16 de -- març de 1916 i al que ja ens hem referit, també, en un altre lloc (684).

Deixant a un costat, les iniciatives preses pels dependents, res-- pecte del projecte de llei sobre la jornada de treball mercantil, que donaria lloc, el 28 de juny de 1916, a una nova reunió de socis del CADCI per a aprovar-hi un informe sobre aquest tema (685), i -- aquelles contra l'encariment de les subsistències i dels lloguers, a les que ens hem referit igualment en un altre apartat (686), o -- per l'augment dels salaris que el febrer de 1916, protagonitzava el CADCI com acabem de veure, hem de referir-nos també a aquella rei-- vindicació "de sempre" i que no havia pas estat resolta, malgrat -- els anys que durava el plet: la lluita pel descans dominical i per l'anul.lació dels "cèlebres" pactes, lluita al compàs de la qual -- s'aniria reorganitzant el Gremi del Detall del CADCI.

Recordem com l'Assemblea de dependents de 1913 havia aprovat la for-- mació d'una comissió permanent de representants d'entitats, entre -- les quals figurava el CADCI, a fi de lluitar per l'anul.lació dels pactes, vetllar pel compliment de la llei del descans dominical i -- aconseguir, finalment, una reforma d'aquesta, favorable per als de-- pendents. A començaments d'abril de 1918, vèiem com s'iniciava una campanya amb un míting al CADCI, seguit d'un altre a l'Associació -- de la Dependència Mercantil, per a assolir el triomf de les reivin-- dicacions dels treballadors mercantils en aquesta mateixa direcció, alhora que aquella comissió topava amb dificultats econòmiques i -- amb la falta de resultats concrets en les seves gestions amb les au-- toritats (687). El míting del 2 d'abril de 1914, com hem escrit, en-- cetava "una forta campanya pública, que es desenrotllà en els mesos d'abril, maig, juny i juliol, arribant a produir un estat de violèn-- cia, que l'autoritat aprofità per emparar als infractors de la llei i perseguir amb extremat rigor als quins volien que fos executada. El privilegi que una parella situació significava per als patrons -- provocà una tal reacció entre ells, que no sols seguiren mancant a la llei els que ja hi estaven habituats, sinó que s'atreviren a bur-- lar-la molts que fins aleshores l'havien respectada. Transcorregué el temps sense ocasió propícia per reproduir la campanya; mentre -- ocorregué en el sí de la comissió algun fet que per delicadesa no

hem d'esmentar i que el Centre subsanà generosament, fins que --- obrant amb tota lleialtat proposàrem la dissolució de la comissió, ço que fou acordat a darrers d'octubre de 1914. " (688) A partir de la dissolució d'aquesta comissió, l'Associació de la Dependència Mercantil passà a encapçalar la lluita pel compliment del descans dominical, mentre el CADCI s'hi retreuria durant una bona temporada, de fet, fins a finals de 1916 i començaments de 1917, no sense, però, que aparegués la seva adhesió o presència en alguns mítings de dependents convocats per a reivindicar el compliment de la llei, o sense que afectués gestions prop de l'autoritat governativa per aquesta qüestió (689). L'actuació de l'Associació de la Dependència Mercantil, es manifestaria en forma de telegrams o escrits de protesta per l'incompliment de la llei (690), la realització de denúncies contra els infractors (691), a part de les agressions que alguns grups de dependents exercitarien contra els establiments que obrien en diumenge, i de les quals no se'n responsabilitzaria directament, encara que arribat el moment no deixés d'amenaçar amb passar a l'acció directa (692),

En aquest sentit, l'actitud de la Casa de Jorba de processar dos dependents per la trencadissa dels seus vidres en un diumenge del mes de maig de 1914 (693), donaria lloc a una campanya contra aquest procés, menada també per aquella associació, i que es clouria amb un míting, el 17 de juny de 1915, al que assistiria també una representació del CADCI (694). Tanmateix, aquestes iniciatives no deixaven d'ésser disperses, fins que el primer de juny de 1915, l'Associació de la Dependència Mercantil convocava a una "reunió pública" o "assemblea magna", "a todos los dependientes que tengan dignidad y vergüenza, y posean los suficientes entusiasmos y arrestos para trasladar a la calle, si preciso es, la necesaria protesta de la clase para acabar de una vez con esta vulneración indigna de que es objeto la Ley del Descanso por parte de la clase patronal, envalentonada por la pasividad gubernativa" (695), la qual se celebraria el 22 de juny de 1915. Amb un ple total de públic, intervindrien Pere Gorga, president de l'Associació de la Dependència Mercantil, Francesc Calvet, Ventura, Duch i Salvat de "El Poble Català", Josep Caldes del Centre de Cobradors i Mossos de la Banca, la Indústria i el Comerç, Cardona Sadurní, Peris Forné de "Nuestro Programa", Batlle i Gorga que resumiria, bona part dels quals es manifestarien per la utilització de mètodes contundents i àdhuc violents per acon

seguir l'aplicació efectiva del descans dominical (696), aprovant-se - al final, com a conclusió, un escrit per al governador civil, demanant li fes complir la llei i declinant "la responsabilidad de lo que públicamente pueda ocurrir" (697), el qual seria efectivament lliurat - per una comissió, encapçalada per Pere Gorga, al governador Andrade, que prometria de fer complir la llei, "castigant durament als seus infractors (698). No obstant, malgrat la nota feta pública pel mateix - governador que "en vista de las repetidas quejas que formula la Asociación de los Dependientes de Comercio -es refereix a l'Associació - de la Dependència Mercantil-, por infracciones de la ley del descanso dominical", ordenava "a cuantos dependan de la autoridad gubernativa, no toleren ni consientan (...) que en sus respectivas jurisdicciones se vulneren los preceptos de la referida ley" (699), a la qual s'afegeia la formació de comissions de dependents "para fiscalizar y coadyuvar a la acción de los agentes encargados de velar por su cumplimiento" (700) que haurien de recórrer la ciutat el diumenge, 11 de juliol, la llei del descans dominical continuaria amb el mateix incompliment de sempre. La força pública no faria acte de presència el dia 11 de juliol, ni els diumenges següents, a desgrat de les noves promeses - del governador (701), fet que provocaria una "enèrgica protesta", per part de l'assemblea de socis de l'Associació de la Dependència Mercantil del 21 de juliol, contra l'actitud d'aquell (702) i la constitució d'una comissió especial (703), "cuya sola y única misión será organizar bajo su responsabilidad una actuación bríosa y firme por la que se logre el fin anhelado", a la qual es permetia, a més, "cuando las circunstancias lo aconsejen y sus componentes lo crean oportuno" de mantenir "reservados sus acuerdos hasta después de ejecutados" -- (704). L'agost de 1915, se celebraria també un nou míting, organitzat pel Centre de Cobradors i Mossos, al que hi faria acte de presència - el CADCI (705), tanmateix, malgrat els acords "enèrgics", les protestes, les amenaces i les noves reunions, l'incompliment de la llei proseguiria sense solució de continuïtat (706). Així, el 18 de novembre de 1915, se celebrava un míting perquè es discutís i aprovés a les -- Corts el projecte de llei de regulació de la jornada mercantil i per a protestar per l'incompliment del descans dominical, a l'Associació de la Dependència Mercantil, amb l'assistència de representants del - CADCI (707); el febrer de 1916 una nombrosa comissió de socis del -- CADCI visitava el governador perquè aquest fes complir la llei (aquest cop no es tractava del governador Andrade, sinó de Morote) (708); men

tre les coses continuaven més o menys igual i els "cèlebres pactes" - donaven "fe de vida" (709).

Passaren els mesos amb la llei que solament es complia "a mitges, especialment a les barriades de les afores, els botiguers de les quals obren i venen cada diumenge" (710), fins que a finals de 1916, hom començava a posar en marxa una nova campanya per l'assoliment del repòs dominical, que es faria palesa en els primers mesos de 1917. Aquest cop fóra el CADCI el que tornaria novament a encapçalar-la, després d'un bon seguit de mesos d'inactivitat en el terreny d'aquesta reivindicació (711). D'aquesta manera, "Acció", de novembre de 1916, remarcava que era "vergonyós l'espectacle que ofereix la nostra ciutat, - els dies festius, amb els seus establiments oberts. Ja no és en els - suburbis solament on es burla la llei, sinó també en el cor mateix - d'ella, on, els diumenges, obren llurs portes importants comerços privat als dependents d'un merescut repòs, després de treballar intensa ment deu, onze i fins més hores diàries durant la setmana." Per acabar amb aquest "indigne abús", el mateix butlletí anunciava que "tenim en via d'estudi una ferma campanya", cosa per a la qual cridava - els socis a comunicar les cases que coneguessin infringien la llei - (712). La Secció d'Organització i Treball, iniciaria la preparació de la campanya amb diverses reunions d'associats "per a iniciar-los en - l'empresa que s'anava dur a terme" (713). Aquesta iniciativa, tot -- just anunciada en el butlletí citat de novembre de 1916, trobava una gran acollida al si del Centre, car una "munió d'entusiastes companys de dependents de detall (...) venien a oferint-se'ns per quan fos arribada l'hora". Aquest entusiasme fóra aprofitat per a organitzar -- "d'una manera definitiva el Gremi de Detall", després "de tantes vegades d'intentar-ho en va". Així, la Secció Permanent d'Organització i Treball, convocava per al dia 23 de gener de 1917, a tots els dependents detallistes del CADCI, a una reunió, a la que acudí una "nombrosíssima concurrència" que sorprengué als mateixos convocants. Pere Palà, president d'aquella secció, presidiria la reunió i incitaria els "dependents de detall, considerats com la classe potser més vexada - dintre el comerç" a què "despertessin d'aquesta inexplicable indifferència que demostren pels afers socials i treballin per a obtenir un just millorament". "Heu d'emmirallar-vos -afegiria- amb l'exemple que ens ofereix el Gremi de Viatjants i Corredors amb la seva brillant actuació; també ells, abans de constituir-se, poc hagueren capít la for

ga que avui representen, que els permet fer-se escoltar i atendre per tot arreu. Feu, doncs, com ells: organitzeu-vos, constituïu el vostre Gremi, feu que ni un de sol de vostres companys deixi de figurar-hi i aportar-hi, sinó les seves iniciatives, els seus entusiasmes, que així aconseguireu l'ansiada reivindicació de la vostra classe" (714). -

Hom hi plantejaria l'actuació a desenrotllar pel gremi, especialment la campanya pel descans dominical de la que se'n responsabilitzaria - directament, i l'elecció dels càrrecs de la junta directiva (715), la qual tot seguit feia imprimir i repartir, per tots els establiments - de Barcelona, "una fulla donant compte de la constitució del Gremi i saludant als dependents" (716). Però la tasca principal i immediata - fóra la campanya pel descans dominical. El dia 11 de febrer de 1917, la Junta del Gremi, acompanyada per Pere Palà, acudia a entrevistar-se amb el governador civil "para quejarse del incumplimiento de la - ley del descanso dominical y anunciarle una campaña pública para conseguir esa justa aspiración de la dependencia" (717), sense que, a - desgrat de les paraules del governador, els comerços tanquessin llurs portes el diumenge següent a l'entrevista (718). "Nosaltres, per això, no massa incautes -refereix una informació del Gremi del Detall-, prosegürem la nostra creuada. De moment, vam convocar a una reunió a totes les entitats que els pot interessar una campanya en aquest sentit, la qual tingué lloc el 15 de febrer. Allí, recabàrem l'adhesió - de totes elles a la nostra causa, obtenint-la sense pressió i d'una manera desinteressada per part de tots els assistents que foren: Associació de la Dependència Mercantil, Associació Ferratera, Associació General d'Auxiliars de Farmàcia, Associació General d'Empleats d'Es- criptori, Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria, Acció Popular, Centre de Defensa Social, Centre de Cobradors i Mossos de la Banca, Indústria i Comerç, Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç, i Unió Ultramarina. Per altra banda, creient que nostra ac- tuació afectava en igual proporció a l'element femení i sabent el valuós suport que representaria si poguéssim comptar amb ell, emprenguérem una sèrie de visites, que s'han convertit en les següents entusias- tes adhesions: Lliga de Compradores, Lliga de Senyores per a l'Ac- ció Catòlica, Federació Sindical d'Obreres i Patronat d'Obreres de - l'Agulla." (719). El 16 de febrer mateix, per un altre costat, el - CADCI presentava al govern civil una "raonada exposició reclamant la intervenció de la primera autoritat governativa, per a què sigui un - fet l'exacte compliment de la llei del descans dominical", tal com -

s'havia convingut, en l'entrevista anterior del dia 11 (720). Alhora, els dependents del CADCI sol.licitaven el suport de la premsa (721) i redactaven unes lletres de felicitació per als "comerciants compli--doirs de llur deure, que tanquen els diumenges", i "unes altres als - qui obren, demanant-los-hi respectuosament tanquin els establiments - com preceptua la llei i com raons d'humanisme reclamen" (722). Tanmateix, la reacció de molts botiguers davant l'actuació dels dependents era la de desenterrar un altre cop els tants cops esmentats "pactes". "Els mercers de la pomposa Unió Gremial, s'han recordat d'ells -es--criu hom a "Acció" del 1 d'abril de 1917- i a correuita els han baixat de l'estanteria i bruts de pols encara, s'han apressat a fer-los firmar pels seus dependents. L'acte aquest és senzillament una iniquitat, és una coacció desvergonyida, i és, en definitiva, no tenir una idea del mot dignitat" (723). Els dependents, enfront de l'actitud - dels botiguers, hi oposaren una actuació sistemàtica i contínua: visites al Govern Civil dels representants del CADCI i de les altres entitats de dependents durant el mes de març, en la segona de les quals - "que durà cinc quarts d'hora, per fi poguérem obtenir una declaració categòrica per part d'ell: que els pactes són il.legals i, en conseqüència, la llei s'aplicarà per un igual a tothom, pactistes o no" - (724); sol.licitud del concurs de les entitats econòmiques a favor de l'empresa dels dependents (725), fixació pels carrers de cartells dirigits al públic en general demanant que hom no comprés en diumenge, i als obrers més en particular, "ells que tant treballen per a reividicar-se perquè ens prestin suport, no efectant llurs compres en dies festius", i "uns altres als catòlics, recordant-los la llei divina - que mana santificar les festes... i altres cartells encara que parlin als ulls i al cor de tothom" (726), i sobre tot la formació d'un cos de denunciants, que començarien a actuar a partir del diumenge, dia - 25 de març (727). Aquest diumenge, era el primer, segons "El Foble Català", que, "després d'una bona colla de mesos", hom intentava de -- "fer complir el descans". "Colles de dependents, prèviament organitzats pel Centre, recorregueren els principals carrers de la ciutat i prengueren nota dels establiments que tenien les seves portes obertes a l'objecte de cursar després la corresponent denúncia" (728). El butlletí "Acció". descriuria la primera jornada d'actuació d'aquest cos: "A les 9 del matí -hi llegim-, sortien del nostre estatge, escampant-se per tots els indrets de la ciutat, una munió de companys, distri-

buits per parelles, quiscuna a recórrer la demarcació prèviament assenyalada. El telefon del Centre, durant el matí, no parà un moment de funcionar per aclarir dubtes, solventar dificultats, rebre impressions, etc. En segons quins districtes, la policia contràriament al que ens havia ofert el Governador, per ordre superior es negava a acompanyar als nostres companys, mes no desesperàvem: un urbà o bé un municipal, el primer que ensopegàvem era requerit i suplía el lloc d'aquella. Un per un, entràvem en tots els establiments oberts, demanant el nom de l'amo, que s'apressaven a facilitar-nos-el, amb el rostre radiant de satisfacció, el dependent o dependents esclavitzats, i de molts d'ells, en veu baixa, rebíem paraules d'agraïment, encoratjant-nos a prosseguir el nostre apostolat. Si topàvem amb l'amo mateix, ja era una altra cosa: el seu rostre denotava més aviat contrarietat i en alguns fins ira. Aquells, barrejat amb tota mena d'excuses i explicacions, ens complaien donant-nos els seus noms; els altres ens indicaven la porta. No ens donàvem per molestats. Tranquilament anotàvem el rètol de la botiga i cap a una altra, sempre al costat de l'agent de l'autoritat, qui, en el seu carnet, anava formulant les mateixes denúncies que nosaltres. Cap a migdia anaven arribant al Centre els delegats amb les fulles atapeïdes de noms. Un èxit complet; sense un incident desagradable a registrar, s'havien fet un miler de denúncies. La tarda aquella fou de febre intensa. Un estol de companys, ocupant totes les taules i màquines d'escriure, anaven omplint denúncies amb totes les dades, adreçades a l'alcalde." I acabava: "Companys: diumenge que vé, al carrer novament a continuar la llista negra! Veniu-hi tots, que la victòria és nostra!" (729). Setmana rera setmana, els dependents sortirien cada diumenge i les denúncies s'anirien apilant i gestionant-se la seva tramitació (729 Bis), alhora que hom visitava l'alcalde per a aconseguir la seva col.laboració (730). De manera lenta s'anaven obtenint fruits, si bé els butlletins del CADCI subratllaven que els resultats que s'anaven obtenint no compensaven l'esforç fet (731). La persistència i la serenitat amb què era menada la campanya, desconcertava els botiguers, segons "Acció" de juny de 1917. "Es belluguen contínuament; fa pocs dies els hem malmès una contra-acció que preparaven a base d'uns nous pactes, més vergonyosos que els actuals, que volen fer prevaler però que no ho aconseguiran, car l'Institut de Reformes Socials dictaminà en contra d'ells. Som els amos de la situació estratègica, i, per tant, tot intent d'ofensiva per part

d'aquella bona gent ha de fracassar com suara ha succeït." (732). -- Aquest butlletí remarcava la voluntat del gremi de detallistes d'obtenir el repòs dominical primer i la reglamentació del treball després (733). D'aquesta manera, "taulell i dependent, fins ara considerats - monstruosament una sola cosa, deixaran d'ésser-ho, i el dependent pas sarà a ocupar el lloc d'home lliure que li correspon". "Per a donar - el primer pas -afegia hom-, hem apel.lat a tots els procediments le-gals. Una actuació semblant a la seguida per nosaltres, era desconegu da en la nostra ciutat. Doncs malgrat tot, no hem reeixit encara. Op-timistes sempre, continuarem la ruta empresa; però si acostant-nos al cim devé aquella més tortuosa, no vacil.larem en prendre'n una de més detrurera, anc que més perillosa, que hi meni més aviat." (734) La - campanya, per un altre costat, anava rebent noves adhesions (735), i el juny de 1917 les entitats econòmiques es mostraven disposades a in-tervenir d'alguna manera a favor dels dependents (736). La crisi polí-tica i social de juliol i agost de 1917, interrompria, però, aquest - moviment. El full justificatiu de l'actuació de la Secció d'Organitza-ció i Treball i del seu gremi de detall, editat el 1918, i al que hem fet esment diversos cops, resumia prou bé aquesta campanya protagoni-tzada pel CADCI: .

"La nota sobressortint d'aquella campanya consistí en l'acció priva-da, que exercia el Centre, secundat per les voluntarioses entitats - que amb ell anaven unides. Des del març fins al maig d'aquell any - - -època en què els esdeveniments polítics ens imposaren la seva suspen-sió- realitzàrem unes 7.000 denúncies, convenientment requisitades, i les presentàrem a les tinències d'alcaldia, d'on passaven a la Junta Local de Reformes Socials per a llur informe i una volta més retorna-ven a les tinències per a llur execució. No cal ponderar el costós - que representa el posar en moviment semblant engranatge, que mai nin-gú encara havia utilitzat. La comunicació constant en què tinguérem - d'estar amb el governador, alcalde, tinents d'alcalde, empleats a les tinències, membres de R. S., etc., per a què l'un apressés a l'altre, va ésser formidable, mes amb tot en sortírem. A la indiferència dels primers dies envers les nostres denúncies, seguí un sanítós astora---ment, en veure com els plecs que remetiem a les tinències un diumenge darrera l'altre, creixien d'una manera alarmant, ço que obligava for-çosament a llur tramitació. Se celebraren nombrosos judicis de faltes en presència de denunciats i denunciants; la Junta de R. S. dictaminà

sobre bon nombre de les primeres denúncies; els tinents d'alcalde començaren a imposar penyores, si bé recordant que els delinqüents no deixaven per això d'ésser electors, les rebaixaven a la infima quantitat d'una pesseta. Però, quan ja amenaçàvem amb apel·lar a la superioritat si semblant procedir se seguia amb els reincidents; mentre el Centre feia gestions prop dels senyors Cambó, Roig i Bergadà, Marcel·lí Domingo i Ferrer i Vidal per a què fessin pressió al Govern i l'obliguessin a resoldre el recurs contra els pactes -quin recurs no per diem de vista- a qual finalitat el Centre i demés entitats adherides el reproduïen i enviaven de nou al ministre de la Governació el 11 de juny de 1917; quan el Foment del Treball Nacional, la Cambra de Comerç, la Cambra Industrial i la Lliga de Defensa Industrial i Comercial havien convingut en fer una visita conjunta al governador per a recolzar les nostres justes peticions; quan ens trobàvem en el període àlgid de la campanya i el seu desenllaç semblava imminent, fou aleshores que la turbonada política malmeté el nostre esforç de quatre mesos i mig de lluita contínua, sostinguda amb la major constància, sense defalliment. En la memòria de tots està el llarg temps que persistí aquella anormalitat política, malgrat el qual estiguérem dues vegades al Govern civil (2 de juliol i 22 de setembre de 1917) per anunciar el nostre intent de renuar ordenadament l'acció privada, com abans, essent-nos denegat el permís." (734)

Efectivament la crisi político-social de l'estiu incidia sobre la tasca de la Secció Permanent d'Organització i Treball, en especial sobre la campanya que duia a terme el Gremi del Detall. La crisi militar i política, amb la suspensió de garanties que comportà, forçava a les comissions de dependents a abandonar la vigilància d'aquells districtes "on podíem dir amb orgull que ja hi havíem triomfat", "no consentint les autoritats cap mena de manifestació per la via pública i -- menys venint de la nostra banda, guaitada amb rezel per aquella gent" (738).

Després dels fets de juliol, "bo i pressentint que la normalitat no era restablerta, aprofitant els pocs dies d'aparent tranquil·litat", el Gremi de detallistes del CADCI, convocava a totes les entitats adherides a la campanya per aconseguir el descans dominical, a una reunió "per a fer un canvi d'impressions". A la reunió fóra "aprovada la conducta seguida durant l'enrenou aquell, acordant-se reemprendre tot se

guit la campanya ben intensament: nous cartells, continuació de denúncies, pressió a les autoritats amb el concurs de les entitats patronals". Però, "immediatament arribà la setmana del 13 al 19 (d'agost) i els bons propòsits no deixen d'ésser altra cosa. ¡Quan l'atenció d'autoritats i públic és captivada per una sola cosa -comentava "Acció" de setembre-, vulguin sortir a parlar del descans dominical! Si les primeres tenen el deure d'escoltar-nos i atendre'ns, car exigim el compliment d'una llei, amb més motiu sabran, ara, reservar-se -- aquell dret de sempre de fer-nos promeses solemnes que ens les sabem de cor. I a la massa popular, febrosa i apassionada com està, fóra en va que volguéssim adreçar-nos-hi. No era pas nostre desig fruit de vacances aquest estiu, mentre no tinguéssim resolt aquest primer problema. Però sembla que vulguin imposar-nos-les les circumstàncies, potser per a sentir-nos amb més forces el curs vinent." (739) Les circumstàncies seguirien privant, els mesos següents, de poder continuar la campanya i més quan el governador civil no autoritzava, com abans hem assenyalat, la seva reanudació pública, en una entrevista feta el 22 de setembre de 1917 (740).

En un altre ordre de coses, esmentem la creació del Consultori Jurídic, per part de la Secció d'Organització i Treball (741), que començaria a rutllar a partir del 3 d'octubre de 1916, tots els dimarts i divendres a càrrec de l'advocat Lluís Massot i Balaguer (742) i que fóra oficialment inaugurat amb una conferència sobre "Les fórmules jurídiques de la participació dels dependents en els beneficis", el 2 de desembre de 1916 (743). Entre el 24 d'octubre de 1916 i el 25 de setembre de 1918, el Consultori Jurídic efectuaria 593 serveis (744).

Tant a l'apartat sobre Els dependents i la crisi com en aquest, hem pogut resseguir diverses iniciatives del CADCI a nivell de les reivindicacions socials dels dependents: gestions davant l'atur, adhesió al comitè i a la campanya per l'abaratiment de les subsistències, gestions pel millorament del projecte de llei de la jornada mercantil i la seva efectiva tramitació a les Corts, primera campanya per l'augment salarial... Però, malgrat aquestes actuacions hem pogut entreveure com la Secció d'Organització i Treball no acabava d'emprendre una tasca decidida i com els mateixos socis no hi prestaven una col·laboració suficient, com en el cas de la campanya per l'augment dels sala

ris. El curs 1914-1915, havia estat, com el mateix secretari de la Secció d'Organització i Treball -aleshores de Relació i Treball- manifestava, un curs de "repòs"; la reforma dels estatuts del desembre de 1915, suposà un pas endavant, però ja veïrem com, malgrat els esforços, l'agremiació dels socis no acabava de produir-se. La constitució del Gremi de Viatjants i Corredors l'abril de 1916 amb el ràpid creixement que experimentà i el dinamisme que el caracteritzaria tot seguit, suposà per a la Secció d'Organització i Treball del CADCI, un notable esperó. La campanya pel descans dominical, amb la constitució definitiva del Gremi del Detall el gener de 1917, significà, com hem acabat de veure, un altre notable impuls a la Secció que veia un dels seus gremis envoltat per l'entusiasme i la col.laboració decidida -- d'un bon nombre de socis. Tanmateix, els altres gremis previstos sobre el paper continuaven sense organitzar-se de debò i, el que era -- més important, sense que es vegessin nodrits per una bona munió de socis. Per un altre costat, la crisi de l'estiu de 1917 i els seus efectes posteriors sobre la normalitat pública, paralitzaven la campanya pel descans dominical amb el corresponent descoratjament per a molts socis detallistes. Per a acabar-ho d'adobar, Pere Palà dimitia del -- seu càrrec de president de la Secció d'Organització i Treball, el juliol de 1917, en traslladar-se a Amèrica (745). Tanmateix, el moment no permetia pas romandre creuats de braços a l'espera que l'alça de -- preus s'aturés per si sola o la vida pública es normalitzés a fi de -- poder treballar sense cap risc. El 6 d'octubre de 1917, era elegit -- president d'Organització i Treball, en una junta general extraordinària d'aquesta, Josep M. Feliu i Codina, col.laborador des de la seva creació de la Secció (746). Feliu i Codina, prendria ràpidament consciència de la gravetat del moment social que el país travessava, de -- l'empitjorament de les condicions de vida i de treball dels dependents i de l'exigència d'una actuació resolta del CADCI en aquest camp. Sobre tot, calia superar tota temptació d'abatiment o de desconcert davant la crisi social. Però, per a poder dur a terme una tasca d'acord amb el moment present, calia que els socis del CADCI se sensibilitzés sin respecte la necessitat de l'actuació sindical, sobre tot que entressin massivament al si de la Secció d'Organització i Treball i -- dels seus gremis. Pels quatre mil i escaig socis del Centre, els inscrits en aquella darrera secció eren massa pocs. Probablement, Feliu i Codina, recolliria algunes de les crítiques del nucli de joves més

radicals i descontents del que consideraven "moderantisme social" de l'entitat -recordem els articles de Jaume Cardús, el març-abril de 1916 a "La Nació" (747)-, i consideraria, per tant, que hom no podia acarar-se a la "proletarització" dels dependents amb respostes ambigües o apel·ladores a la dificultat d'organització d'aquests, com a excusa per a justificar una inactivitat (748). El 3 de novembre de 1917, d'aquesta manera, Feliu i Codina signava, juntament amb Joan Casas i Figueras, un escrit adreçat a tots els socis del Centre, convocant-los a una reunió extraordinària: "Us sabem home que viu -amb més o menys dificultats- el moment actual -manifestava l'escrit-. Cada dia i a tothora les vostres orelles senten aquest martelleig dels noms pomposos que estan en voga. No hi ha organisme que no es redreci i proclamí els seus drets. Tothom vol viure la vida digna. Doncs bé, què no hi tenim dret -vos i nosaltres- a dir-hi la nostra? Hem de seguir tolerant que ens considerin pels de l'eterna sofrida classe? No sentiu rojor en les vostres galtes de ser en afers d'aquesta mena sempre els darrers? No volem provocar un conflicte més; ben al contrari, anem a evitar-lo. Voleu ajudar-nos en aquesta empresa? Aleshores no manqueu a una reunió extraordinària que tindrà lloc en nostre estatge el dissabte, dia 17 del corrent, a les 10 en punt de la vetlla. No farem sinó dir-vos el que ja estem convençuts és en l'ànim vostre i sol·licitar el vostre apoi. Si us veiem predisposat a secundar-nos, aixecarem coratjosos el braç i baixarem a la palestra segurs del triomf. Si contra el que esperem, ens veiéssim sols, retindrem avergonyits -nostres anhels, però ens quedarà l'íntima satisfacció d'haver complert el nostre deure, llançant a temps el crit d'alerta." (749).

"Acció", de desembre de 1917, es feia ressó també de la nova resposta que volia donar la Secció d'Organització i Treball: "En aquests moments crítics la nostra Secció ha sentit la necessitat de fugir d'aquesta passivitat a què semblava ésser sotmesa. Vol actuar com a entitat netament obrera que és. I a l'empendre aquesta tasca ha començat fent una afirmació de vida per mitjà del manifest que ha fixat profusament en grans cartells pels carrers de la nostra ciutat i escampat en milers d'exemplars entre la dependència barcelonina. No era únicament el que mancava fer surar la nostra personalitat en mig de la desfeta general per mitjà d'un document; era indispensable que els fets acompanyessin les paraules. ¿Podíem afrontar el perill? Sincerament, preferirem pulsar els nostres companys i a aquest fi vàrem enviar a -

tots els associats (...) una convocatòria invitant-los a una reunió per al passat 17 de novembre." (750). Aquesta reunió, doncs, era una resposta a l'ambient d'abatiment i de desmoralització que havia seguit al fracàs de les esperances i il·lusions posades en l'assemblea de parlamentaris, per un costat, i a l'impacte de la vaga d'agost, - després, amb el clima repressiu i de restricció de llibertats públiques que la seguí (751); en definitiva, es tractava de superar la "ressaca" del moment.

El butlletí "Acció" és el millor testimoni de la reunió del 17 de novembre: "(...) amb sorpresa extraordinària vegérem el dia de la celebració d'aquell acte que els socis s'acostaven, a la fi, a la Secció. Aquell retraïment inexplicable envers nosaltres era plenament desmentit per la concurrència desacostumada que hi havia, puix la gran sala de festes del Centre apareixia omplida, i al calor de l'entusiasme que allí hi reganava s'hi fongué potser per sempre més el glaç que ens mantenía inconscientment allunyats uns d'altres." El secretari de la Secció obria l'acte amb la lectura de la convocatòria, i, -- tot seguit, Feliu i Codina pronunciava un parlament d'interès notable: "Començà fent remarcar -assenyala el mateix butlletí- les grans fites que ha marcat el Centre en el seu camí ascensional, que l'ha -- conduït al nivell envejable on avui es troba, mercè a la continuïtat de la seva obra. Aquesta es podria donar com a perfecta en quasi tots els ordres, menys en un primordial com el que més, el social, que -- fins ara l'hem tingut bastant oblidat. ¿Què n'és la causa? ¿Qui és el culpable? En Feliu posà de manifest el desamor que senten per a la -- nostra volguda Secció d'Organització i Treball la major part de socis del Centre. ¿Isolada com es troba, és lògic que reixin els projectes de la mateixa encaminats a la millora de condicions del treball dels dependents? I no és pas que la Secció no se n'hagi preocupat: perdura en el record de molts les sorolloses campanyes que a favor del treball intensiu, tancament a les vuit, augment salaris, descans dominical, etc., que ha promogut i quals resultats, certament no han res--- post a les nostres esperances." "Els presents instants -afegiria- ens criden a la brega, i a aquesta cal anar-hi preparats. Sense aquesta -- preparació, la Junta de Govern no voldria assumir la responsabilitat d'una actuació intensa i eficaç com requereixen les circumstàncies. -- Els nostres estatuts diuen que la Secció serà integrada pels Gremis. Fem, doncs, que això no sigui lletra morta. Cada soci ha d'ésser afi-

liat al seu respectiu, i així podrà realitzar-se obra profitosa. Si a aquesta crida de la Secció es veu corresposta, acabà dient en Feliu, la primera campanya a emprendre, inajornable, és la d'augment de salaris." "Apaivagats els aplaudiments que es tributaren al parlament -- (...)", (752); Casas i Figueras donaria lectura a un manifest que, -- aprovat, fóra fixat en grans cartells pels carrers i editat "en mi-- llers de fulls volants (...) repartits entre tota la dependència barce-- lonina" (753), com hem vist que indicava el butlletí "Acció" més --- amunt. "Aquella munió de companys --manifestava aquest mateix butlle-- ti-- palesà la seva conformitat a l'exposició del criteri de la Junta, inscrivint-se aquella nit mateixa als Gremis corresponents, a quin -- efecte la Secció havia muntat un servei extraordinari d'oficines" -- (754).

L'agremiació dels socis era el primer efecte de la reunió. Amb ante-- rioritat a aquesta reunió, el 12 de novembre de 1917, la Secció havia celebrat una junta general extraordinària, la qual aprovava modificar l'article 20 dels estatuts d'Organització i Treball, "ampliant el nom-- bre de gremis existents amb el que portarà per nom Gremi de Depen-- dents afectes als serveis marítims, i definint millor l'anomenat d'Es-- criptori, que en endavant se'n dirà Gremi d'Esriptori i Banca" (755). Durant el mes de desembre de 1917 (756) i els següents de 1918, pros-- seguiria la tasca d'allistament dels socis del CADCI als gremis, els quals es distribuïrien d'aquesta manera, segons "Acció" de maig de - 1918:

Dependents de banca i escriptori	1.377
Dependents de magatzem	401
Dependents detallistes	517
Dependents viatjants i corredors	1.026
Dependents de fàbrica i taller	117
Dependents mossos i cobradors	17
Dependents de professions liberals	89 (757)

A part d'aquests gremis, el nombre d'associats dels quals ens serveix per a escatir la distribució professional dels membres del CADCI, sub-- ratllem la creació del Gremi de Dependents afectes als serveis mari-- tims. Aquest, que fou aprovat a la reunió esmentada del dia 12 de no-- vembre, restà definitivament constituït el 21 de novembre de 1917, so-- ta la direcció d'una junta formada per Ferran Gonzàlez i Boix, presi--

dent; Josep Riera i Raurell, secretari; Ramon Berns i Pujol; Francesc Zorrilla, Josep Salom, Rogeli Tort, Sebastià Fusté, Ricard Carbonell i Antoni Vallés, vocals (758). Aquest gremi, però, havia de protagonitzar, en els seus primers mesos d'existència, un conflicte per aconseguir veure reconegut el seu dret a participar entre les entitats obreres representades al Consorci del Dipòsit Franc (759). Segons "Acció" del primer d'abril de 1918, convocat pel secretari d'aquest consorci, Ferran Gonzàlez, president del nou gremi, acudia a una reunió "d'entitats obreres interessades en el Dipòsit Franc, proper a instituir-se en la nostra capital, per a canviar impressions respecte de l'elecció del delegat de les mateixes que haurà de representar-les al dit Consorci. En aquest acte, que tingué lloc a l'Ajuntament, ja de bella arribada i amb natural sorpresa per la nostra part, volgué discutir-se'ns per algú dels reunits el nostre dret a intervenir en aquell assumpte. Aquesta escomesa, com pot suposar-se, la repel·lirem amb la major facilitat. Un nou obstacle, però, se'ns oposà immediatament i fou el de retreure'ns que per raó de la nostra recent constitució, el R.D. establint el Consorci ens vedava l'accés al mateix. Ocasionà aquest afer llarga discussió, acabant amb la promesa feta pel nostre delegat d'aportar en una sessió posterior la documentació necessària per a provar que el Gremi era una part integrant de la Secció i aquesta del Centre. A aquesta nova reunió a la que fórem convocats per la Junta de la Societat de Fogoners i Mariners La Naval i que se celebrà igualment a la Casa Gran, hi assistí l'esmentat president del Gremi, acompanyat de l'ex president del Centre Josep Puig i Esteve, qui, malgrat l'estar malalt, es disposà a lluitar per un afer en el que tan directament ell s'havia desvetllat. Vegi's quin seria l'esperit dels reunits, que volgueren negar l'entrada als comissionats del Centre. Mostraren aquests la invitació rebuda d'ells mateixos i, a més, el company Puig feu valer la seva personalitat d'ex president del Comité d'entitats obreres pro Zona Neutral. Ja introduïts al saló, prosseguí Puig i Esteve, fent-los veure la ridícula en què s'acabava d'incórrer, car sense pecar d'immodèstia podia dir als presents que si en aquells instants estaven reunits en aquell lloc, era mercès a les gestions fetes pel Comité que ell, en representació del Centre, presidia. Finit aquest incident reapareixeren els arguments emprats a l'anterior sessió, a fi d'aconseguir l'eliminació del Gremi en el Consorci del Dipòsit Franc. Malgrat la visible fatiga que el molestava, nostre estimat amic Puig feu l'història de l'actuació se-

guida pel Centre, iniciador del moviment obrer pro Zona neutral. Si abans se'ns considerava entitat interessada tant, que les demés li confereixen la presidència del Comité integrat per les mateixes, era lògic que al convertir-se el Dipòsit Franc en realitat no toleréssim que se'ns anul.lés, ni se'ns postergués. Fou tal l'enteresa dels companys Puig i González que no tingueren els reunits altra solució que acceptar, no solament el Gremi de Dependents afectes als S.M., sinó que era tota la Secció d'O. i T., excepció feta dels dependents detallistes, la que calgué reconèixer son perfecte dret a intervenir en el nomenament de delegat de les entitats obreres en el Consorci del P. F. de Barcelona. Al parlar-se de la forma com deuria efectuar-se aquest nomenament, els nostres comissionats demanaren que fos per votació secreta, en la qual hi concorrerien els compromisaris que abans haguessin elegit les entitats afectades, en proporció al nombre de socis votants." (760)

Si l'agremiació dels socis era el primer efecte intern de la reunió del 21 de novembre, a nivell d'actuació pública, ho era la segona campanya per l'augment dels salaris, anunciada a la mateixa reunió (761). Amb aquesta finalitat, hom convocava un míting per al primer de desembre de 1917, mitjançant cartells (762) i mitjançant la premsa que es feia aviat ressò de la campanya anunciada (763). "Després del manifest llançat a l'opinió barcelonina, comentat llargament i favorablement per quasi tota la premsa (764), l'actuació promesa"; subratllava "Acció" de gener de 1918 en comentar aquest míting i els primers passos de la campanya (765). El míting del dia 1, fóra un "esdeveniment", segons aquest mateix butlletí: "Feia goig de veure com aquella concurrència, que omplia a vessar la sala de festes del Centre, s'identificava amb la paraula càlida i vibrant dels oradors que hi prengueren part" (766). Presidit per Rafael Pons, intervindrien Feliu i Codina, Josep M. de Lerma, Lluís Llobet, Andreu Nin i Rafael Pons que resumiria (767). Com a conclusions, hi foren aprovades unànimament "elevant a les entitats patronals una respectuosa i enèrgica instància sollicitant l'adopció d'un immediat acord, pel qual es comprometin els associats a cada una d'elles augmentar, des del primer d'any, els sous dels respectius dependents en la proporció deguda que les circumstàncies exigeixen, i pregant que aquest augment sigui més accentuat en els sous més modestos, que constitueixen, dissortadament, la immensa majoria"; dirigir-se a "l'actual ministre d'hisenda demanant la su---

pressió de l'impost d'utilitats" i "expressar el seu reconeixement - als patrons, que anticipant-se als desitjos dels dependents han apu- jat els sous", a part d'associar-se a l'acte pro-amnistia que, l'ende- mà, dia 2, havia de celebrar-se a Barcelona (768). Hom duia a la pràc- tica immediata les conclusions aprovades: entrevista de la Junta de - Govern de la Secció d'Organització i Treball, acompanyada pel presi- dent del Centre Rafael Pons, amb els presidents de la Cambra de Co- merc, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Cambra de la Indústria i Foment del Treball Nacional, als quals se'ls lliuraria una instàn- cia en els termes aprovats en la primera de les conclusions esmenta- des del míting (769), comunicació particular, a l'ensem, a tots els comerciants i industrials de Barcelona, "excitant-los a què, fent-se càrrec dels penosos moments actuals, procurin posar els sous dels -- seus dependents en relació amb l'augment sofert pels articles de pri- mera necessitat" (770). El míting del dia 2, per un altre costat, es- peronava molts dependents que, en alguns rams, començaven a fer reu- nions per a tractar de llurs salaris i de les reivindicacions a plan- tejar, mentre que d'altres entitats se sumaven a la campanya, com el Centre i Unió Mútua de Mossos i Cobradors que "ara mateix (...) té -- anunciat un míting amb la mateixa finalitat que el que celebrarem nos altres" (771). "El Poble Català" del 12 de desembre de 1917, comenta- va una d'aquestes reunions que venien "celebrant en qualque casa de comerç els dependents de teixits": "L'esquer d'aqueixes reunions -hom hi pot llegir- ha estat el míting celebrat al CAOCI en defensa dels - augments de sous. Abans del míting no hi havia pas ningú que privada- ment pugnés contra la migradesa de un sou, ni tampoc contra l'egoisme patronal. Després del míting, però, l'esperit del dependent ja era al- tre; la concurrència, la multitud aplegada, la varietat d'edats allí reunides, els aplaudiments, l'adhesió completa a l'acte d'aquella -- abundor de manifestants, feu obrir el cor a l'esperança, feu desper- tar quelcom que dormia a l'esperit d'aquesta classe que riu treba- llant; feu sublevar la voluntat d'aquesta massa obrera que avui, com qualsevulga dependència oficial, s'és constituïda en Junta de defen- sa." (772). Els resultats de la campanya no eren prou satisfactoris, però, i la impaciència havia de començar a sorgir entre els depen- dents (773), els augments que es produïen s'anaven fent d'acord amb l'increment del 10%, i no segons una taula d'augments que la Secció d'Organització i Treball fixava en un 50% per als sous de menys de -- 25 duros al mes, en un 35% per als de 25 a 50 duros al mes, i en un

25% per als de més de 50 duros al mes (774). Les entitats econòmiques i patronals comunicaven les seves respostes al CADCI, una de les quals, la del Foment del Treball Nacional, assabentava que "havia cridat a una reunió als altres presidents de les corporacions patronals esmentades, per a prendre una resolució eficaç a favor de la nostra demanda" (775). "A hores d'ara -remarcava "Acció" de febrer de 1918- ignorem quan es verificarà aquesta reunió i quina serà l'orientació seva. Intentàvem abans que es celebrés, organitzar un acte de trascendència i així ho havia anunciat la premsa. Però els successos esdevinguts darrerament ens feren suposar que s'hi barrejarien elements pertorbadors que el deslluïrien i en vam desistir pel moment." (776)

Novament, doncs, el context exterior, en aquest cas els aldarulls per l'encariment de les subsistències, en especial del pa, els primers mesos de 1918, incidia, d'alguna manera, sobre la marxa d'aquesta campanya. El 31 de gener finia "el període actiu" de la campanya (777). Passat aquest dia, la Secció trametia als seus associats "uns qüestionaris reservats per tal de saber el resultat de la campanya", la resposta dels quals aniria arribant amb massa lentitud per al voler dels dirigents de la Secció que tornaven a queixar-se de la "indolència" dels socis (778). En resum, durant els mesos de febrer i març, es rebrien 834 qüestionaris, 315 dels quals no foren presos en consideració per "estar estesos en forma dubtosa" o expressar "un resultat negatiu". Els 519 qüestionaris restants que afirmaven la consignació d'un augment, donaven un promig de 18'74% d'augment (779), xifra que era qualificada d'irrisòria pel butlletí "Acció" (780): "És evident - que aquest resultat és irrisori i que no ens hi podem avenir. Les nostres necessitats cada dia majors, ens agullonen i davant d'elles no estem en el cas d'admetre raons. Si hem de satisfer-les com a homes que viuen en societat, no podem acceptar la nostra situació actual. - Caldrà, per consegüent, donar una nova investida; però serà indispensable també que tothom hi posi el coll. Altrament, si no formem una massa compacta i amenaçadora, les nostres peticions corren el perill d'ésser desateses per sempre més. Vulguem evitar-ho, anem d'una vegada a la constitució dels Gremis, en els quals tenim xifrades les nostres esperances i que, per a assolir-ho, de sobres sabeu companys, de la manera que hi estem bregant aquests darrers temps." (781). Els mots eren nous i desacostumats, com els de la reunió del 21 de novembre de 1917 o els de les iniciatives posteriors de la Secció d'Orga--

nització i Treball, però la manera de treballar seguia essent igualment moderada i així, per exemple, com hem vist, hom no s'arriscava a celebrar un acte públic el gener de 1918 per la por a possibles "perturbadors". En tot cas, traduien una nova consciència i ajudaven a despertar-la entre els dependents en general. Tanmateix, els mètodes d'acció i de lluita havien de dividir les entitats de dependents amb ocasió de la qüestió del descans dominical, com tot seguit veurem. Efectivament. La conjuntura política i social de l'estiu de 1917 i les seves seqüeles posteriors, aturaven la campanya del CADCI pel descans dominical, com ja hem escrit. Després d'haver intentat en va, com indicarem també més amunt, de prosseguir-la la darrera setmana de setembre, el Gremi de Detallistes confiava fer-ho el novembre de 1917 (782), sense però que deixés de constituir això una bona intenció. El 12 de gener de 1918, "constituït el primer govern de pacificació", la Secció d'Organització i Treball es dirigia al ministre de la Governació Bahamonde, "en súplica que fos definitivament resolt el recurs d'alçada presentat contra els pactes, però no deurién considerar l'afer de prou importància quan no es dignaren prestar-hi cap atenció" (783). Passaren els mesos i la inactivitat respecte d'aquest tema persistí, fins el maig de 1918 en què dues iniciatives diferents sorgiren per a assolir un mateix objectiu, el descans dominical. Per una banda la menada per l'Associació de la Dependència Mercantil i, per l'altra, la duta a terme pel CADCI les quals divergirien respecte als mètodes i àdhuc respecte el protagonisme de l'èxit que havia de suposar l'anul·lació, per fi, d'aquells repetidament citats "pactes". Divergència de mètodes de lluita, rivalitat entre les dues associacions probablement també, eren qüestions que, sens dubte, estaven darrera de l'actitud de l'Associació de la Dependència Mercantil, que, com hem vist abans, s'havia retret de la campanya dels primers mesos de 1917. L'Associació de la Dependència Mercantil, que a la reunió citada del 22 de juny de 1915, es manifestava per mètodes més resolts i decidits, encara que a l'hora de la veritat, els resultats eren els mateixos, i no per més agressivitat de llenguatge deixava de personar-se prop del govern civil o d'adreçar telegrams per a aconseguir el descans dominical, i no deixava igualment de patir del mal de la intermitència en les accions, l'Associació de la Dependència Mercantil, doncs, anava a protagonitzar ara una acció molt diferent d'aquella campanya "ordenada" del CADCI dels primers mesos de 1917. A l'actuació de l'Associació de la Dependència Mercantil i entitats -

que li prestaven suport, hi contribuïa, a més a més, la influència -- de les idees anarcosindicalistes i el creixent moviment obrer cenetis -- tes que, a finals de juny, celebrava precisament el seu congrés de -- Sants. La topada, finalment, entre un mètode i l'altre havia de pro-- duir-se. Escoltarem els uns i els altres. En primer lloc, la justifi-- cació que la Secció d'Organització i Treball feu, per escrit de la se -- va tasca per l'assoliment del descans dominical: "Cansats de tanta in -- diferència per part de l'autoritat -escrivia hom després de referir - la instància adreçada al Ministeri de la Governació el 12 de gener de 1918-, el 6 de maig prop passat (de 1918) visitarem al Governador ci- -- vil senyor González Rothwos, per manifestar-li el nostre ferm propò-- sit de renovar la campanya tant de temps suspesa contra el nostre de- -- sig, si dintre de breu terme no feia cessar el denigrant espectacle - que ofería en diumenge la gairebé totalitat del comerç barceloní al - detall. Mes heu's aquí que pocs dies després -com si es pretengués -- anul.lar la nostra acció metòdica i eficaç- presenciarem com uns esca -- mots de joves dependents, atíats per l'Associació de la Dependència - Mercantil se'ns avançaven i violentament volien fer tancar els establi -- ments que no s'atenien als preceptes de la llei. El Centre, que recor -- dava perfectament les conseqüències contraproduents que uns procedi-- ments semblants havien causat en altra ocasió, ni volgué contribuir a aquella acció pública ni volgué tampoc que es confongués amb ella la seva acció de carrer projectada a base de denúncies, per lo qual es -- concretà a la seva dèria de prosseguir les gestions en les esferes po -- lítiques, a l'objecte d'assolir la revocació dels famosos pactes."

(784) Tant per a aquesta qüestió com pel tema de la jornada mercantil del que el Gremi del Detall se'n ocupava també aquests mesos, com des -- prés veurem, el Centre es dirigiria a diferents "prohoms del regiona -- lisme", com hem assenyalat en un altre apartat, amb resultats nega-- tius que venien a fer palès el conservadurisme social creixent de la Lliga Regionalista. Tot plegat compel.liria el CAOCI a adreçar-se a -- un diputat socialista per aconseguir una cooperació efectiva (785).

"I aquesta vegada -llegim en el mateix escrit d'aquella Secció- el -- Centre tingué l'encert de dirigir-se a un diputat que es prengué --- l'encàrrec amb el major interès. En efecte, el dia 7 del juny darrer (de 1918), el senyor don Francisco Largo Caballero, atenent a les -- nostres demandes, dirigí al Congrés un prec al Ministre de la Govern -- ció, en forma tan precisa que a aquest no li quedà altre recurs sinó respondre categòricament, assegurant que l'assumpte seria resolt amb

justícia. El senyor Largo Caballero, que havia estat instruit pel -- nostre mitjà dels problemes que tenien pendents els obrers mercantils de Barcelona, se'n compenetrà de tan bella faisó que ja no el deixà de mà, i perseverant en les seves gestions, aconseguí que el dia 22 de juny darrer el ministre Sr. Garcia Prieto resolgués amb justícia --tal com havia dit-- el recurs d'alçada presentat sis anys enrera, i plens de joia ens enteràvem que els pactes, absolutament tots, havien estat anul.lats (786). La nostra joia fou tant més gran, per quan --- l'èxit era exclusivament degut a les nostres iniciatives, filles de -- l'orientació encertada que des del primer dia ens feu considerar el -- recurs d'alçada com el punt cabdal de l'assumpte." (787)

Aquesta era la versió apologètica dels fets per part del CADCI, da-- vant les crítiques exteriors i interiors a la seva actuació. Si examinem els fets segons les notícies de la premsa, hem d'assenyalar -- que a començaments de maig, a part de la visita dels dependents del -- CADCI al governador civil, es produïen altres gestions semblants amb el mateix objectiu, com la d'una comissió de dependents modistes prop de l'alcalde de Barcelona (788) o de l'Associació de la Dependència -- Mercantil al mateix governador (789). Aquesta associació, a la vista de l'incompliment augmentat de la llei, decidia d'emprendre una cam-- panya pel seu compliment i per l'anul.lació dels pactes (790), alhora que el CADCI projectava la seva. El 28 de maig, se celebrava un mí--- ting al local de la primera, com a inici de la campanya, en el qual hom acordava d'emprendre "desde el domingo próximo una enérgica cam-- panya hasta lograr el completo cierre de establecimientos, apelando a cuantos medios sean necesarios"(791), i el diumenge següent, dia 2 de juny de 1918, més de 200 dependents recorrien els carrers "obligando al cierre de los establecimientos que estaban abiertos", produint-se alguns incidents "y alguna que otra rotura de cristales" (792). La -- Secció d'Organització i Treball del CADCI, mentre, es negava a contri-- buir a aquesta campanya com hem vist. L'actuació del Centre Autonomis-- ta de Dependents se centrava en les seves gestions prop de Largo Caba-- llero que el 7 de juny feia la seva interpel.lació, com més amunt ha estat escrit (793). Els diumenges següents, els grups organitzats per l'Associació de la Dependència Mercantil recorrien els carrers for-- çant el tancament de les botigues, produint-se incidents i detencions, amb el suport i aplaudiments de diaris com "El Progreso" i "Solidari-- dad Obrera" (794); el dia 15 de juny de 1918, se celebrava un nou mí---

ting per la mateixa reivindicació, organitzat per l'Associació de la Dependència Mercantil, Associació Ferratera, Sindicat de Dependents de Mobles i Unió Ultramarina alhora que, pels mateixos dies adreaven també telegrams al president del govern i a Largo Caballero per l'anul.lació dels pactes (975). Mentre al si del CADCI, diversos dependents criticaven els mètodes de la direcció d'Organització i Treball i reclamaven una solidaritat del Centre amb la campanya i un capteniment més resolt des del punt de vista de les reivindicacions laborals en general (796). L'anul.lació dels pactes, el 22 de juny de 1918 (797), fóra considerat com un triomf dels mètodes d'aquella Secció i del Gremi del Detall del Centre (798), si bé els incidents no havien de desaparèixer l'endemà, diumenge, dia 23 de juny (799). A finals de juny, comissions del CADCI, per un costat, i de diverses entitats, encapçalades per l'Associació de la Dependència Mercantil, per l'altre, realitzaven gestions per separat a l'Ajuntament de Barcelona, la primera prop de Puig i Esteve (800).

El 29 de juny apareixia a la premsa una nota del govern civil, anunciant l'anul.lació dels pactes i recordant l'obligació de tancar el diumenge (801) alhora que les entitats organitzadores de la campanya demanaven als dependents "se abstengan de llevar a cabo acto alguno de violencia para hacer cumplir la ley del descanso, pues en visita hecha al señor Gobernador por las referidas entidades en comisión, ha prometido que dará órdenes terminantes para que el descanso sea un hecho" (802). El 5 de juliol de 1918, les mateixes entitats celebraven un míting als Iris Park per a tractar "de los trabajos realizados y de la actitud a seguir" (803). En aquest míting sofririen un incident diversos socis del CADCI, que en acudir-hi, "la seva presència (...) era acollida amb mostres d'hostilitat per part d'alguns oradors que adquiria graus d'agressivitat també en part del públic", davant del qual decidien de retirar-se del local, "no sense redactar una enèrgica protesta per aquest fet d'incivisme (...), publicada per alguns diaris d'aquesta ciutat" (804). L'actitud del CADCI davant d'aquesta campanya i el que s'apuntes l'anul.lació dels pactes com un tant a favor seu (805), provocaria la reacció dels assistents i oradors al míting contra el CADCI, Encara el 12 de juliol de 1918, "El Progreso" publicava una informació; d'origen sospitós, que pretenia ésser una protesta de socis del CADCI contra el mateix Centre i un elogi a l'Associació de la Dependència Mercantil (806). La realitat que importava, però, als dependents era que el descans comini-

cal, des de la nota publicada pel governador civil el 29 de juny, -- s'anava complint de manera molt més rigurosa, malgrat que persistís una minoria "irreductible", contra la que maldaven tenaçment; cada diumenge, les comissions de dependents que recorrien els carrers -- (807). L'Associació de la Dependència Mercantil i les entitats que secundaven la seva campanya, completaven el seu treball amb gestions paral·leles prop del governador i de l'alcalde (808) i d'altres iniciatives referents tant a l'afer del descans dominical com a la qüestió de la jornada mercantil de la que més avall ens ocupem tot entrant alhora en relació directa amb la Federació Local de la Confederació Regional del Treball (809). El Gremi de Detail del CACCI, per un altre costat, a partir de l'anul·lació dels pactes, organitzava també comissions de dependents que recorrien els diumenges la ciutat i efectuaven denúncies dels establiments oberts, durant els mesos de l'estiu de 1918 (810). La campanya, en el seu conjunt, doncs, anava prenent un caire més pacífic i tranquil, cosa que no plaia massa a "Solidaridad Obrera", un articulista de la qual, considerava que -- "visto el resultado de la campaña emprendida, con la energia y entusiasmo que nos da la juventud y la justa causa que defendemos, podemos demostrar cuan conveniente y beneficioso es emplear los medios preconizados por el sindicalismo revolucionario"; per això alertava els dependents del "nuevo rumbo, que, si bien puede dar buen resultado momentaneo, no es el que desde el primer dia nos trazamos. Ya no será aquel duelo entre las dos clases: la dominante y la esclavizada; no será aquella ostentación de fuerzas que, cual ola gigante, arrasaba tras sí todo cuanto se oponía a su paso." (811)

Fins i tot sorgia entre alguns dependents la iniciativa de festejar el triomf amb un banquet (812).

Igualment l'escrit esmentat diverses vegades de la Secció d'organització i Treball, subratllava també el canvi de situació, pel que -- feia al compliment del repòs dominical, des de l'anul·lació dels pactes: "D'aleshores ençà -hi llegim-, merçè al zel desplegat per l'actual governador Sr. González Rothwos i sense necessitat -cal fer-ho constar, en honor a la veritat- d'exercir prop d'ell la més senzilla pressió, el compliment del descans dominical a Barcelona pot dir-se que és un fet, amb comptades excepcions que anem denunciant així --- que en tenim coneixement, i per primera vegada la dependència al detall ha pogut gaudir de l'humaníssim repòs dominical que li concedeix la llei" (813). La campanya pel descans dominical havia suposat

al final, l'enfrontament entre dos mètodes de lluita i, en el fons, de dues ideologies, si tenim en compte les diferents concepcions presents amb major o menor força en cada un dels grups. Per a respondre a les acusacions que des de fora hom li feia i que trobaven també -- ressó al si de l'entitat mateixa, entre dependents en desacord amb els mètodes de combat d'aquesta, l'agost de 1918 la Secció d'Organització i Treball del CAOCI, adreçava un escrit a tots els socis, en el qual referia la tasca de la Secció en la qüestió del descans dominical des de 1912, i que com ja hem assenyalat en un altre lloc, suposava una afirmació de la preocupació del Centre per aquest tema i una justificació dels procediments emprats, en considerar que eren -- aquests els que havien produït l'anul·lació dels pactes. Aquest document que hem usat exhaustivament en aquest apartat, s'obria precisament amb el reconeixement de l'existència d'un nucli de socis crítics i descontents de la direcció: "En el present escrit va història da -per rigorós ordre cronològic- l'actuació de la Secció i del seu Gremi de Detall en el que fa referència a la campanya pro descans dominical, des de que alguns gremis patronals s'enginyaren a burlar la llei, mitjançant els prou coneguts Pactes, fins a la completa anul·lació dels mateixos. És una historiació que la Secció s'ha cregut en el deure de publicar, per a coneixement dels seus socis, especialment d'aquells que, més afeccionats a la ineficàcia dels procediments desenrotllats amb estridències al bell mig de la via pública, alguna vegada han arribat a qualificar d'apàtics els procediments seriosos -- que en nom del Centre se seguien, i que mai hem abandonat per altres, malgrat les crítiques dels impacients, perquè sempre hem estat convençuts que sols amb semblants procediments era possible arribar a -- aconseguir el triomf que desitjàvem per als nostres associats i, en -- general, per a tots els dependents de detall barcelonins." (814)

Al costat de la campanya pel descans dominical, l'atenció dels dependents, l'estiu de 1918, estaria ocupada també per la discussió a les Corts del Projecte de llei sobre la jornada mercantil, al que ens -- hem referit al començament d'aquest apartat. El projecte que s'arrossegava des de juny de 1914 i que havia donat lloc a diverses actua--

cions de les entitats de dependents per la seva millora i aprovació (815), era llegit a les Corts, per al seu ulterior debat, l'abril de 1918 (816). El Gremi de Detallistes del CADCI, decidia d'immediat -- d'adreçar telegrams en els mateixos termes que ho havia fet en ocasions anteriors amb motiu de la mateixa avinantesa, i iniciava la redacció d'unes esmenes perquè "les presentin i defensin els senadors de la minoria catalana" (817).

Per a l'elaboració d'aquestes esmenes, el CADCI cridava a col·laborar-hi a l'Associació de la Dependència Mercantil, Associació Auxiliars de Farmàcia, Associació general d'Empleats d'Escriptori, Centre i Unió Mútua de Cobradors i Mossos de Bancs, Indústria i Comerç, Unió Ultramarina, Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç, i la Unió Ferratera, totes les quals convocaven un míting per al 7 de maig de 1918, al local del CADCI, a fi d'exposar-les i sotmetre-les a l'aprovació general dels dependents (818). Els representants del CADCI i d'aquestes entitats, diverses de les quals havien de prendre part en aquella campanya pel descans dominical que, a finals de mes, encapçalaria l'Associació de la Dependència Mercantil, actuarien ara plegats, si bé el desenrotllament del míting donaria lloc a incidents que prefiguraven les futures tensions. Presidida la sala d'actes del Centre, plena "quasi en la seva totalitat" (819), - per Amanci Domínguez de la Unió Ultramarina, i representants de totes les entitats convocants, prendrien la paraula Monreal, Llanas, Rovira, Capdevila, Marcos, Feliu i Codina, i Ramon. Segons "Solidaridad Obrera", els assistents a l'acte, fet "en el elegante centro que los dependientes tienen en la Rambla", eren "dependientes de baja categoría y de clases medias". En el seu transcurs, Monreal de l'Associació de la Dependència Mercantil, subratllaria que el projecte de jornada mercantil "es ineficaz; pide la unión de todos, y aludiendo a los sindicatos que no son como ellos, lo cual lamenta, invita al Centre a que haga más obra social y menos política. El público aplaude, y en la galería protesta uno u otro, escándolo, aplausos; se suspende el acto y se arma la gorda, el público asalta la tribuna y exige que siga el mitin, continuando después en calma hasta terminar, a las doce y cuarto" (820). Després de Monreal, Llanas de Banca i Comerç, fóra interromput també i retornaria l'escàndol "al aludir al anterior incidente, oyéndose voces de ¡fuera! dirigidas al interruptor". El president pregaria que hi hagués seny i demanaria que se'l dispensés d'haver suspés el míting sense acabar la seva tasca. Lla-

nas, continuaria el seu parlament "narrando las pésimas condiciones en que se desenvuelve la vida del dependiente, abogando por la unión de la clase"; la resta de les intervencions es produirien amb normalitat (821) i Feliu i Codina, per la seva banda, recordaria la tasca feta pel CADCI des de la campanya de 1913 pel tancament a les vuit "y la de hoy por la jornada, confiando que los diputados, bien asesorados, escalonarán el horario con arreglo a la especialidad de la dependencia" (822). Les esmenes foren aprovades (823) i defensades per Largo Caballero al Congrés de Diputats, a primers de juny (824). Les entitats, encapçalades per l'Associació de la Dependència Mercantil, que menaven la campanya pel descans dominical, s'ocuparien també d'aquest tema a finals de juliol de 1918 (825). Aprovat el projecte de llei i entrat en vigor el 6 d'octubre del mateix any, l'atenció dels dependents i de les diverses entitats, entre elles de manera ben important el CADCI, es dirigiria llavors envers el seu compliment efectiu.

La Secció d'Organització i Treball, per un altre costat, es manifestaria en contra de la Borsa Oficial i a favor del mercat lliure de la Casa Llotja el juliol de 1915 (826), sol·licitaria al Ministre d'Hisenda, a primers de gener de 1916, l'exempció de l'impost d'utilitats per a tots els sous inferiors a 5.000 pts. anuals (827); l'abril de 1918, amb motiu de l'avanç en una hora de l'horari, demanaria al Comissari d'Abastos i al Ministre de la Governació que "adoptessin determinades mesures, de manera que el canvi d'horari no perjudiqués a la nostra prou sofrida classe" (828). Amb ocasió de la vaga de setembre i començament d'octubre de 1914 de barbers i perruquers, el CADCI, a petició de la "Societat de fadrins barbers L'Única, accediria a que "alguns fadrins de dit ofici" vinguessin al Centre "a prestar els seus serveis als preus acostumats" totes les nits de 9 a 11, "mentre duri la vaga de dits obrers" (829). Finalment, a part d'algunes altres intervencions i actuacions (830), el CADCI organitzava diverses conferències, com el cicle esmentat de febrer de 1916 amb motiu de la campanya per l'augment salarial (831) o les de Pere Font sobre "El socialisme i els dependents" (832) i "La Universitat i els dependents autonomistes" (833).

L'estiu de 1918, quan el Congrés de Sants generalitzava la fórmula del sindicat únic de ram o d'indústria i la CNT a Catalunya s'expandia i s'enfortia, quan la guerra mundial era a les seves acaba-

lles i la crisi política i social havia somogut profundament el país, en un prèleg del que havia de venir, el CADCI evolucionava i aprofundia la seva actuació "societària", sense plegar-se, però, a les influències o a les veus del sindicalisme d'acció directa. Les crítiques de les que era objecte, com hem vist, anaven acompanyades de -- l'aparició ben clara d'un nucli de socis inquietos i socialment radicalitzats. La Secció d'Organització i Treball prenia una importància més gran al si del Centre alhora que l'augment de socis anava acompanyat d'una major atenció d'aquests envers les qüestions laborals -- del treballador mercantil, entre d'altres raons, per una de fonamental, ja repetida abans: les condicions que havia creat l'impacte de la gran guerra, amb la inflació dels preus per un costat, i la tendència "cap a la concentració de capital i a la societat anònima" -- (834), portaven cap a la proletarització del dependent, i difícilment aquest podia romandre-hi indiferent (835).

Certament, les influències sindicalistes més radicals, en major o menor grau, començaven a fer-se notar al si del grup social de la dependència. L'apel·lació a mètodes de lluita més contundents i agressius, era inevitable, per un altre costat, donada la persistència de l'incompliment d'una llei com la del descans dominical, per part dels botiguers, i la inoperància de les autoritats per a fer-la complir. No calien massa influències anarcosindicalistes perquè els dependents exasperats apedreguessin les botigues quan obrien en diumenge, o els dies de cada dia, després de les vuit, com s'esdevingué en la campanya de 1913, o s'esdevindria l'octubre de 1918 quan els comerciants farien l'orni al que deia la recent aprovada llei de la jornada mercantil. En aquestes lluites, els joves hi entraven amb voluntat i resolució, i no podien sentir-se satisfets, si algú els aconsellava moderació en les maneres. A mesura que l'agreujament de les condicions de vida es feia més fort sobre els dependents, sortien veus en demanda de major consciència obrera i d'actuació per part d'aquests, encara que a vegades, els qui hi feien, s'oblidaven que existien associacions de dependents i que, amb anterioritat, havien desplegat o desplegaven iniciatives (836). Però, deixant a un costat, els franc tiradors, anava sorgint un nucli de dependents amb voluntat d'organitzar un sindicalisme mercantil, segons els motlles cenetistes. Així una -- comissió organitzadora, convocava el desembre de 1917, a través de -- "Solidaridad Obrera", els dependents de comerç "disconformes con las entidades profesionales hasta hoy preponderantes, por creer que no se

preocupan de una manera primordial de la consecució de mejoras para la clase y a los que profesan opiniones en consonancia con el sindicalismo revolucionario", a una reunió, el 20 de desembre de 1917, al local de la Confederació Regional del Treball, al carrer Mercaders, "para constituir un sindicato o agrupación de dependientes" (837). El 29 de desembre, en una nova reunió, quedava constituit el nou Sindicat de dependents de comerç amb l'aprovació dels estatuts, el nomenament d'una junta, la fixació d'una quota i l'ingrés a la Federació Local i a la Confederació Regional del Treball de la CNT (838). "Solidaridad Obrera", en assabentar de la seva constitució, remarcava que "las actuales organizaciones de dependientes contemporizan con los burgueses, laboran más que combaten por los intereses patronales; es por esto -- que debe mirarse con simpatia la labor que se propone llevar a cabo -- el Sindicato de Dependientes del Comercio, integrado por compañeros -- que hasta ahora habían estado luchando infructuosamente dentro de las asociaciones ya existentes. Lo que es más de aplaudir de los acuerdos tomados es, sin duda alguna, el espíritu que informa a este sindicato que es el de procurar la unificación de las asociaciones gremiales de dependientes en un solo sindicato, cuyos anhelos sean exclusivamente el conseguir mejoras morales y materiales para la clase en general. -- Es de esperar que a los nobles objetivos de esta entidad se sumaran -- todos cuantos dependientes estén disconformes con la actuación pasiva de las demás entidades profesionales." (839).

El 6 de gener de 1918, "Solidaridad Obrera", publicava un escrit --- d'aquest sindicat cridant a la presa de consciència de classe obrera dels dependents i a sindicalitzar-se (840). Després les notícies sobre el mateix desapareixerien fins el mes de maig de 1918,. Durant -- aquest mes sorgirien convocatòries de la "Comisión organizadora del -- Sindicato de la dependencia mercantil", una de les quals s'adregava a "todos los dependientes mercantiles que no están conformes con la manera de actuar de las diversas asociaciones fundadas, y quieran ingresar a nuestro Sindicato, organizado por dependientes asociados a las referidas entidades, pero que no aprueban sus métodos de lucha, al -- cual están dispuestos a dar el realce necesario para la defensa de -- los intereses de la clase, como el fiel cumplimiento del descanso dominical y la ley de la jornada mercantil", perquè assistissin a una -- reunió, el dia 23 de maig de 1918, "para entrevistarse con la Comi--- sión firmante y procurar la unión de la dependencia mercantil que -- siente ansias de mejoramiento" (841). Tanmateix, aquest sindicat no

surt en cap altra informació més, ni al llarg de la campanya pel descans dominical d'aquell estiu mateix, pel que es de creure que no -- reeixiria (814) Bis), tot constituint, sens dubte, el precedent immediat del Sindicat Mercantil de la CNT. Senyal, al cap i a la fi, que l'anarcosindicalisme podia influir alguns nuclis de manera superficial, per la seva apel·lació a l'acció directa i pròpiament sindical, però no prou profundament encara com per a aconseguir de muntar un -- sindicat organitzat i amb un nucli important d'adherits. L'agrupació més forta de dependents, malgrat les crítiques, era el CADCI. De moment, els dependents que seguien les orientacions anarconsindicalistes, figurarien entre els animadors al carrer de les colles que, a finals de maig i durant el juny de 1918, forçaven els botiguers a tancar. "Solidaridad Obrera", prestaria suport, com hem vist a aquesta -- campanya i recomanaria als dependents l'adopció del sindicalisme revolucionari, de la mateixa manera que criticaria altres mètodes emprats, alhora que no deixava de denunciar la manca de consciència de classe d'alguns rams com el dels dependents d'escriptori (842). Pel que feia a l'Associació de la Dependència Mercantil, és indubtable que el llenguatge dels seus dirigents era més agressiu, i que el 1918 es mostrava especialment conscienciada; però, si deixem a un costat, les paraules més radicals i la contundència a l'hora de forçar els botiguers a tancar, les seves accions apareixien també, almenys en aquesta etapa, com a intermitents, potser per la manca de consciència social i de suport a les seves iniciatives, per part dels dependents de comerç, fet del que prou se'n queixava com hem vist més amunt. Tanmateix, l'Associació de la Dependència Mercantil, no havia deixat d'estar al costat del CADCI en moltes accions d'aquest Centre, a l'igual que per -- compte propi no deixava tampoc de recórrer a les solucions negociades a les entrevistes amb el governador o amb l'alcalde, als telegrams -- al govern, àdhuc en la mateixa última campanya esmentada pel descans dominical, mètode ben allunyat de l'acció directa com era entesa, en sentit estricte, pels cenetistes. No hem d'oblidar tampoc les influències socialistes que havia tingut en altres moments (Badia Matemala, per exemple), i que probablement d'alguna manera potser conserva. En la seva organització interior, comptava amb un Montepio, una secció de "refugi mutual" i una d'educació i instrucció. A la sessió inaugural del curs.1914-1915, per un altre costat, hi participaven Eladi -- Homs, Daniel Sansó, J. Puig d'Asprer, Martí i Julià, Ribera i Rovira, Antoni Estades i representants de la Diputació i de l'Ajuntament.

Martí i Julià i Ròmul S. Rocamora, per exemple, el març de 1915, hi pronunciaven conferències sobre Anselm Clavé, el primer, i l'obra literària i personal de Joan Maragall, el segon (834). Un estil, en definitiva, no tan allunyat del CADCI, com a primera vista podria fer creure el llenguatge agressiu de "Nuestro Programa", el seu òrgan periodístic. Evidentment la rivalitat també entraria en les raons --- d'aquells enfrontaments citats.

Per la seva força numèrica i organitzativa, pel seu nacionalisme, pel seu estil mesurat en els mètodes de lluita a l'hora de plantejar les reivindicacions mercantils, pel moderantisme social de molts dirigents i socis que no volien posar en perill l'estabilitat i el patrimoni de l'entitat (844), el CADCI era combatut o vist amb aprehensió. Tanmateix, el 2 de juliol de 1918, al seu local, s'hi feia el míting de clausura del Congrés de Sants, en mig de grans precaucions policials a les Rambles. Un dels oradors, precisament, Mestre, havia de referir-se significativament als dependents, en lamentar "de una manera muy principal la equivocación que sufren esos desgraciados que exteriormente, por su manera de vestir y presentarse parecen burgueses, y que se creen más afines, más ligados a sus propios explotadores, que no a sus hermanos en sufrimientos" (845), i manifestar la seva esperança que els treballadors de "coll i corbata" se sumarien a un combat que els era comú: "Tenemos la convicción plena, profunda, - que nadie podrá desmentir, de que todos los explotados somos hermanos. ¡Día vendrá en que estaremos todos unidos!" Certament, com hem vist, la crisi i la condició d'assalariat aplegaven indistintament obrers manuals i mercantils. Alguns socis, una minoria encara, ho veien clar. En el futur la consciència de classe i el sindicalisme penetraria més profundament entre els dependents i al si del CADCI, al marge fins i tot, de la discussió sobre els mètodes de lluita a emprar. La proletarització, la crisi, la conjuntura revolucionària internacional -- d'aquests anys, inaugurada amb la revolució russa, duia inexorablement els dependents a arreglar-se al costat del moviment obrer. -- Al CADCI, des de la seva fundació, l'evolució de les seves actituds socials havia estat lenta, però anava igualment en la mateixa direcció; els anys venidors ho confirmarien.

Les seccions entre 1914 i 1918 (*)

"Entre 10 i 11 de la nit observareu grans colles de jovent que pugen --- Rambles amunt, la majoria amb papers i llibres a les mans. Per lo nom--- brós d'aquestes colles podria semblar que surten d'algun espectacle. Són els dependents alumnes que surten de les classes. Fixeu-vos-hi i veureu que no fan cara d'avorrits o cansats, sinó tot el contrari. I penseu que aquests joves han estat tot el dia al peu d'un taulell barallant-se (pacíficament s'entén) amb el comprador rapatani, o acotats a l'escriptori fent números amb una atenció tan intensa que acapara per complet la confiança del seu principal. I en lloc d'anar a divertir-se, acabada la dura tasca, van a les classes a instruir-se, a fer-se cada dia més capa--- gos, a adquirir més facilitat per a la lluita per la vida, que lluitant ardidament per la vida es contribueix a la grandesa de Catalunya. No fa molts dies, un comerciant pujat del no res a còpia de treball honrat, ho confessava ingènuament: -Els meus dependents en saben més que jo... Els seus dependents són instruïts a les classes del CADCI." Aquests mots, ex trets d'un article de "La Veu de Catalunya" (846) responien a la imatge que oferia el Centre entre els ambients catalanistes i, al cap i a la fi, a una realitat: la Secció Permanent d'Educació i Instrucció i les seves Escoles Mercantils Catalanes, continuaven essent un dels principals mo--- tors del creixement en socis del Centre i una de les raons del seu pres--- tigi. El nou local, com hem dit en un altre lloc, un cop habilitat, dona va lloc a un nou augment de matricules (847). Les aules ocupaven quasi --- tot el segon pis del casal de la Rambla de Santa Mònica i "tot un cos --- d'edifici especial, construït expressament dintre de l'àrea de la propie--- tat" (848). I la seva evolució continuava marcada pels mateixos trets de finidors dels anys anteriors, el principal dels quals era el lligam en--- tre ensenyament mercantil i nacionalisme. "A més del pensament català

(*) Deixem a un costat, en aquest apartat, les seccions de Propaganda Autòno--- mista i d'Organització i Treball, a les que ja ens hem referit als apar--- tats anterior.

de laborar per Catalunya que fou el primordial dels iniciadors del CADCI, n'hi havia un altre, que era conseqüència directa d'aquest: la dignificació del dependent, l'elevació del seu nivell intel·lectual, el fer que el dependent fos quelcom més que una màquina de vendre, o d'escriure o de comptar", subratllava "La Veu de Catalunya" abans esmentada. "La Secció d'Educació -assenyalava, per un altre costat, "Acció" de setembre de 1914 confia plenament que tots els seus consocis i demés dependents catalans, es capacitaran de la necessitat que tenen com a dependents, del seu millorament moral i professional per mitjà de la seva educació i instrucció i com a catalans per a esdevenir ciutadans conscients i aptes per a treballar en benefici de la Pàtria Catalana, missió que ha portat a cap el Centre des de la seva fundació i a la que ha dedicat totes les seves energies" (849). Però, fóra, sobre tot, el mateix Joan Bas i Soler, president de la Secció d'Educació, qui subratllaria el sentit nacionalista de les Escoles del Centre: "(...) sabem que tenim un altra missió que la del nostre profit personal; nosaltres sabem que el nexa que a tots ens ha de lligar és la idea que ens devem en part al profit de col·lectivitat, que ens devem al desig d'una Catalunya forta, en la plenitud de sa riquesa, i que així li veuríem si tothom hi pensés tant com en son profit personal, i això podeu realitzar-lo vosaltres, amics del Centre, --- alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes. (...) sigueu uns vers apòstols fent propangada de nostres Escoles Mercantils Catalanes perquè esdevinguin insuficients com sempre, i sobre tot que no us deixi mai ---- aquest amor que sentim tots per Catalunya, perquè aquest és el fi que -- ens mou, i aquest és el desig suprem que volem coronar totes les nostres aspiracions." (850)

Aquestes paraules de Bas i Soler, pronunciades amb motiu de la festa de repartiment de premis del curs 1913-1914, celebrada el 1 de juliol de 1915 (851), formaven part d'un discurs, força interessant pel que tenia de definidor dels objectius d'aquelles escoles i de l'esperit que hom assajava d'infondre'ls-hi. En primer lloc, Bas i Soler, tot continuant la visió que havia caracteritzat als animadors del Centre, des de la seva fundació, situava l'ensenyament mercantil com un mitjà per al dependent de progrés i ascens social, en definitiva de desclassament, i en aquest sentit convidava als alumnes a posseir-se d'una actitud ambiciosa i no pas conformista: "Al matricular-vos en nostres Escoles Mercantils Catalanes, jo desitjaria no hi vinguessiu amb l'esperit petit d'aprendre

el francès, la teneduria de llibres i la mecanografia, amb l'únic intent de poder aspirar a una plaça d'una retribució limitada, ocupar un lloc en un escriptori i esperar que us vagin augmentant el sou i fer una vida vegetativa; jo us aconsello, amics, que si són aquestes totes les vostres aspiracions, no us prengueu la molèstia d'estudiar, perquè ja ho aprendreu de rutina i no haureu perdut el temps. Jo voldria veure-us a tots vosaltres, alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes, posseïts d'una ambició sens fi, que consideréssiu el vostre caràcter de dependents no com la finalitat de la vostra vida, sinó com el mitjà present que us servís d'escalament a llocs preeminentes i, des de la vostra juvenesa, tinguéssiu el prurit d'encaminar vostres energies a satisfer les vostres ambicions."

Bas i Soler, recomanava el màxim de cura a l'hora de triar les assignatures, es dolia dels "pocs alumnes que cada any es matriculen a la classe de català" (852; cridava l'atenció també sobre la "poca afició que heu demostrat a les assignatures de caràcter científic o sigui les que més serveixen per a la formació del comerciant" (853), perquè "així com l'estudiar un idioma sols serveix per a posar-vos en relació amb països de parla diferent", amb aquelles assignatures, juntament amb les de legislació mercantil "establerta a mig curs passat" i de tècnica dels negocis, "que probablement establirem els curs vinent", "augmenteu els vostres coneixements, els vostres horitzons es van engrandint, es va tenint la idea de les coses grans i es va formant aquells caràcters d'una ferma ambició de la que us parlava suava" (854). Convidava després a prendre en consideració la missió de treballar per Catalunya, com ja hem fet referència abans (855), i recomanava, a més a més, l'atenció a les "coses de l'art".

"Vol dir això, que us acabo de manifestar -afegia Bas i Soler-, que les Escoles Mercantils Catalanes foren creades i continuen essent-ho, amb el principal objectiu de la formació de comerciants? No, estimats amics, em però de les nostres escoles poden sortir-ne; tota aquesta literatura estimuladora moderna tendeix a demostrar que no és de fills de comerciants d'on surten els comerciants futurs, sinó dels humils, dels que voleu ésser; i per a nosaltres, catalanistes de cor, seria un motiu de joia que de nostres escoles sortissin els comerciants de demà, perquè portant ben arrelada l'estimació a nostra terra i essent els directors o posseïdors de la riquesa, no dubtèem que contribuirien a la redempció de nostra pàtria. Per això voldríem que hi vinguéssiu a nostres escoles tots els dependents del comerç i de la indústria de nostra ciutat (...).

(...) aquí el dependent porta a cap una obra generosa, procurant l'apro-

fitament seu i desitjant l'aprofitament dels seus companys; deuria fer --
comprendre a aquelles persones que el comerç i la indústria els hi ha --
proporcionat les riqueses que en són posseïdors, l'obligació moral que --
la vida social els imposa de contribuir a les obres ciutadanes com b --
nostra, perquè si bé és veritat que els dependents en reben un benefici
directe, són ells i la ciutat tota qui en rep un benefici col·lectiu."
(856)

Aquests trets, la voluntat de millora i ampliació de les assignatures, --
l'esperit d'actualització i renovació, la funció "patriòtica" de les es-
coles, tot plegat podríem trobar-ho en d'altres textos del butlletí ---
"Acció" o en els discursos pronunciats a les obertures de curs o a les
festes de repartiment de premis (857) i, sobre tot, en l'actuació concre
ta dels animadors de la Secció d'Educació com Bas i Soler o Narcís Rucabado.
Així, com ha estat dit, i a desgrat de les dificultats que suposaren per a la Secció d'Educació la guerra, primer, i la febre de tifus --
després (858), el novembre de 1914, hom introduïa una nova assignatura:
Legislació mercantil, a cura del professor i pèrit mercantil Tomàs Iduarte i a manera d'assaig (859); el curs 1915-1916, hom incloïa l'assignatura de Tècnica dels Negocis a càrrec de Rossend Serra i Pagés, una de dibuix, " a precés de gran nombre de socis i com a ensenyança complementària", amb "caràcter d'assaig", els diumenges al matí de 11 a 1, a càrrec de Josep Sala i Ricol, i hom substituïa l'Economia Política, a cura de Guifré Coroleu, per l'Economia Comercial, pronunciada també per Serra i Pagés (860). El curs següent, el Dibuix prenia un caràcter definitiu alhora que era introduïda l'assignatura d'Esperanto, a càrrec de Josep Anglada (861). Per una altra banda, aquest mateix curs (1916-1917), la Secció d'Educació, "atenent a les peticions de gran nombre de socis inscrits al Gremi de Viatjants del Centre, que no poden assistir a nostres classes i senten desitjos de perfeccionar la seva educació", estatuïria l'ensenyament per correspondència, a títol d'assaig, de les assignatures de català, francès, teneduria i teixits, palesant d'aquesta manera la vitalitat d'aquell Gremi i el dinamisme i l'agilitat de la Secció d'Educació (862). El curs 1917-1918, enfi, hom introduïa les assignatures de Transports, donada per Tomàs Iduarte i Aragonés, i Publicitat Moderna -- per Joan Aubeizón (862 bis).

Aquesta tasca, juntament amb l'administrativa (matricules, etc.), confecció de programes, dels qüestionaris d'exàmens i aquelles altres activitats a les que ens referirem més endavant (863), tingué el seu coronament en la remodelació dels estudis de les Escoles Mercantils Catalanes a partir del curs 1917-1918. Aquesta remodelació venia a completar la sistematització que feia uns anys s'havia proposat Bas i Soler en oferir un pla d'estudis en quatre cursos per al període 1909-1910, reduïts a tres el curs següent (864). Aquesta remodelació, consistí en l'estructuració de tres plans d'estudi, un dels quals havia d'ésser triat obligatòriament per l'alumne, suprimint d'aquesta manera el sistema, pel qual, l'alumne podia matricular-se d'assignatures sense cap pla o ordenació -- (865). Aquests estudis o especialitzacions eren els dedicats a "dependents administratius o comptables" amb quatre anys de duració (866), a "venedors i viatjants" amb quatre anys també de duració (867), i a "dependents corresponsals" amb dos anys d'estudis (868). Per a estudiar qualsevol d'aquests tres plans calia conèixer català, "gramaticalment i ortogràficament"; castellà, geografia i "rudiments d'aritmètica fins a multiplicació i divisió de números enters per la unitat seguida de zeros" i en cas contrari, cursar el curs elemental. Hom deixava dins "l'agrupament d'ensenyances lliures", el dibuix, caligrafia, mecanografia, química, teixits i els idiomes, "perquè no tenen la connexió que tenen les demés de caràcter essencialment comercial" (869). Per un altre costat, a la festa d'inauguració d'aquest curs 1917-1918, Joan Bas plantejaria un projecte d'estudis diurns per a fills dels socis, si bé no es duria a la pràctica fins el 1934, gràcies al suport de la Generalitat (870). Fel que feia a les condicions generals de matrícula aquestes es concretaven, econòmicament, en el pagament d'uns drets de tres pessetes per a tot aquest període, a les que se sumaven o'25 pts., a partir del curs 1916-1917, per al "Butlletí Escolar"; per a l'ensenyament per correspondència o per a cursar assignatures lliures que no figuraven en el pla, hom pagava cinc pessetes, fora del cas en què algú es matriculés d'alguna d'aquestes matèries a més a més de fer-ho d'un curs de qualsevol dels tres plans, que aleshores només pagava les 3'25 pts. citades (871).

Per a facilitar i complementar l'estudi de l'assignatura de Mercologia - hom havia començat a muntar un Museu Comercial des dels inicis del curs 1913-1914, nodrit de manera progressiva amb donatius i adquisicions (872); i un Arxiu de Clitxés i Documents Comercials, annex al Museu Comercial -- (873), a part de l'equipament escaient de les aules (874). Els cursets,-

les visites escolars i les conferències havien de completar els elements educatius que els alumnes de les escoles del CADCI tenien al seu abast. A part de la participació del CADCI al VIII Curs d'Expansió Comercial el 1914 (875), esmentem l'organització per la Secció d'Educació d'unes "converses de comptables", que se celebrarien a partir del dia 9 de març de 1916 per a "debatre temes i qüestions professionals" (876), que donarien lloc, anys a venir, a la creació de l'Associació de Comptables de Catalunya (877); el curs d'Educació Artística l'abril de 1916, dedicat a l'arquitectura, i a l'escultura el curs següent, a càrrec de J. Folch i Torras (878); els cursos, enfi, de tècnica dels transports el febrer i març de 1917, a cura d'Antoni Monfort (879), el d'"Escola de Venedors" per Fere Prat i Caballí el maig i primera setmana de juny de 1917 (880), de legislació duanera el curs 1917-1918 (881), d'Història de Catalunya per al curs 1917-1918 (882), d'Història de l'Art Català per l'arquitecte Jeroni Martorell el gener i primera setmana de febrer de 1918 (883), d'Educació de la Voluntat l'abril i maig de 1918 (884), i un cicle de conferències de "caràcter comercial", a càrrec de Carreras Candi, S. Estapé, J.M. Rúiz Manén, Ernest Moliné, Eduard Recasens, Jaume Carner i Francesc Cambó, entre març i juny de 1918 (885). Les visites escolars, organitzades per les agrupacions escolars de les classes, pels alumnes en general o per la Secció d'Educació i Instrucció, eren represes l'abril de 1915, després de les dificultats que provocà l'epidèmia de tifus sobre el desenrotllament del curs, en començar el període de 1914-1915, i que ja hem assenyalat en un altre lloc (886), i que constituïen una de les activitats permanents de cada curs, precedides molts cops per una conferència introductòria (887). Les conferències, vetllades i lliçons complementàries (888), entre les que hauríem de remarcar especialment la de Puig i Cadafalch sobre l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya el 2 de març de 1917 (889), acabaven de configurar la vida d'aquella Secció, a l'animació de la qual contribuïen, a més a més dels membres de la seva junta de govern, les agrupacions escolars (890), i que cada final de curs mostrava els resultats dels cursos mitjançant les exposicions de treballs, fetes al CADCI i a l'organitzada per la Diputació a la "Universitat Industrial", a les que ja ens hem referit en parlar de les activitats permanents (891).

Però, sobre tot, al costat de la nova estructuració dels estudis, hauríem d'esmentar aquí la creació del "Butlletí Escolar de les Escoles Mer-

cantils Catalanes" que apareixeria per primera vegada el primer de gener de 1916 (892), d'aparició trimestral, fins el 15 de juliol de 1920, i -- que volia servir "d'entrenament als alumnes pels treballs d'investigació de les matèries que aprenen: de laboratori als professors pels estudis -- especials que emprenguin al voltant de les càtedres llurs, i d'òrgan als antics alumnes per què aportin els fruits de l'experiència i ulterior -- educació adquirida" (893), d'aquesta manera, segons el mateix editorial, havia de servir de lligam o relació entre uns i altres. El butlletí, --- doncs, volia constituir una sortida per al treball de l'alumne indivi--- dualment o col.lectivament sota la forma de "seminari", un instrument -- per a afavorir "la documentació dels estudiants de ciències comercials", un "insinuant d'estudis que cal fer, dades que cal consultar, investiga- cions que cal practicar, lectures que cal llegir", cosa per a la qual, - hom volia prestar atenció en primer terme, a l'"instrumental de l'educa- ció: llibres, biblioteques, material, museus, col.leccions, revistes, es- tadístiques, documents fotogràfics, diapositives, etc., tendint a engroi- xir el cabdal del Centre, i a posar en valor tota la seva utilitat peda- gògica". "Però hi ha encara una finalitat més elevada --aegia l'editorial-- a la qual el BUTLLETÍ ESCOLAR es proposa servir. Hi ha tot un plànol - d'ideals, altres que els polítics, altres que els socials, que unes clas- ses no poden aïllades sembrar: els ideals educatius econòmics i humans. És tasca de la revista propagar-los, perquè de les E.M.C. surti el jovent amb l'horitzó obert, i amb orientació fixa sobre els fonaments de l'eco- nomia i de la cultura de Catalunya". Ramon Rucabado, (894), descrivia en el primer número els ideals educatius de les Escoles Mercantils Catala- nes: "Independència econòmica de Catalunya --concloïa l'autor-- a casa seva; hegemonia econòmica catalana dins d'Espanya; expansió econòmica catalana per tot el món. Veus aquí les idees orientadores que els alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes haurien també de dur al cap, perquè sigui - el seu treball i el fruit dels ensenyaments útil a la riquesa i plenitud de Catalunya." Abans, el mateix autor havia subratllat: "Una vaga aspira- ció a què surtin de les nostres aules els futurs grans homes de negocis, directores d'empresa, financers, ha acompanyat sempre, no obstant, la his- tòria de nostres ensenyaments. Però d'aquests homes de negoci i d'empre- sa del demà, ja no diem què han de fer ni quins problemes fonamentals -- han de resoldre ni quina orientació han de donar a la vida econòmica de la nostra pàtria." (895). Els números del "Butlletí Escolar", havien de

de constituir certament un bon testimoni de les inquietuds i del valor de la tasca educativa i pedagògica del CADCI, deixant a un costat les perspectives ideològiques de les que partia, i precisament, també, en aquest sentit del lligam d'aquestes amb les anteriors (896).

A part d'altres actuacions de la Secció (897), prosseguirien la seva tasca les seccions especials de Taquigrafia, que se centraria fonamentalment en els cursos de taquigrafia catalana i castellana (898), i que es reorganitzaria l'agost de 1916 amb el nomenament d'una nova junta, presidida -- per Carles Pobla (899); la de Fotografia que comptaria amb un laboratori fotogràfic (900), i organitzaria concursos (901), excursions (902) i conferències (903); i la d'Esperanto que donaria pocs senyals de vida fins -- que es reorganitzaria també l'estiu de 1918 (904).

Ja hem escrit en un altre lloc com per les mateixes dates que Puig i Esteve, dimitia Joan Bas i Soler que era substituït el 15 desembre de 1917 -- per Joaquim Sans i Quintana, elegit a la junta general del 15 de desembre de 1917 (905). Bas i Soler, president des de juny de 1909 de la Secció -- d'Educació i Instrucció, havia protagonitzat una feina molt brillant, com el mateix butlletí "Acció" destacava: "(...) la seva tasca ha estat meritíssima, ja que les Escoles Mercantils Catalanes del Centre, degut en -- gran part al desvetllament d'En Bas, han arribat a un grau d'esplendor -- tan immens, que són l'admiració dels visitants i són una poderosa arma de cultura per als nostres consocis, que han arribat, enguany, a fer expedir a la Secció la quantitat màxima de mil dues centes matrícules en el mes -- de setembre" (906). La mateixa junta que havia presidit Joan Bas, i que -- ara ho era per Joaquim Sans, completaria la sistematització dels estudis de les escoles del Centre amb la introducció de la figura del director de les Escoles, si bé la realització del projecte no fóra duta a terme fins -- després de la renovació parcial de la Junta de Govern de la Secció, el -- juny de 1918 (907). "Acció" de setembre de 1918, efectivament, comunicava el nomenament d'un director de les Escoles Mercantils Catalanes en la per -- sona del professor de les mateixes Ferran Boter (908).

La mateixa evolució i els mateixos trets definidors que trobàvem a les -- etapes anteriors per a definir l'actuació i les motivacions de la Secció

d'Educació i Instrucció, ens servien a l'hora de resumir el que aquesta mateixa secció feia entre 1914 i 1918. De la mateixa manera, passa amb la Secció de Socors Mutus, la història de la qual vé afaïçonada per la contínuitat i la progressió de la seva tasca. Lògicament, aquesta secció no és font de conflictes com la de Propaganda Autonomista o Organització i Treball, però la seva labor mutualista ens ajuda a configurar la imatge del CADCI. Tanmateix, com ja hem assenyalat en un altre lloc, la Secció experimentalment directament tant les conseqüències directes de l'esclat de la guerra sobre el comerç en els primers moments, com l'epidèmia de tifus - que es produí la tardor de 1914 a Barcelona. Tot plegat es traduiria en l'augment de pagaments de subsidis per cessantia i malaltia a part d'altres actuacions (909).

La progressió de la Secció de Socors Mutus tindria la seva indicació més externa en l'augment de socis, que passaven de 1170 l'agost de 1914 a 3054 el juny de 1918 (910), i pel que feia a les seves actuacions, subratllem, en especial, els acords de la junta general extraordinària del 24 d'abril de 1915 (911), pels quals foren creades dues seccions especials, l'"Agrupació Mútua" de subsidis en cas de defunció (912) i la Secció Especial Federada a la Quinta de Salut "La Alianza", amb la qual cosa es complia amb l'acord del 13 de juny de 1914 (913), fent extensiva la federació amb "La Alianza" a tots els socis del Centre, "en lloc d'estar circumscrita als de la Secció" i, essent, del 1 de juliol endavant, voluntària l'adscripció a la Quinta (914); per una altra banda, aquella junta general aprovaria l'adhesió de la Secció al Refugi Mutual, "creat per la Unió i Defensa dels Montepius de Barcelona" (915) i l'autorització a la Junta de govern "per a encarregar a un actuari, la revisió dels valors de Secció", tasca que assumiria M. Bazin, "base tècnica de les rectificacions essencials dels Estatuts, així com també l'orientació d'una estructura genuïnament mutualista i de la més possible eficiència" (916). Aquest treball, efectivament, fóra la base de la reforma dels estatuts de la Secció, iniciada el 19 d'abril de 1917, amb l'"assessorament i consell" de Pere Coromines (917). Segons "Acció" d'abril de 1932, els nous estatuts consolidaven "l'actuació i el prestigi passats, i afermaven "les seguretats i garanties que precisen en aquestes institucions per l'esdevenidor" (918). La tasca del Dispensari i el pagament de pòlices pels diferents subsidis, completava aquest quadre (919). Recordem, en aquest sentit, com el 11 de maig de 1915, la Secció de Socors Mutus inaugurava oficialment el nou dis

pensari dins de la setmana de festes de l'aniversari del CADCI que coincidiren, a més a més, amb l'acabament de les obres d'habilitació del nou edifici del Centre (920).

A part d'altres actes i de diverses conferències, organitzades per la Secció de Socors Mutus (921), la junta general del 15 de juny de 1918, completava les actuacions d'aquesta etapa amb el nomenament de dues ponències perquè duguessin a terme els estudis i treballs escaients per a la creació de dues noves seccions especials, de "reaassegurança mutual", per a llargues malalties, i de socors mutus per a "dones parents dels socis", la creació definitiva de les quals es duria a terme en el període proper (922); i amb el nomenament, finalment, d'una "Comissió d'estadística" (923).

La Secció Permanent de Socors Mutus, aconseguia de posar-se, segons Noguer i Comet "a la davantera de les nombroses institucions de tal caràcter existents avui a Catalunya". "En efecte -proseguia-, ocupa el quart lloc entre les mutualitats de Catalunya quant al nombre d'associats, que són avui a la ratlla dels 3.000, tenint en l'actualitat en caixa -que es nodreix de les quotes dels seus socis propis i del 15% de la recaptació total del Centre un capital d'aprop de 100.000 pessetes (924). La Secció passa subsidis en els cassos de malaltia, cessantia, invalidesa i defunció. Per malaltia, durant setanta cinc dies, a raó de 5 pessetes diàries, si la malaltia és de les que s'anomenen de medicina o cirurgia major; i 3 pessetes, durant cinquanta dies, si és de cirurgia menor. El subsidi -- per cessantia és de 75 pessetes mensuals, durant dos mesos, o de 17'50 pessetes setmanals, durant cinc setmanes, a elecció del beneficiari, el qual deu tenir, quan menys, una antiguetat de dos anys (925) a la Secció. Per al subsidi per invalidesa es necessita haver pertanyut deu anys complets a la Secció, i serà de 75 pessetes mensuals. Aquest subsidi no ha estat encara distribuït a cap associat. Finalment, per als cassos de defunció, té creada una mutualitat especial, per a concedir a les famílies dels socis finats quantitats força importants. La Secció està federada a la Quinta de Salut La Alianza, a la qual hi té quatre llits propis, i al nou estatge del Centre hi ha muntat un complet i admirable dispensari -- que està a l'alçària dels millors de Barcelona, tant pel que respecta a material -tot del més modern- com pel que fa referència al servei mèdic. Set metges: sis d'especialitat i un de medicina general, un pedicur i una professora en parts hi presten llurs serveis, que poden ésser utilitzats

tant pels socis de la Secció com per tots els del Centre i llurs famílies, pagant aquests uns petits, infims drets: 25 cèntims per cada visita. Així el nombre de serveis prestats en el poc temps (escassament mig any) de la instal·lació del Dispensari, han estat tan considerables, que per al bon ordre del seu funcionament, la Secció s'ha vist precisada a limitar la concurrència diària al mateix." (926)

Finalment, remarcuem aquí l'activitat de la Secció Permanent d'Esports i Excursions, que canalitzava l'esbargiment dels socis a través de l'esport i mitjançant els diversos comitès que n'organitzaven la pràctica - (927). El gimnàs amb les seves classes i festes gimnàstiques (928), el patinatge (929), el tir (930), l'excursionisme (931), l'atletisme i el pedestrisme (932), el ciclisme (933), el futbol (934), el tenis, nou esport aquest que era introduït a partir de finals de mars de 1917 i que suposava, com s'havia esdevingut amb el Club de Mar, la popularització d'un esport practicat fins aleshores, només, per la burgesia (935); i el Club de Mar que multiplicaria el seu dinamisme, l'organització de regates de rem i de vela i la participació en concursos i copes de fora -- (936), conformaven les diverses facetes esportives del CADCI. Aquestes es concretaven en els "cicles de concursos" com la "Cursa Nacional Catalana" de gran muntanya el maig de 1915 (937), la instauració dels campionats de Catalunya de rem el 7 de gener de 1915 (938), el primer campionat de Catalunya de pedestrisme l'abril de 1917 al Parc de la Ciutadella (939) o la participació del Club de Mar en els campionats d'Espanya, entre moltes altres manifestacions esportives (940).

Es evident que aquí sols fem un esment pel damunt de l'activitat esportiva del Centre i dels seus associats; tanmateix, aquesta per sí sola, hauria fet del Centre una de les principals entitats esportives de la ciutat i de Catalunya, contribuint decisivament, com hem assenyalat, a la popularització i catalanització de l'esport. Les "copes Autonomia" o de Catalunya o l'acte de Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya, el 9 d'abril de 1916; "de posar el nom al Salou", l'embarcació que el 11 de juny del mateix any guanyava el campionat d'Espanya -- constituïen unes mostres d'això darrer (941). Si abans, esmentàvem l'article de Noguera i Comet, publicat a l'"Anuari de Catalunya" de 1917, per acabar, esmentarem aquí un altre article, aquest publicat a "La Veu de --

Catalunya" del 25 d'octubre de 1917 que resum prou bé la importància de la "cultura física" en el CADCI i l'aportació enriquidora que suposà -- per a la vida del dependent:

"Abans, semblava que no es comprenia el dependent de comerç sense anar els diumenges a les tardes a les societats de ball, en llocs tancats, - amb l'atmosfera viciada, amb un ambient de petites rivalitats i de competències carrinclones que més donaven matèria al sainet que al drama, qui escriu aquestes ratlles recorda haver tingut anys enrera ocasió de tractar alguns dependents, i recorda, com si fos ara, que les seves converses durant la setmana eren exclusivament sobre el ball del diumenge. Records del diumenge passat i projectes del vinent. Ja podeu pensar qui na idealitat animava al jove que passava la setmana a la botiga i el -- diumenge a la sala de La Amistad Inolvidable. No ja els ideals polítics o socials, o de cultura, sinó ni tan sols millorar el seu esdevenidor - els preocupava. En aquest sentit és el CADCI qui ha fet una revolució. A l'ensem que ha fomentat la cultura intel.lectual ha impulsat la cultura física, i es pot dir que una i altra han anat paral.lelament. (...)

Ja en els primers temps del Centre es començà amb els exercicis més -- usuals, i aviat es veié que el peix picava, és a dir, que l'esqué del - moviment desensopita i atreia als joves dependents. I s'anaren formant - seccions i cada secció era un petit nucli d'afecionats que s'anava extenent fins a formar contingents respectables. I avui dia pot mostrar - el CADCI les seccions de futbol, de tenis i el Club de Mar, amb camps - propis per a tals jocs, amb edifici propi per a Club referit, i pot dir el desenrotllament que entre els socis han pres l'excursionisme, les -- curses a peu, les curses de muntanya, etc. El CADCI ha arrencat els joves dependents de les migrades i artificioses sales de ball i els ha posat en plena naturalesa. De l'àcid carbònic a l'oxigen, de l'ensopiment a la vida. I no és que es limitin aquests esports a afecionats modestos que operen en petits cercles d'amics, no. Els afecionats sobrepassen - als professionals i als futbolistes i els tenistes i els corredors del CADCI acaben per poder plantar cara als més renomats i per portar-los avantatge. I això suposa molta pràctica i molta constància: és a dir, - molt moviment, molta higiene i molta salut. Al casal del Centre hi ha - un gimnàs, que funciona diàriament, vespre i nit, de 6 a 11, i mai està desert; i hi ha un servei de dutxes per a tots els socis, i que és ben aprofitat. No és cosa estranya veure entre els dependents veritables - atletes (...). En els esports a peu, ha establert el CADCI els campio-

tats de pedestrisme i de coscountry. Però ço que ha adquirit un gran -
 desenrotllament és l'afecció marítima. Aquí, en el Port, està gronxant-
 se ufanós el Club de Mar proclamat i dient a tothom el que es fa quan -
 hi ha voluntat i energia. Cap a 26 embarcacions, lleugeres i esbeltes,
 rodegen l'edifici i confirmen l'esforç. I en són esperades dues més --
 d'Itàlia, perquè la gent del Centre no és de la que es deturi a mig ca-
 mí. I veus aquí com ha arribat el Centre a fundar el campionat de rem -
 de Catalunya i a guanyar-lo. (...) les diverses modalitats de cultura fi-
 sica organitzades i impulsades pel CADCI han agrupat cada una d'elles -
 gran nombre de joves, i cada dia n'atreuen més, i ens diuen també que -
 això és un gran bé per tothom; per als joves, perquè, segons hem dit, -
 els arrenca de les distraccions en llocs tancats i sovint infectes. I -
 per Catalunya, perquè a l'higienitzar el jovent, millora la generació -
 present i la futura, i si al mateix temps que la fa forta intel.lectual
 ment, l'enforteix corporalment, la millora serà completa. Tinguen en --
 compte que si l'acció del Centre és a Barcelona, l'exemple s'escampa, i
 ja té imitadors fora de Barcelona. No fa gaire temps, l'empresari d'una
 sala de ball se'n lamentava: -Abans, aquell floreig de dependents que ve-
 nia, i ara només hi ha quatre infeliços. Aquesta lamentació simptomàti-
 ca de l'entristit empresari ha de causar satisfacció a quants es preocu-
 pen del bé del pròxim. I el CADCI és un dels que més se'n preocupen." -
 (942)

"Una visita, qualsevol nit, a l'estatge del Centre, omple el cor de joia i esperança. Aquella joventut que a aquelles hores, que són robades al seu descans, omple totes les grans sales i dependències del Centre, amb remor de vida entusiasta, que en un lloc oïx, recollida seriosament, les explicacions d'un professor, en un altre lloc consulta llibres o llegeix periòdics i revistes, en un altre practica sans exercicis físics, o conversa amistosament, o cura amb interès fervent de la direcció i administració de l'engranatge que cadascú té confiat dintre del gran organisme que constitueix el Centre, aquella joventut dóna una impressió inoblidable de fortitud, de confiança interior, de vigoria moral i física; aquella joventut és la força i la selecció de Catalunya." (943)

Aquesta joventut que havia d'ésser la força de Catalunya, segons Noguer i Comet, havia de viure, si més no, una de les etapes més agitada de la vida política i social de Catalunya, i amb els mesos de tancament -- del CADCI el 1919, l'etapa de persecucions d'aquest, que començada el 1919, tindrien la seva expressió més genuïna en la persecució de la primera dictadura d'aquest segle, la de Primo de Rivera, i que es renovaria després dels fets del 6 d'octubre de 1934, per a viure, a partir de llavors, immers plenament en els avatars del país.

Noguer i Comet expressava a l'Anuari de Catalunya de 1917, uns comentaris sobre el CADCI, que ens serveixen per a caracteritzar la visió que els mitjans catalanistes i la mateixa generació que havia fet el CADCI tenien d'aquest:

"Constituit fa uns quinze anys, ha arribat a un grau de plenitud i de desplegament, com mai cap altra institució l'hagi tingut a Catalunya: -- numèricament, quant al nombre dels seus associats, és l'entitat avui -- més forta del catalanisme i de les primeres dins del moviment associacionista català. És, podríem dir, un gran Sindicat a base múltiple, que realitza, en la seva més alta expressió i noblesa, aquelles tres activitats que els tècnics del socialisme reclamen de les organitzacions obreres: l'acció sindical, l'acció mutualista, l'acció política, una acció política en la més noble accepció del mot; una política d'idealitat, -- allunyada de banderies i partidismes, sols encaminada a la germanor de tots els catalans i a la defensa dels drets imprescriptibles de Cata--

lunya a la seva llibertat (944). (...) És aquesta l'organització interior del Centre Autonomista de Dependents, complicada màquina que funciona, però, sempre normalment, per haver sabut els seus membres trobar una justa i sòlida combinació de l'autonomia funcional dels organismes components amb una ferma i espontània disciplina del conjunt. Per això, per sí sol, quant al seu funcionament general, ja realitza - el Centre una obra educativa sobre els seus membres, i com a exemple a la ciutat, obra per sí sola lloable en països com el nostre, on impera una disgregació social quasi anàrquica. (...) No hi ha a Barcelona o a Catalunya moviment d'opinió, no hi ha empresa patriòtica, no hi ha actuació social, a la nostra terra, on el Centre no hi tingui intervenció ... quan no és ell qui ho ha indicat. Sense cap mena de dubtes, pot -- afirmar-se que és l'entitat catalana que més intensa vida porta; l'activitat sorprenent i admirable, de les seves Juntes i Seccions, es tradueix en una constant, ininterrompuda celebració de festes, de mitings, de -- conferències, d'actes de tota mena, que apleguen generalment nombroses gentades, i a les quals les més importants corporacions de Catalunya, - de tot ordre i finalitat, oficials i privades, des de l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona fins el més modest sindicat, s'hi veuen representades. (...) En una paraula, la grandesa i l'actuació d'aquesta entitat són una bella mostra de la puixança del moviment associacionista de Catalunya i orgull per a aquesta." (945)

Amb aquests termes panegírics, però força ajustats a la realitat, per - un altre costat, de Noguera i Comet, perfecte coneixedor de la vida interior del CADCI, hom pot cloure ben bé la vida del CADCI en tota aquesta etapa, de fet, des de la seva fundació fins a 1917-1918. Una etapa que, significativament, quasi es clou amb la dimissió de Puig i Esteve el novembre de 1917 del seu càrrec de president de la Secció de Propaganda - Autonomista. La propera etapa serà ja animada per una altra generació - de dirigents, la de Francesc X. Casals, Manuel Juliàcs, Ràfols i Camí, etc., d'una ideologia política molt més esquerrana, com ho prova l'adscripció futura a l'Esquerra Republicana de Catalunya dels dos primers i a la Unió Socialista de Catalunya del darrer, més radicals socialment, - sense però deixar-se endur per les posicions que esclatarien a la Segona República. La Secció d'Organització i Treball fóra la protagonista principal de la nova etapa, marcada per les agitacions socials de la -- crisi dels "feliços vint". Tota una altra sensibilitat traduirien aleshores les manifestacions del CADCI. El nucli renovador que havia comen-

gat a manifestar-se en aquesta etapa de 1914-1918, es farà molt més present, sobre tot en aquesta secció esmentada. Tanmateix, els Casals i Juliacs. aprofundeixen una evolució de més presència social, amb la fundació de la Federació de Dependents de Catalunya, però no suposen pas una ruptura, com ho prova el fet que Manuel Juliacs personificarà el grup dels "grans", enfront dels "joves", encapçalats per Jaume Cardús, a les eleccions per la renovació del Consell Directiu, el 1934. A la vista, doncs, dels anys de desenrotllament del CADCI, l'etapa 1914-1918, és la darrera d'un Centre de trets sempre permanents i constants, a la recerca d'un equilibri d'actituds -socialment moderades, nacionalment vigoroses, però constructives respecte de les diverses opcions catalanistes existents-; i la de 1918-1923, ha d'ésser la primera d'un procés de radicalització social i nacionalista. Tanmateix en relació a l'etapa a venir -la dictadura, la segona república, la guerra civil-, el període de 1918-1923, serà, pel que fa a la vida del Centre, més aviat de transició, car els conflictes interns no han d'espetegar, com ho faran a la segona república, fins el punt de posar en perill l'estabilitat del CADCI i la seva vida normal.